

Ajdovščina (*Castra*) – poselitev zunaj obzidja

Ajdovščina (*Castra*) – the *extra muros* settlement

Vesna TRATNIK, Tina ŽERJAL

Izvleček

V prvem delu so prikazani pomembnejši rezultati raziskav rimskodobne Ajdovščine (*Fluvio Frigido; Castra*) pred letom 2013. V drugem delu podajamo izsledke arheoloških izkopavanj iz let 2006–2007, ki so potekala zunaj obzidja, na južni in zahodni strani. Odkriti so bili temelji stavb iz srednjega in poznega cesarskega obdobja, plasti nasutij in odpad kovaške žindre. Analiza drobnih najdb podpira domnevo o kontinuirani poselitvi Ajdovščine od sredine 1. st. n. št. do sredine ali celo druge polovice 5. st. V razpravo so ponujeni novi pogledi na vlogo in pomen Kastre v sklopu sistema zapor *claustra Alpium Iuliarum* in na zaključno fazo rimskodobne poselitve.

Ključne besede: Slovenija, Ajdovščina, *Fluvio Frigido*, *Castra*, rimska doba, poselitev zunaj obzidja, fina keramika

Abstract

The first part of the contribution presents the most prominent results of the earlier research into the Roman-period Ajdovščina (*Fluvio Frigido; Castra*), conducted prior to 2013. The second part brings the results of the archaeological excavations in 2006–2007 that took place *extra muros*, south and west of the fortress' defence walls. The latter excavations unearthed the foundations of buildings dating to the Middle and Late Imperial periods, but also layers of levelling deposits and refuse of smithing slag. The analysis of the small finds supports the hypothesis of a continuous occupation of the settlement from the mid-1st century AD to the middle or even the second half of the 5th century. The discussion also offers new insights into the role of *Castra* in the *claustra Alpium Iuliarum* barrier system and into the final phase of Roman-period settlement.

Keywords: Slovenia, Ajdovščina, *Fluvio Frigido*, *Castra*, Roman period, *extra muros* settlement, fine ware

UVOD

Zadnji pregled stanja arheološke raziskanosti Ajdovščine (*Fluvio Frigido, Castra*) je bil objavljen leta 1997.¹ Objave izsledkov dosedanjih arheoloških raziskav, ki bi lahko celovito nadgradile interpretacijo najdišča, zaostajajo.²

Pregled pomembnejših raziskav:

Tloris obzidja poznorimske utrdbe Kastra, ki leži ob sotočju Hublja in Lokavščka, je bil v glavnem raziskan v drugi polovici 20. st.³ Tloris je nepravilne oblike, obzidje ima 14 stolpov. Analize novcev so pokazale, da je bilo obzidje zgrajeno v sedemdesetih ali osemdesetih letih 3. st.⁴ V zadnjem desetletju je bila zahodna stranica obzidja dodatno raziskana na treh mestih (*sl. 1–2: 1,8–10*).⁵

V notranjosti utrdbe sta bila raziskana dva večja dela naselbine; t. i. atrijska hiša⁶ (*sl. 1–2: 2*) in del dveh stavb ter manjše terme ob južnem obzidju⁷ (*sl. 1–2: 3,4*).

Opravljenе so bile številne manjše raziskave – omenjamo le tiste, ki so dale pomembnejše rezultate. Na posameznih mestih so bili odkriti zidovi rimskih stavb. Na načrtu si od severa proti jugu sledijo: dva odseka zidu na Šibeniški ulici (*sl. 1–2: 5*),⁸ zid na Gregorčičevi ulici (*sl. 1–2: 6*).⁹

Na mestu sedanje kinodvorane so bili odkriti deli arhitekturnih členov in plošč z napisi (*sl. 1–2: 7*).¹⁰ Na štirih mestih znotraj obzidja so bile odkopane plasti ruševine z gradbenim materialom, drobnimi najdbami in kosi barvanega ometa: Šibeniška ulica, Lavričev trg, Vilharjeva ulica in Prešernova ulica¹¹ (*sl. 1–2: 8,11–13*). Na notranji strani zahodnega obzidja (*sl. 1–2: 9*) je bil raziskan plitev jarek, vzporeden z obzidjem in zasut v 4.–5. st.¹²

Na zahodni strani, zunaj obzidja utrdbe, je bil raziskan del grobišča: 23 žganih in skeletnih grobov, datiranih v čas od 1. do vključno 4. st.¹³ (*sl. 1–2: 14*). Iz Ajdovščine poznamo tudi rimske nagrobnike,¹⁴ najstarejši je s konca 1. st. pr. n. št.¹⁵

Na vzhodni strani utrdbe, prek Hublja, je bila odkrita plast ruševine z novci iz 4. st. (*sl. 1–2: 19*).¹⁶ Posamične rimske najdbe in plasti ruševine so bile izkopane ob cerkvi sv. Jurija v Šturjah¹⁷ (*sl. 1: 22*).

Južno od starega jedra Ajdovščine, na ledini Mirce, so bile odkrite stavbne ostaline (*sl. 1: 20*)¹⁸ in dve jami z zgodnjericimi najdbami (*sl. 1: 21*).¹⁹ V preteklosti so domnevali, da so to ostanki zgodnjericimske postaje (*mansio*) *Fluvio Frigido*,²⁰ vendar v zadnjem času arheologi *mansio* postavljajo v jedro Ajdovščine.²¹ Obseg zgodnjericimskega naselja – in pripadajočega grobišča – še vedno ni natančno poznan.

Ob gradnji obvoznice na zahodni strani mesta, Na Gmajni (pribl. 1 km od središča Kastre), je bil odkrit

¹ Osmuk 1997. Poljudno tudi Svoljšak et al. 2013.

² Dosedanje objave najdb: izbor afriške keramike z različnih lokacij v Ajdovščini (Pröttel 1996). Izbor keramike s prostora atrijske hiše (Vidrih Perko, Žbona Trkman 2003–2004; 2004; 2005). Katalog gradiva z razstave v muzeju v Ajdovščini (Svoljšak et al. 2013). Novci (Kos 2012).

³ Osmuk 1990b; ead. 1997, z navedenimi starejšimi objavami.

⁴ Kos 2012, 285; id. 2014c, 35.

⁵ Za posamezne novo raziskane odseke glej: Osmuk 2006, 7 in 9; Fabec, Tratnik 2010; Fabec, Tratnik 2011.

⁶ Stavba je datirana v 4. st., dokumentirana tudi plast in najdbe iz 1. in 2. st. (Svoljšak 1970; Svoljšak et al. 2013, 47–49, 68).

⁷ Zahodna stavba je interpretirana različno, kot svetišče (Svoljšak et al. 2013, 42–46, 63–64) ali domnevno skladišče (Osmuk 1997, 123). Nada Osmuk jo v objavi leta 1997 datira kot sočasno ali mlajšo od gradnje obzidja (*sl. 1–2: 3*); v novejših objavah je datirana v 1. st. (Svoljšak et al. 2013, 42–43). Stavba s termami je datirana v 4. st. ali starejše (*sl. 1–2: 4*), posamezni zidovi, grajeni s prodniki in drugačno usmeritvijo, ter posamezne najdbe so starejše, datirane v 1.–2. st. (Osmuk, Svoljšak, Žbona Trkman 1994; Osmuk 1997, 127).

⁸ Na trgu pred stavbo na parc. št. 561, k. o. Ajdovščina (Osmuk Nada, dokumentiranje l. 2002, neobjavljeno, dokumentacijo hrani arhiv ZVKDS OE Nova Gorica).

⁹ Znotraj stavbe na parc. št. 546 k. o. Ajdovščina (Osmuk 1992, 191–192).

¹⁰ Petru, Svoljšak 1966, 197; Svoljšak et al. 2013, 63.

¹¹ Šibeniška ulica, ob obzidju na parc. št. 509/1 (*sl. 1–2: 8*; Osmuk 2006, 8–9). Lavričev trg, vzhodno od objektov na parc. št. 556 in 557 (*sl. 1–2: 11*; Osmuk Nada, dokumentiranje l. 2001, neobjavljeno. Dokumentacijo hrani arhiv ZVKDS OE Nova Gorica). Vilharjeva ulica, vzhodno od objekta na parc. št. 596 (*sl. 1–2: 12*; Osmuk 1998, 7), in Prešernova ulica, Stara pekarna na parc. št. 974/1 (*sl. 1–2: 13*; Osmuk 1990a, 169 in ead. 1998, 7). Vse parc. številke so k. o. Ajdovščina.

¹² Prosenova hiša, Fabec in Tratnik 2011.

¹³ Osmuk 1987; ead. 1988; ead. 1995; ead. 2006, 8.

¹⁴ *Inscr. It. X 4*, 339–343; Šašel Kos 1997, 469; Svoljšak et al. 2013, 56–58.

¹⁵ Svoljšak et al. 2013, 57.

¹⁶ Vrtec: na parc. 623/18, k. o. Ajdovščina (Osmuk 1977).

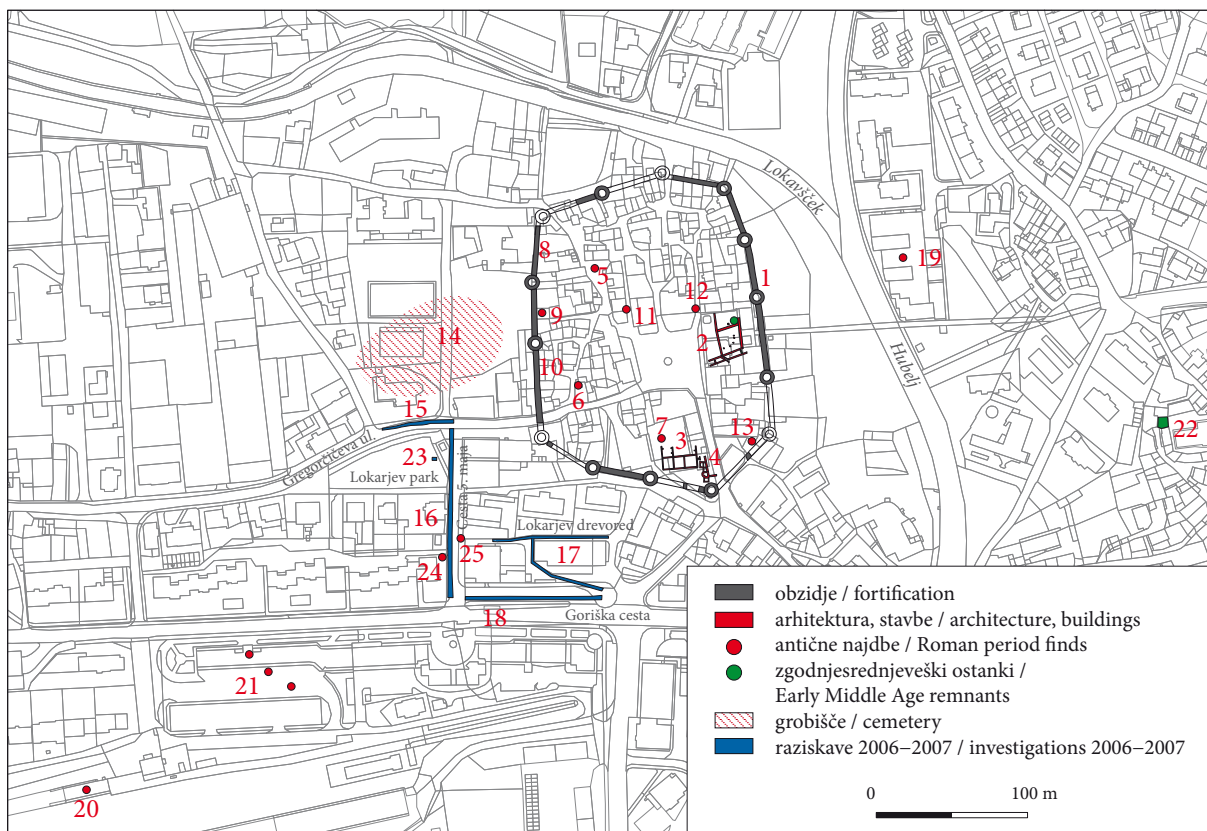
¹⁷ Raziskave leta 2012: Svoljšak et al. 2013, 51 (prva omemba); Josipovič, Brezigar 2013–2014. Odkrit tudi novc, datiran v konec 4. st. O rimskih najdbah iz Šturij piše že Moser 1891, 35.

¹⁸ Petru 1975, 120.

¹⁹ Osmuk 1995; ead. 2001, 6; glej tudi ead. 2006, 7–8. Nekaj najdb je bilo najdenih v ornici (*sl. 1: 21*).

²⁰ Prvi to domneva A. Müllner (1879, 133).

²¹ Osmuk 1997; ead. 2006, 8; Vidrih Perko, Žbona Trkman 2003–2004, 46–48; Svoljšak et al. 2013, 41, 85.

Sl. 1: Ajdovščina. Lokacije najpomembnejših raziskav. Št. 15–18, 23: območje arheoloških nadzorov zunaj mesta v letih 2006–2007. M. = 1:5000.

Fig. 1: Ajdovščina. Plan of the Roman remains. Nos. 15–18, 23: the areas outside the walls, investigated in 2006–2007. Scale = 1:5000.

del domnevno rimske ceste Akvileja–Emona.²² V Ajdovščini je bil ob obzidju utrdbe najden milnik iz let 305/306, njegova prvotna lokacija ni znana.²³

Poselitev v zgodnesrednjeveškem obdobju je poznana samo v drobcih. Zidovi zgodnesrednjeveške stavbe so bili odkriti v ruševinah rimske atrijske hiše znotraj utrdbe (sl. 1–2: 2)²⁴, ob cerkvi sv. Jurija v Šturjah pa je bilo raziskanih 25 zgodnesrednjeveških grobov (sl. 1: 22).²⁵

RAZISKAVE PRED JUŽNIM IN ZAHODNIM OBZIDJEM KASTRE

Arheološke plasti so bile na tem prostoru odkrite že ob gradnji vodovoda leta 1974, stavbni ostanki

pa v letih 2001 (sl. 1–2: 24) in 2006 (sl. 1–2: 25).²⁶ Ob gradnji kanalizacije v letih 2006 in 2007, nadzor in raziskave sta vodili arheologinji Nada Osmuk (2006) in Patricija Bratina (2007),²⁷ so bili zunaj obzidja, na Goriški cesti, Cesti 5. maja, v Lokarjevem parku in drevoredu in na Gregorčičevi ulici (sl. 1–2: 15–18, 23), odkriti zidovi rimskih stavb, nasutja in plasti, povezane z uporabo prostora.²⁸ Raziskave so bile omejene na arheološki nadzor ob gradnji in so bile prilagojene tempu gradbenih posegov, kar je vplivalo na kvaliteto in izpovednost pridobljenih arheoloških podatkov.

Pri objavi izhajava iz podatkov terenske dokumentacije in zaključnih poročil o raziskavah.²⁹ Vso

²⁶ 1974 (Osmuk 1977); 2001 (ead. 2001); 2006 (ead. 2006, 8, št.1.2).

²⁷ Nadzor in raziskave je izvajal ZVKDS, OE Nova Gorica.

²⁸ Osmuk 2006, 7–8; Tratnik 2008.

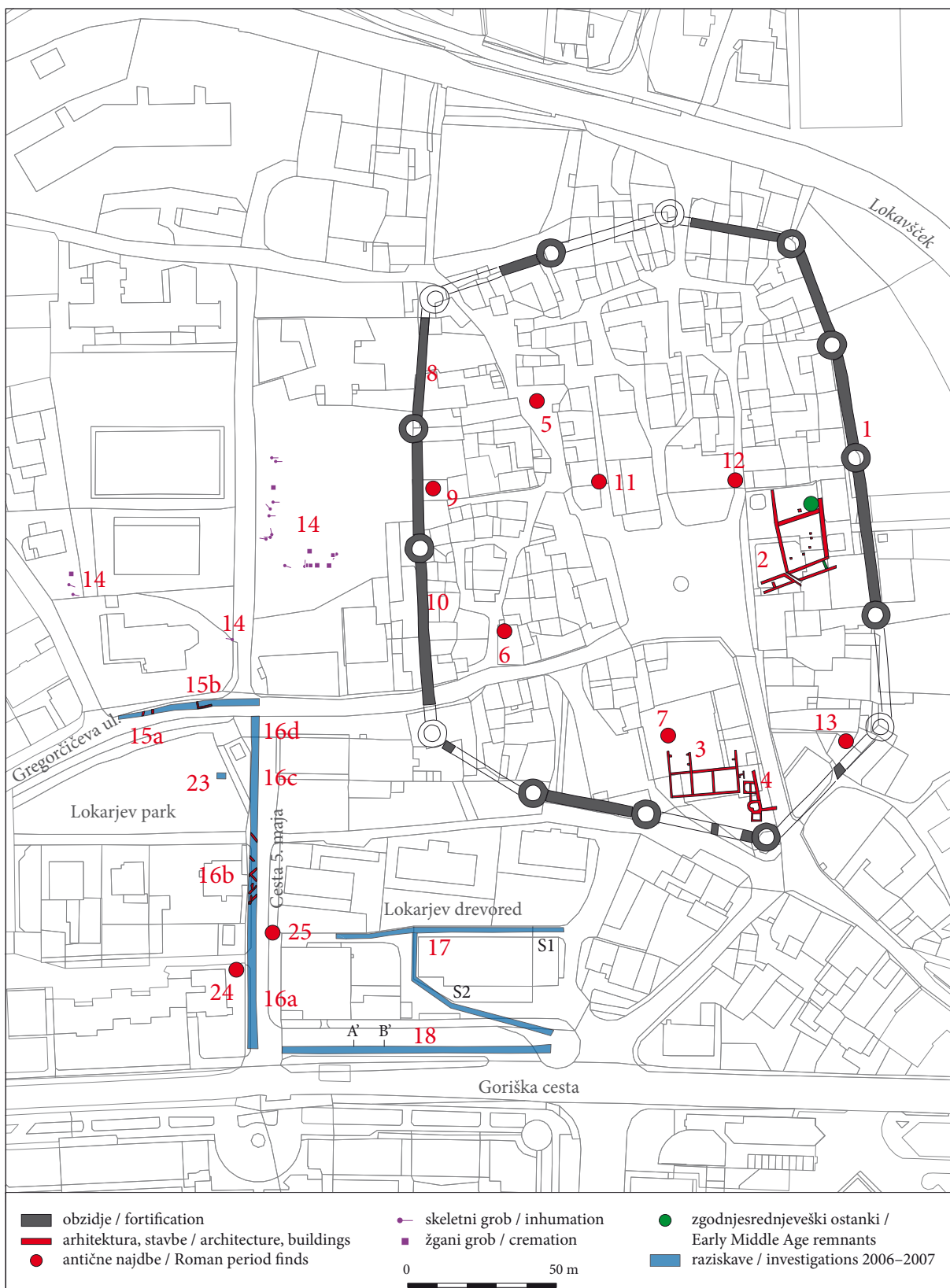
²⁹ Poročila: V. Tratnik, *Poročilo o arheološkem nadzoru izkopov za objekt: Ajdovščina, kanalizacija Goriška in Gregorčičeva*, 2006; V. Tratnik, *Poročilo o spremljevalnem arheološkem nadzoru izkopov in arheoloških raziskavah*

²² Osmuk 2001, 7; 2003. Območje leži zahodno, zunaj obsega na sl. 1.

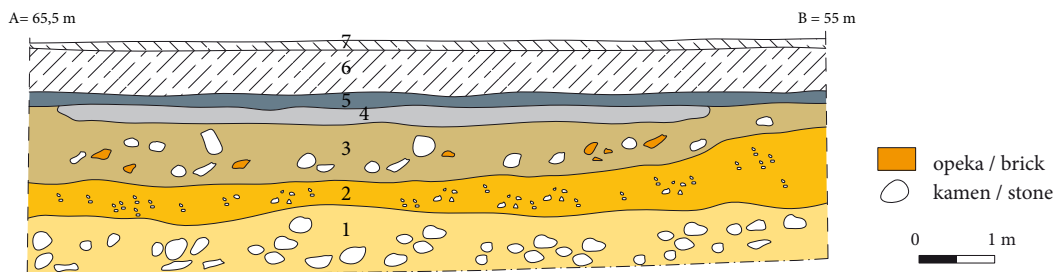
²³ *Inscr. It.* X4, 379; Šašel 1975, 83; Šašel Kos 1997, 176.

²⁴ Svoltjšak et al. 2013, 49–50.

²⁵ Svoltjšak et al. 2013, 51–54.

Sl. 2: Ajdovščina. Detajlni načrt antičnih struktur. Št. 15–18, 23: arheološki nadzori v letih 2006–2007. M. = 1:2000.
 Fig. 2: Ajdovščina. Detailed plan of the Roman remains. Nos. 15–18, 23: areas investigated in 2006–2007. Scale = 1:2000.

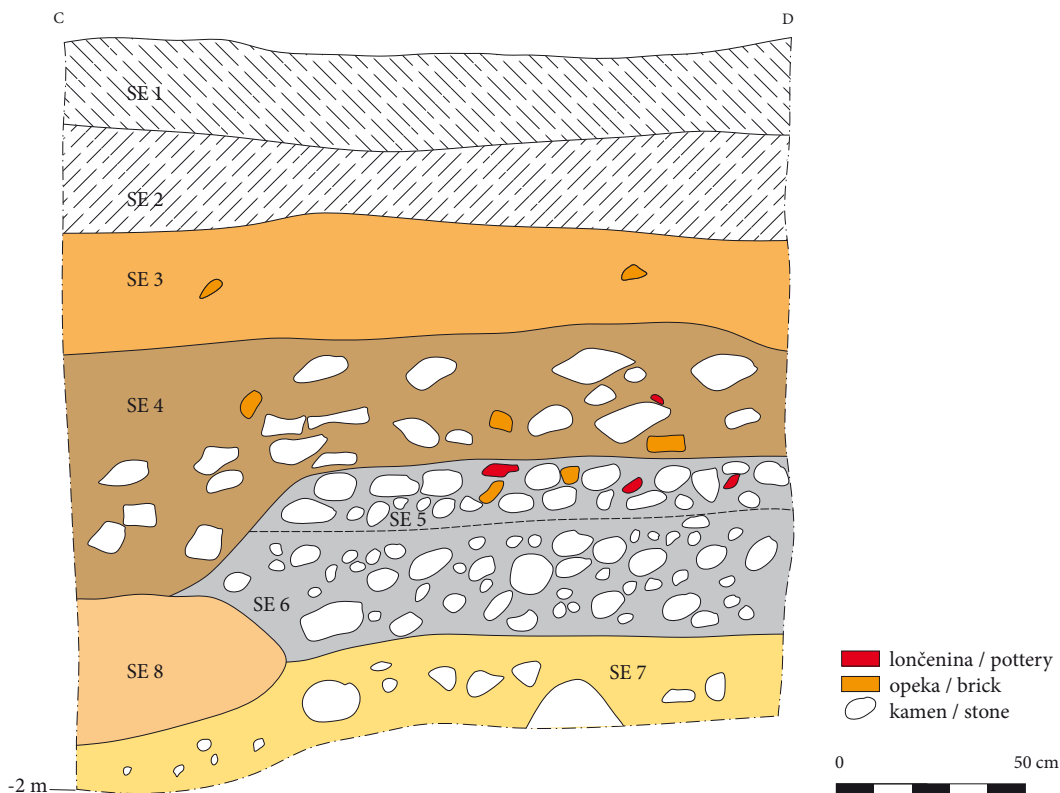

Sl. 3: Ajdovščina, Goriška cesta (sl. 1–2: 18). Skica preseka plasti (presek A–B; glej sl. 2) v severnem profilu jarka, na odseku od 55 do 65,5 m. Merjeno od roba izkopa na vzhodu proti zahodu. M. = 1:100.

Opis plasti: 1 meljasta ilovica s prodniki (geološka osnova); – 2 grušč in melj (geološka osnova); – 3 temno rjava plast ilovnatega melja, prodniki in grušč (rimskodobne najdbe); – 4 sipka meljasta plast, le na tem odseku jarka; – 5 kompaktna siva ilovnata plast, naplavina; – 6 nasutje, drobni grušč; – 7 asfalt.

Fig. 3: Ajdovščina, Goriška cesta (Fig. 1–2: 18). North cross section (A–B; see Fig. 2) of the trench, in the 55–65.5 m section measured from the east end of the trench. Scale = 1:100.

Layer description: 1 silty loam with cobbles (geological base); – 2 gravel and silt (geological base); – 3 dark brown loamy silt with gravel and cobbles (Roman small finds); – 4 fine silt only present in this section; – 5 compact greyish loam, alluvial sediment; – 6 gravel; – 7 asphalt road surface.

Sl. 4: Ajdovščina, Lokarjev park (sl. 1–2: 23). Sonda 1, vzhodni profil (C–D; glej sl. 9). M. = 1:20.

Opis plasti: SE 8 – leča rumenkaste meljaste ilovice; vidna v severnem in vzhodnem profilu (naravnega (?) nastanka); SE 7 – rumenkasta meljasta ilovica, prodniki (naravni nanos); SE 6 – prodniki in pesek (brez arheoloških najdb); SE 5 – prodniki in pesek, zbita plast (v zgornjem delu rimskodobne najdbe, utrjena (hodna) površina); SE 4 – temnorjav ilovnati melj, številni kamni (nasutje z rimskodobnimi najdbami); SE 3 – ilovnat melj z gruščem (posamezni odlomki opeke, nedoločljivi); SE 2 – ilovnat melj; SE 1 – humus.

Fig. 4: Ajdovščina, Lokarjev park (Fig. 1–2: 23). Trench 1, east cross section (C–D; see Fig. 9). Scale = 1:20.

Layer description: SE 8 – pocket of yellowish silty loam; present in the north and east cross sections (natural (?) sediment); SE 7 – yellow silty loam with cobbles (natural sediment); SE 6 – cobbles and sand (without archeological remains); SE 5 – cobbles and sand, compact layer (Roman finds in the upper part, ground surface); SE 4 – dark brown silty loam (levelling deposit with Roman finds); SE 3 – silty loam and gravel (brick fragments); SE 2 – fine silty loam; SE 1 – humus.

dokumentacijo, neobjavljena poročila in najdbe hrani Goriški muzej Kromberk. Borut Toškan in Janez Dirjec (Inštitut za arheologijo, ZRC SAZU) sta določila ostanke živalskih kosti, Sabina Kramar (RC, ZVKDS) je opravila mineraloške in geoemične analize žlindre. Numizmatične najdbe je določil Peter Kos (Numizmatični kabinet, Narodni muzej Slovenije).³⁰

Lokarjev drevored

Lokacija: *sl. 1–2: 17*. Najdbe: *t. 1*.

Raziskano območje je obsegalo jarka za kanalizacijo. V prvem jarku (sonda 1), ki je potekal v smeri vzhod–zahod, je plast z rimskimi najdbami ležala na globini od 0,6 do 1 m. Plast, morda nasutje, je sestavljal ilovnat melj z drobnimi prodniki, gruščem in posameznimi večjimi lomljenci. V njej so bili odlomki opek, žebeljev in lončenine, datirane v čas od 2. do konca 4. st. (glej *Katalog*, sonda 1; *t. 1: 1–6*).

V drugem jarku, ki je delno potekal v smeri sever–jug (sonda 2), je bila v dolžini 4 m in pribl. 1,5 m pod asfaltom ilovnata plast. V njej so bili odkriti posamezni odlomki prazgodovinske lončenine.³¹ Nad njo, v približno 15 cm debeli plasti prodnatega nanosa, so bili posamezni odlomki domnevno rimskega gradbenega materiala in odlomek melnice, s konca 4. in iz 5. st. (glej *Katalog*, sonda 2; št. 7; *t. 1: 7*).

Goriška cesta

Lokacija: *sl. 1; 2: 18* (presek A–B); 3. Najdbe: *t. 1*.

Arheološke plasti pod to cesto so bile že v preteklosti v večji meri prekopane pri posegih za infrastrukturo. Na redkih še neprekopanih odsekih je bila nad geološko osnovo (*sl. 3: plasti 1, 2*) plast rjavkastega ilovnatega melja s prodniki in gruščem (*sl. 3: plast 3*). V njej so bili rimskodobne najdbe, ki segajo od 1. do 4. st., in dva novca, prvi iz druge polovice 3. st. in drugi iz druge polovice 4. st.³² (glej *Katalog*, Goriška cesta; *t. 1: 8–11*). Plast je nastajala daljši čas ali pa je nastala na koncu 4. oz. v 5. st.

za objekt: *Kanalizacija Goriška cesta, Cesta 5. maja in Gregorčičeva ulica (Ajdovščina)*, 2007; T. Žerjal, *Poročilo: analiza keramičnega materiala z izkopavanj Ajdovščina ex muros 2007*, 2009. Poročila hrani arhiv ZVKDS OE Nova Gorica.

³⁰ Razpravo objavlja v ločenem članku (Kos 2017).

³¹ Začasno jih hrani ZVKDS, OE Nova Gorica

³² Kos 2017, kat. št. 8 in 81.

Sl. 5: Ajdovščina, Lokarjev park (sl. 1–2: 23). Sonda 1, pogled proti vzhodu, na površino plasti SE 5, nad njo je v profilu sonde vidno temno nasutje s kamni plasti SE 4. Fig. 5: Ajdovščina, Lokarjev park (Fig. 1–2: 23). Trench 1, eastward view of the ground surface of the Layer SE 5. The dark levelling deposit of SE 4 is visible above it.

Lokarjev park

Lokacija: *sl. 1–2: 23; 4; 5; 9*. Najdbe: *t. 1*.

V Lokarjevem parku je bila strojno izkopana 2 × 2 m velika jama (sonda 1) (*sl. 9*). V njej je bila nad geološko osnovo okrog 20 cm debela zbita plast zloženih manjših kamnov, peska in proda. Več rimskih najdb je bilo v njenem zgornjem delu (SE 5).³³ Interpretirana je bila kot utrjena (hodna) površina (SE 5, SE 6) (*sl. 4; 5*). Prekrivala jo je plast nasutja (SE 4 – na globini pribl. 80 cm) (*sl. 5*), v kateri so bili živalske kosti, kosi opek, odlomki stekla in lončenine ter dva novca iz sredine 4. st.³⁴ Najmlajše najdbe datiramo v drugo polovico 4. in 5. st. (glej *Katalog*, Lokarjev park; SE 4; *t. 1: 12–14*).

Cesta 5. maja

Raziskave na Cesti 5. maja so obsegale 110 m dolg in 2,5 m širok jarek, ki smo ga razdelili na štiri odseke: južni, srednji in severni del ulice ter severni del Ceste 5. maja, na križišču z Gregorčičevo ulico.

³³ Nedoločljivi odlomki stekla, lončenine, železa, gradbeni material.

³⁴ Kos 2017, kat. št. 42, 55. Še dva novca iz istega obdobja (Kos 2017, kat. št. 49 in 50) sta bila odkrita pri čiščenju profila sonde.

Južni del ulice

Lokacija: *sl. 1–2: 16a*. Najdbe: *t. 2: 15–17*.

V 35 m dolgem južnem delu jarka so bile plasti odkopane strojno, ob arheološkem nadzoru. V zahodnem profilu so bila dokumentirana tri nasutja (SE 6, SE 9, SE 16). V njih so bile maloštevilne najdbe v razponu od konca 3. do 5. st. (glej *Katalog*, Cesta 5. maja; SE 6, SE 9, SE 16, *t. 2: 15–17*). V plasti SE 9 je bil odkrit novc iz sredine 4. st.³⁵

Srednji del ulice

Lokacija: *sl. 1–2: 16b; 6–8*. Najdbe: *t. 2–7*.

V srednjem delu ulice so bile plasti odkopane strojno do globine približno 70 cm, to je do nivoja plasti SE 15, v kateri so bile rimskodobne najdbe. Od te globine do nižje geološke osnove je sledil ročni izkop.

Med redkimi najdbami, ki so ležale na površini ilovnate plasti naravnega, naplavinkega nastanka (SE 17, geološka osnova), sta določljiva odlomek prazgodovinskega glinenega cedila (glej *Katalog*, SE 17; inv. št. AJD 1745.1) in odlomek egejskega lončka iz časa od konca 1. do 3. st. (glej *Katalog*, Cesta 5. maja; št. 18; *t. 2: 18*).

Zidovi:

V ilovnato naplavinško plast (SE 17) je bilo vkopanih osem temeljev zidov, ob njih so bile še posamezne plasti ruševin (*sl. 6–8*). Od zidov so bili ohranjeni le temelji. Omejenost izkopavanja na 2,5 m ozek jarek ni omogočala vpogleda v tloris objektov. Glede na usmeritev posameznih zidov, stratigrafsko lego in način gradnje menimo, da zidovi SE 19, SE 22, SE 26, SE 28, SE 31, SE 41 in SE 43 sodijo k eni večji (dolžina pribl. 30 m) ali k sklopu podobno usmerjenih stavb.

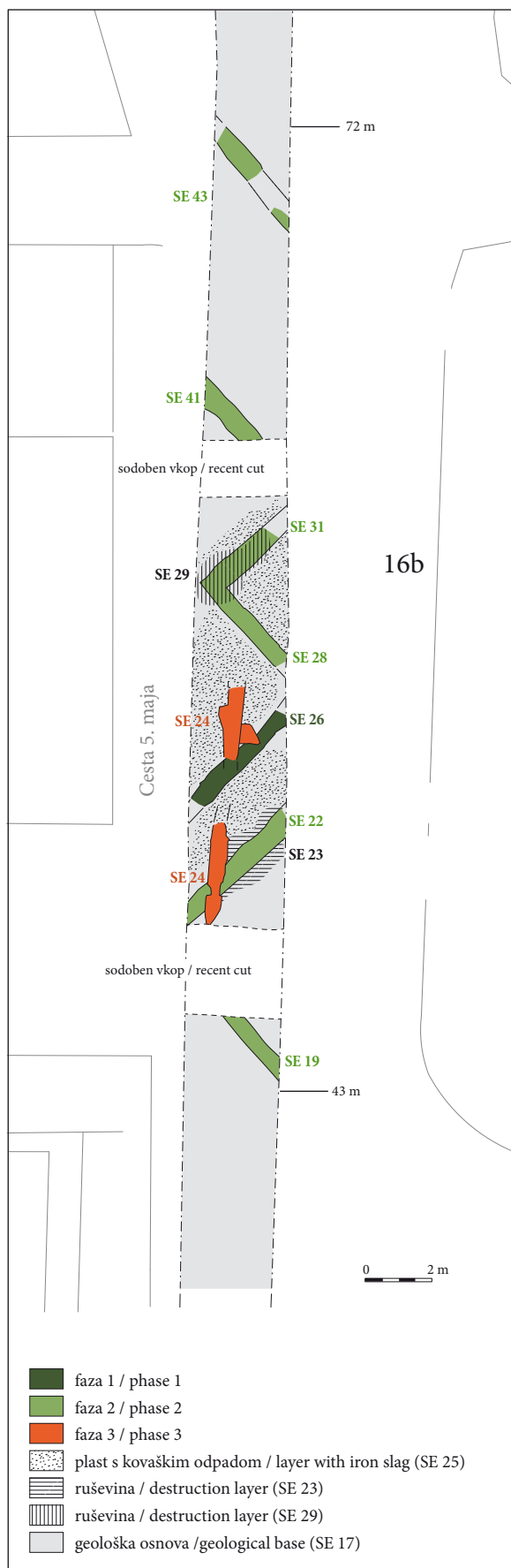
Temelj zidu SE 26 (*sl. 6*) je najstarejši. Vkopan je bil v ilovnato naplavinško plast. Odkopan je bil

³⁵ Kos 2017, kat. št. 32.

Sl. 6: Ajdovščina, Cesta 5. maja, srednji del (*sl. 1–2: 16b*). Tloris rimskodobnih ostankov na odseku od 43. do 72. m, merjeno od južnega roba jarka proti severu. M. = 1:200. Faze: 1 (pred 3. st.); 2 (3. do 4. st.); 3 (5. st).

Fig. 6: Ajdovščina, the street of Cesta 5. maja, middle part (*Fig. 1–2: 16b*). Plan of the Roman remains, in the 43–72 m section measured from the south end of the trench. Scale = 1:200. Phases: 1 (before the 3rd century); 2 (3rd and 4th cent.); 3 (5th cent.).

(risba / drawing: J. Jerončič, V. Tratnik)

Sl. 7: Ajdovščina, Cesta 5. maja, srednji del (sl. 1–2: 16b). Najmlajši zid SE 24 (v smeri sever–jug) in zidova SE 22 (spredaj) ter najstarejši zid SE 26 (zadaj). Med zidovi vidna plast SE 25 (plast s kovaškim odpadom). Pogled proti severu.
 Fig. 7: Ajdovščina, the street of Cesta 5. maja, middle part (Fig. 1–2: 16b). The latest wall of SE 24 (north–south), intersecting the walls of SE 22 (front) and SE 26 (back). The ground surface of SE 25 (layer with iron slag) visible between the walls. Northward view.
 (foto / photo: J. Jerončič)

v dolžini 3,6 m. Grajen je bil v liniji jugozahod–severovzhod, širina zidu je znašala 0,6 m. Zidan je bil iz prodnikov in posameznih lomljencev, brez maltnege veziva. Plast drobljive apnene malte je bila ohranjena na zgornji površini temelja, domnevno kot izravnava oz. podlaga za nadzidavo zidu.

V delu jarka, od približno 40 do 63 m, je bila v globini približno od 100 do 110 cm odkopana do 5 cm debela temna plast SE 25 (sl. 6) z večjo količino oglja in žindre, debela do 5 cm. Ležala je na ilovnati naplavinški plasti. Stratigrafsko je starejša od vseh zidov, odnos do temelja SE 26 ni jasen (glej sl. 6). V njej je bilo pobranih okrog 25 kg žindre. Kemično–mineraloška analiza žindre je pokazala, da gre za odpadno kovaško žindro in en kos surovca.³⁶ V plasti so bili odlomki bron

³⁶ Kramar et. al. 2015.

Sl. 8: Ajdovščina, Cesta 5. maja, srednji del (sl. 1–2: 16b). Vogal zidov SE 28 in SE 31. Pogled proti jugu.
 Fig. 8: Ajdovščina, the street of Cesta 5. maja, middle part (Fig. 1–2: 16b). The junction of the walls SE 28 and SE 31. Southward view.
 (foto / photo: J. Jerončič)

in lončenine, ki jih ni mogoče ožje datirati (glej *Katalog*, SE 25; t. 2: 19–22).

Zidovi SE 19, SE 28 in SE 31 (glej sl. 6; 8) so ležali nad temno plastjo SE 25 in so bili zidani podobno: temelj je bil grajen iz večjih prodnikov in lomljencev, večinoma brez malte, na zidu sta bili izdelani zunanji lici, vmes je bilo nametano različno kamenje, vezano z malto. Za zidavo so uporabili tudi kose opek.

V plasti ruševine (SE 18), nad zidom SE 19, je bil novc iz druge polovice 3. st. (kovan leta 270).³⁷

Ob zidu SE 28 je bila jama za stojko, široka skoraj 0,5 m in globoka 0,4 m, zasuta je bila s prodniki (SE 32) (sl. 8). Verjetno je bila del lesene stavbne konstrukcije.

Vogal temeljev zidov SE 28 in SE 31 je pokrivala 2,4 m široka ruševina (SE 29) s kamni, kosi malte in tegul (sl. 6). Ruševine z najdbami ni možno datirati, verjetno je deloma premešana, edina ožje določljiva najdba v plasti je bila pečatna oljenka s konca 1. oz. iz 2. st. (glej *Katalog*, SE 29, št. 27; t. 2: 25–29).

V ruševini (SE 23;³⁸ debelina do 15 cm; sl. 6), ki je ležala nad plastjo SE 25, so bili med kamenjem kosi malte, ometa z rdečim barvnim slojem, opek

³⁷ Kos 2017, kat. št. 10.

³⁸ Na terenu je bila ruševina ločena s številčkama SE 23 in SE 27, a smo ju kasneje združili.

in druge drobne najdbe. Večina jih sodi v okvir 3. st. (glej *Katalog*, SE 23; t. 3).

Na to ruševino je bil postavljen zid SE 22 (glej *sl.* 6; 7), ki je bil odkopan v dolžini dobrih 4 m in ni imel temelja.

Severno od skupine naštetih zidov sta bila še dva zidova (SE 41 in SE 43) (*sl.* 6). Glede na enako usmeritev morda kljub oddaljenosti sodita k istemu objektu. Grajena sta bila iz lomljenčev in prodnikov, kosov tegul, med kamni v temelju so bili tudi kosi lončenine (glej *Katalog*, SE 41; t. 4: 44,45). V temelj zidu SE 43 sta bili z malto zazidani dve poškodovani pečatni oljenki iz časa od (prve polovice) sredine 2. do 4. st. (glej *Katalog* SE 43, št. 46 in 47; t. 4: 46,47). Ta zid tako ne more biti starejši od sredine 2. in ne veliko mlajši od sredine 3. st.

Najmlajši je bil zid SE 24 (*sl.* 6; 7), usmerjen sever–jug. Širok je bil do 0,4 m in po dolžini ohranjen v dveh delih, največ do višine 30 cm. Grajen je bil manj kvalitetno, iz lomljenčev, vmes so bili posamezni prodniki in kosi tegul. Za vezivo je bila uporabljena drobljiva apnena malta. Zid ni imel temelja. V severnem delu je bil postavljen na zid SE 26, v južnem delu je segal čez zid SE 22.

Odkrite stavbne ostaline je na odseku od 34 do 78 m prekrivala plast SE 15 (od gl. 70 cm, deb. 20–40 cm), ki so jo sestavljali nametano kamenje, opeka, živalske kosti, odlomka grobega hišnega ometa z odtisi palic (glej *Katalog*, SE 15; inv. št. AJD 1565 in AJD 1566) in barvanega ometa (inv. št. AJD 1563). Plast interpretiramo kot ruševino spodaj ležečih zidov. Ker so bile v tej plasti najdbe od 1. st. dalje, domnevamo, da je bila deloma premešana z materialom iz različnih struktur (tlakov, nasutij, ruševin, žganin³⁹) in faz stavb. Plast je bila verjetno od nastanka do časa raziskav večkrat izravnana, odseva pa čas uporabe odkritih stavb. Največ najdb sodi v 3. in 4. st., posamezne pa v sredino oz. drugo polovico 5. st. (glej *Katalog*, SE 15; t. 4: 49–53; 5; 6; 7: 86–89). Novci iz te plasti so datirani od Galijena do začetka 5. st.⁴⁰ Če sklepamo po najmlajših najdbah, plast ni bila prekrita pred (sredino) 5. st.

³⁹ Zanimivi so ostanki oglja na Galijenovih novcih Kos 2017, kat. št. 3–5.

⁴⁰ Kos 2017, kat. št. 3–7, 9, 11–15, 17, 24, 25, 31, 36, 37, 43, 52, 109, 116, 119.

Severni del ulice

Lokacija: *sl.* 1–2: 16c; 9: 16c; 10; 11. Najdbe: t. 7–8.

V severnem delu izkopnega jarka (*sl.* 9–11) je nad geološko osnovo (SE 8) ležala utrjena plast proda – domnevno hodna površina (SE 52) (*sl.* 9). Na njej so bile posamične drobne najdbe (glej *Katalog*, SE 52; t. 7: 90,91), predvsem novci iz sredine in druge polovice 4. ter prve polovice 5. st.⁴¹ Najmlajši je novc cesarja Honorija, kovan med letoma 408 do 423.⁴²

V plast proda je bil vkopan plitev, do 0,15 m globok in 0,9 m širok kanal (SE 51) (*sl.* 9–11), ki je potekal v smeri severovzhod–jugozahod. Odkopan je bil v dolžini 3 m. V polnilu kanala (SE 50) (*sl.* 9) so bili drobne najdbe, ki jih datiramo predvsem v 4. st. (glej *Katalog*, SE 50; t. 7: 92–102; 8: 103–105), in novci, kovani od druge četrtine do konca 4. oz. začetka 5. st.,⁴³ najmlajši je novc Arkadija.

Polnilo kanala in utrjeno plast proda je prekrivala pribl. 20 cm debela plast ruševine (SE 49) (*sl.* 11) z nametanimi kamni, opeko, kosi grobega hišnega ometa in drobnimi najdbami (*Katalog*, SE 49; t. 8: 106–120; 9: 121,122). V njej so bili novci iz sredine in konca 4. oz. z začetka 5. st.⁴⁴ Najmlajši določljiv odlomek keramike je kos afriške amfore iz prve polovice 5. st. (glej *Katalog*, SE 49; št. 121; t. 9: 121).

Najdbe z utrjene površine SE 52, iz polnila kanala SE 50 in najdbe iz ruševine SE 49 so približno sočasne. Hodna površina in kanal sta bila v uporabi v drugi polovici 4. in v začetku oz. prvi četrtini 5. st. ter nato postopoma opuščena in zasuta.

Severni del Ceste 5. maja, na križišču z Gregorčičevo ulico

Lokacija: *sl.* 1–2: 16d; 9: 16d. Najdbe: t. 9.

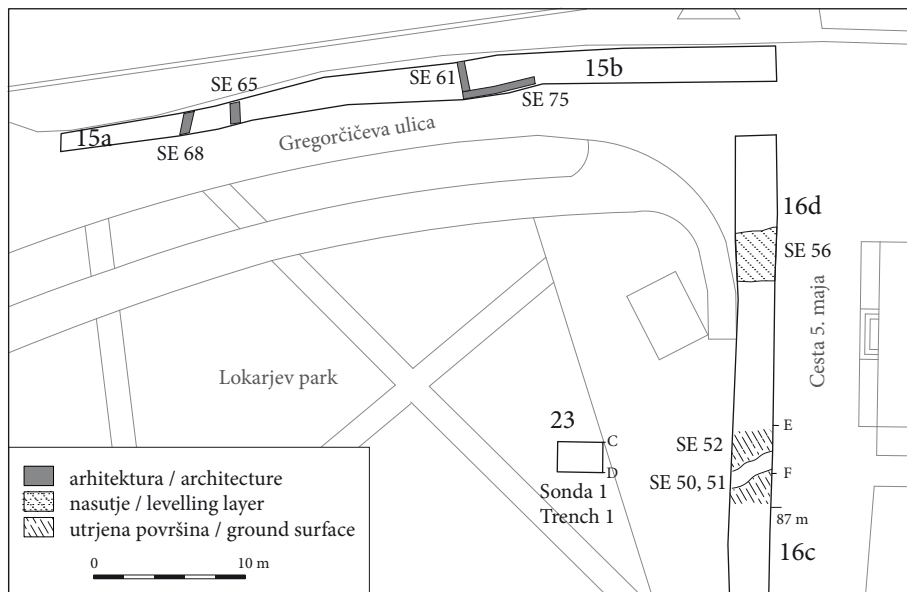
Na skrajnem severnem robu izkopnega jarka, na odseku od 99 do 101 m, je bila odkopana do 60 cm debela plast (SE 56) (*sl.* 9), ki sta jo sestavljala pretežno grušč in v manjši meri prod. Plast je bila rahla, grušč se je z lahkoto kopal. Interpretirali smo jo kot nasutje za izravnavo terena ali morda

⁴¹ Kos 2017, kat. št. 44, 77, 88–90.

⁴² Kos 2017, kat. št. 122.

⁴³ Kos 2017, kat. št. 20, 23, 26, 29, 30, 33, 35, 39, 41, 51, 56, 58–62, 64–68, 72, 75, 76, 79, 94, 105, 108, 120, 124.

⁴⁴ Kos 2017, kat. št. 27, 28, 38, 40, 45–48, 57, 63, 70, 71, 73, 74, 78, 80, 82–87, 91–93, 95–101, 104, 106, 115, 117, 118, 121, 123, 125.

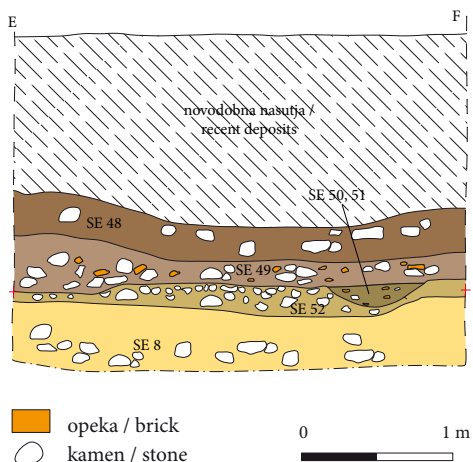
Sl. 9: Ajdovščina, Cesta 5. maja, severni del in križišče z Gregorčičevo ulico (sl. 1–2: 16c,d), Lokarjev park (23) in Gregorčičeva ulica (15). Tloris območja z označenimi rimskodobnimi strukturami in plastmi. M. = 1:500.

Fig. 9: Ajdovščina, the street of Cesta 5. maja, northern part and the junction with Gregorčičeva ulica (Fig. 1–2: 16c,d), Lokarjev park (23) and Gregorčičeva ulica (15). Plan of the area with marked Roman-period layers and structures. Scale = 1:500.

Sl. 10: Ajdovščina, Cesta 5. maja, severni del (sl. 1–2: 16c). Zapolnjeni kanal (SE 50, SE 51), viden na utrjeni prodnati površini (SE 52; glej sl. 9). Pogled proti jugu.

Fig. 10: Ajdovščina, the street of Cesta 5. maja, northern part (Fig. 1–2: 16c). The filled ditch (SE 50, SE 51), visible on the beaten gravel surface of SE 52 (see Fig. 9). Southward view. (foto / photo: J. Jerončič)

Sl. 11: Ajdovščina, Cesta 5. maja, severni del (sl. 1–2: 16c). Vzhodni presek (E-F; glej sl. 9) izkopenega jarka, na delu, kjer je viden kanal (SE 50, SE 51). M. = 1:50.

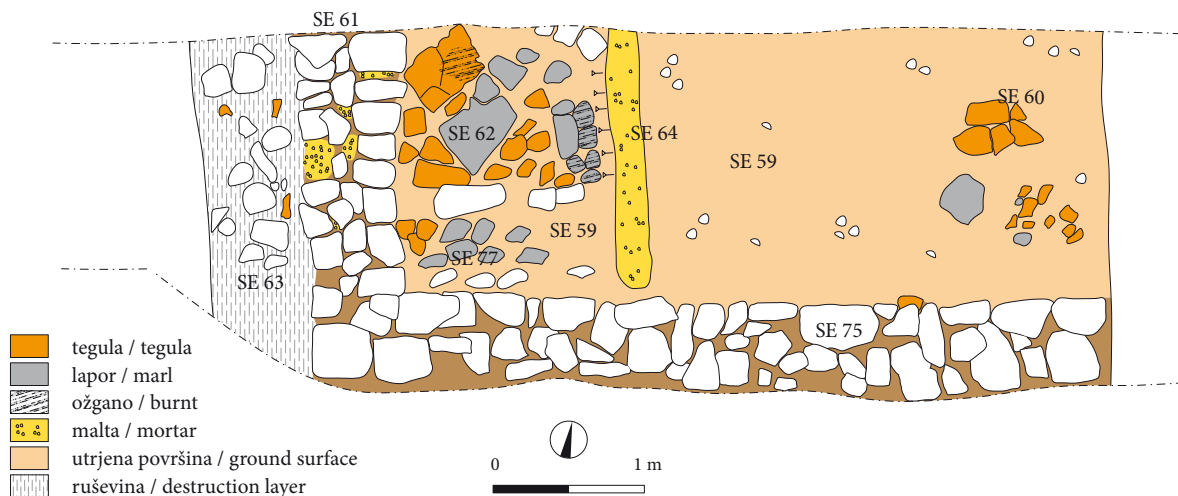
Fig. 11: Ajdovščina, the street of Cesta 5. maja, northern part (Fig. 1–2: 16c). The east cross section (E-F; see Fig. 9) of the trench with the canal (SE 50, SE 51). Scale = 1:50.

nasutje poti. Glede na stratigrafsko lego je plast mlajša od prej omenjene ruševinske plasti SE 49. Med kamni so bili odlomki opek in melnice, datirane v čas od konca 3. do 5. st. (glej *Katalog*, SE 56, št. 123; t. 9: 123).

Gregorčičeva ulica

Stavba na vzhodnem delu izkopa

Lokacija: sl. 1–2: 15b; 9: 15b; 12; 13. Najdbe: t. 9; 10.

Sl. 12: Ajdovščina, Gregorčičeva ulica (sl. 2: 15b). Tloris odkritega dela rimske stavbe z ognjiščem. M = 1:50.
Fig. 12: Ajdovščina, Gregorčičeva street (Fig. 2: 15b). Plan of the Roman house with a hearth. Scale = 1:50.

Sl. 13: Ajdovščina, Gregorčičeva ulica (sl. 2: 15b). Odkrito ognjišče SE 62 ob zidu SE 61 in ruševina SE 63 (glej sl. 12). Pogled proti jugu.

Fig. 13: Ajdovščina, Gregorčičeva street (Fig. 2: 15b). The hearth of SE 62, beside the wall of SE 61, and the debris layer of SE 63 (see Fig. 12). Southward view.

Na Gregorčičevi ulici, južno od cerkve Janeza Krstnika, je bil odkrit vogal rimske stavbe in v tej ognjišče.

Južni zid stavbe (SE 75) (sl. 12) je bil odkopan pri dodatni razširitvi izkopnega jarka za 0,6 m. Temelj je bil vkopan (do 0,3 m) v prodnato geološko osnovo in grajen iz vrste prodnikov, nad katere je

bila dana plast malte, verjetno za izravnavo. Na malto so bile položene laporne plošče (velikosti 10 × 15 cm), nanje so postavili zid. Za gradnjo tega so uporabili večje lomljence in posamezne prodnike ter manjše kamenje za vmes, za vezavo z drobljivo

malto.⁴⁵ Zid je bil širok 0,6 m in bolje ohranjen na zahodnem delu, kjer se je nanj pravokotno naslanjal zid SE 61 (*sl. 12*). Ta je bil postavljen približno v smeri sever–jug. Izkopan je bil v širini jarka, tj. 1,7 m, v višino je bil ohranjen do 0,6 m. Zid je bil širok 0,6 m in grajen enako kot zid SE 75. V ruševini (SE 63) (*sl. 12*), na zahodni strani zidu, sta bila odlomka železne puščične osti (glej *Katalog*, SE 63, št. 129; *t. 9*: 129).

V stavbi je bila zbita prodnata površina (SE 59) (*sl. 12*). Na njej sta bili ohranjeni dve zaplati večjih kosov tegul in lapornih plošč (SE 60) (*sl. 12*). Morda gre za ostanke hišnega tlaka ali pa ruševine (s strešno kritino) na tlaku (SE 59). V zahodnem delu prostora je bilo na to površino postavljeno ognjišče (SE 62). Ob čiščenju SE 59 so bili odkriti novci iz (druge in četrte četrtine) 4. in začetka 5. st.⁴⁶ V isti časovni okvir sodijo tudi ostale najdbe (glej *Katalog*, SE 59; *t. 9*: 124, 125). Površina je bila torej v uporabi od druge polovice 4. do začetka 5. st.

Ognjišče (SE 62) (*sl. 12; 13*) v vogalu stavbe je bilo zgrajeno iz večjih lapornih plošč in kosov tegul, oboje so bile ožgane. Postavljeno je bilo na 6 cm debelo plast zbite ilovice (SE 71), ki je bila temno oranžno prežgana in je vsebovala zaplate ilovnatnega sedimenta s pepelom in drobcu oglja. Na njej sta bila novci iz sredine 4. st.⁴⁷ in odlomek steklene čaše s konca 3. ali iz 4. st. (glej *Katalog*, SE 71, št. 126; *t. 9*: 126). Zgornja površina tegul in plošč na ognjišču (SE 62) je bila ožgana, poravnana na približno isti nivo, oglate oblike, velikosti pribl. 1,2 m × 1,4 m. Na ognjišču sta bila določljiva odlomka dveh amfor; najmlajšo, afriško amforo, lahko le širše datiramo v čas od 3. do prve polovice 5. st. (glej *Katalog*, SE 62, št. 128; *t. 9*: 128).

Na južni strani je bilo ognjišče zamejeno z linijo kamnov. Južno od kamnov so bile manjše laporne plošče in kosi tegul položeni in poravnani drug ob drugega (SE 77) (*sl. 12*). Na tem delu ni bilo sledov kurjenja, najden pa je bil novci iz tridesetih let 4. st.⁴⁸

⁴⁵ Ob čiščenju vkopa za temelj zidu je bil odkrit novci s konca 4. oziroma začetka 5. st. (Kos 2017, kat. št. 113). Lokacija novca ni zanesljivo primarna, lahko je infiltriran.

⁴⁶ Kos 2017, kat. št. 16, 21, 107, 110, 112. Novci so bili najdeni predvsem na vzhodnem delu, na površini proda oz. tlaka SE 59.

⁴⁷ Kos 2017, kat. št. 54. Novci je bil na terenu označen pod SE 62, s pripisom, da je bil najden na ožgani zemlji SE 71.

⁴⁸ Kos 2017, kat. št. 18. Novci je bil na terenu označen pod SE 62, s pripisom, da je bil najden južno od kamnov, torej dejansko na površini SE 77. V južnem profilu izkopa,

Na vzhodni strani je bilo ognjišče zamejeno z linijo malte (SE 64) (*sl. 12*), ki je segala od južnega zidu do roba izkopa jarka. Plast malte je bila debela dobrih 5 cm. Med malto so bili posamezni drobcu oglja, na njej je bil novci iz tridesetih let 4. st.⁴⁹

Izgradnjo stavbe na Gregorčičevi ulici opredeljujejo novci iz tridesetih in petdesetih let 4. st., ki ne kažejo sledov dolgotrajne uporabe.⁵⁰ Stavba je bila v uporabi vsaj do konca 4. ali začetka 5. st.

Te stavbne ostaline je prekrivala plast kamnov, zemlje in opek (SE 58). Verjetno gre za ruševino objekta, v kateri so bili predvsem nad zidovi odkriti odlomki lončenine in stekla. Večine odlomkov se ne da ožje opredeliti kot v čas od zgodnjega do poznega cesarskega obdobja (glej *Katalog*, SE 58; *t. 10*: 130–140). Najmlajši je odlomek amfore LR3 (*Katalog*, SE 58; inv. št. AJD 1587), iz časa od konca 4. do 6./7. st. V tej plasti so bili odkriti trije novci iz 4. st.,⁵¹ eden pa v ruševini SE 63.⁵² V ruševini nad južnim zidom (SE 75) so ležali odlomki prežganega grobega hišnega ometa z odtisi palic (glej *Katalog*, SE 58; inv. št. AJD 1589), ki bi lahko sodil k stropnemu ometu ali pa k morebitni gradnji iz zgodnjega srednjega veka.

Zidova na zahodnem delu izkopa

Lokacija: *sl. 1–2*: 15a; 9: 15a; 14. Najdbe: *t. 10*.

Na zahodnem delu raziskanega odseka Gregorčičeve ulice sta bila še dva zidova. Prvi zid (SE 65; širok 0,7 m) (*sl. 14*) je bil usmerjen približno v liniji sever–jug. Izkopan je bil v širini izkopnega jarka, kar znaša 1,15 m. Temelj je bil vkopan pol metra globoko v plast melja in prodnato geološko osnovo. Grajen je bil večinoma iz velikih prodnikov in posameznih lomljencev, brez malte. V tlorisu je bilo mogoče opaziti dve zunanji lici temelja, vmes je bilo kamenje bolj ali manj nametano. Na zahodni strani je bila še deloma ohranjena plast ruševine z več kamenja in kosi rimskodobnega gradbenega materiala.

Drugi zid (SE 68; širok 0,7 m) (*sl. 14*) je bil odkopan v dolžini 1,25 m. Ob zidu, v višini temelja, je bila odkrita plast peščenega melja (SE 73), verjetno izravnava površine pred gradnjo

na delu ob SE 77, je bila odkrit tudi novci iz 3. st. (Kos 2017, kat. št. 2).

⁴⁹ Kos 2017, kat. št. 22.

⁵⁰ Prim. Kos 2017.

⁵¹ Kos 2017, kat. št. 19, 34, 103.

⁵² Kos 2017, kat. št. 53.

Sl. 14: Ajdovščina, Gregorčičeva ulica. Zidova SE 65 in SE 68 (glej sl. 9: 15a). Pogled proti zahodu.

Fig. 14: Ajdovščina, Gregorčičeva street. The walls of SE 65 and SE 68 (see Fig. 9: 15a). Westward view.

tega zidu. V njej so bili odlomki tegul, kosi malte in drobne najdbe iz časa od sredine 1. do 3. st. (glej *Katalog*, SE 73; t. 10: 141–145). Odsotnost severnoitalskih izdelkov zgodnjega cesarskega obdobja postavlja skupek najdb v čas druge polovice 2. in 3. st.

Gradnja zidu je podobna kot pri zidovih stavbe v začetnem delu ulice. Temelj je bil 0,3 m globoko vkopan v plast melja (SE 73) in prodnato geološko osnovo. Na vzhodni strani je bila ruševina (SE 69), v kateri je bilo med kamenjem precej opečnega gradbenega materiala in dva odlomka stekla (glej *Katalog*, SE 69; t. 10: 146,147). Dno čaše (*Katalog*, št. 147; t. 10: 147) lahko okvirno datiramo na konec 3. in v 4. stoletje.

Najdbe v izravnavi SE 73 so *terminus post quem* za gradnjo teh zidov, ki jih torej niso zgradili pred drugo polovico 2. st., verjetneje pa v 3. st. ali celo kasneje.

RAZPRAVA

Razvoj naselbine

Ajdovščina, v Antoninskem itinerariju in na *Tabuli Peutingeriani* v 3. st. poimenovana *Fluvius Frigidus*,⁵³ je bila v 4. stoletju vpisana v Jeruzalemskem itinerariju kot *mutatio Castra*.⁵⁴

V novejšem času je za *Fluvius Frigidus* sprejeto mnenje, da gre za *mansio* ob itinerarski cesti, v gospodarskem zaledju akvilejskega agra. V povezavi z najdbo nagrobnika nadzornika javne posesti *Publija Publicija Ursiona*⁵⁵ in odlomka napuščnega venca in plošč z napisi iz 2. st. se v tedanji naselbini domneva lokalni administrativni center.⁵⁶

Obzidje Kastre je bilo, izhajajoč iz podatkov arheoloških raziskav in novčnih analiz, zgrajeno v sredini sedemdesetih let 3. st. in je približno sočasno oziroma desetletje starejše od gradnje trdnjave *Ad Pirum*.⁵⁷ Poimenovanje *mutatio Castra* v Jeruzalemskem itinerariju kaže na to, da je imela naselbina status cestne postaje in da je bila v konstantinskem obdobju že utrjena.

Trdnjava stoji ob pomembni prometni povezavi in je pribl. 15 milj oddaljena od trdnjave na Hrušici ter 36 milj od Akvileje. Obzidje obsega površino 2,6 ha. Znotraj obzidja so bile odkrite večje stavbe iz poznorimskega časa (atrijska hiša, terme). Sočasno z utrdbo je bilo pozidano tudi območje zunaj obzidja in prostor prek Hublja, na vzhodni strani.

Peter Petru je menil, da se je Ajdovščina ob izgradnji sistema *claustra Alpium Iuliarum* razvila v štabno bazo osrednjega dela zapor.⁵⁸ Konkretni arheološki dokazi, ki bi podpirali tezo o poveljniškem štabu v Ajdovščini, manjkajo. Glavni poveljnik, *comes Italie*, je imel svoj sedež najverjetneje v Akvileji.⁵⁹

⁵³ *Itinerarium Antonini*: Löhberg 2006; *Tabula Peutingeriana*: Weber 1976, s. III in IV.

⁵⁴ Šašel 1975, 74–87; Geyer, Kuntz (ur.) 1965.

⁵⁵ Svoltjšak et al. 2013, 58.

⁵⁶ Napisi: Svoltjšak et al. 2013, 63. Vloga naselbine: Bosio 1970, 193; Vidrih Perko, Žbona Trkman 2005, 17; Svoltjšak et al. 2013, 41.

⁵⁷ Kos 2012, 285, 299: avtor v zaključku poudari, da v trdnjavi *Ad Pirum* ni novcev iz druge polovice 3. st., ki bi jih lahko neposredno povezali z izgradnjo obzidja, povečan dotok denarja je zaznan v obdobju 315–324. Kos 2014b, 127, 130: Licinijev novc (314/315) kot *terminus ante quem* za izgradnjo obzidja.

⁵⁸ Šašel, Petru 1971, 98–99: v opombi 9 navaja še mnenje Stucchija, da gre za oskrbovalno bazo planinskih čet. Tezo o vojaškem taboru je sprejela tudi N. Osmuk (1998).

⁵⁹ Kos 2014a, 419.

Na zahodnem grobišču v Ajdovščini je bil odkrit nagrobnik poveljnika 13. legije *Gemine*, datiran v 2. st.⁶⁰ Glede na razmere ob koncu 3. in v 4. st. ter lego naselbine ob ključni cesti je bila v Kastri verjetno stalno navzoča vojaška posadka, čeprav je bilo doslej odkritih (objavljenih) le nekaj kosov vojaške opreme.⁶¹

Pomen ceste čez Hrušico kot pomembne povezave med Apeninskim in Balkanskim polotokom v 4. st. izkazujejo trije v bližini Ajdovščine odkriti miljniki s posvetili v čast vladarjem, ki so potovali po tej cesti.⁶²

Mutatio Castra lahko razumemo tudi kot preprežno postajo z utrjenim (trdnjava) središčem, z vojaško posadko. Ne gre pa za klasičen vojaški tabor. Podobno so bila ob koncu 3. st. utrjena druga severnoitalska naselja, kjer obzidje ni nujno zajelo celotne naselbine, temveč le najpomembnejše dele.⁶³ V drugi polovici 3. st. so z obzidjem utrdili naselja oz. mesta Rimini, Piacenza, Parma, verjetno Bologna, Verono; konec 3. st. ali na začetku 4. st. naselja Pavia, Oderzo, Como, Akvileja, Milano, Čedad. V 4. st. je utrjevanje zaobjelo še Reko, Trento, Mantovo, Vicenza ter obnovo obzidja v Trstu. Datacije utrjevanja se sicer še spreminjajo.⁶⁴ Peter Kos povečano aktivnost v trdnjavah *Castra* in *Ad Pirum*, o kateri sklepa iz analize novčnih najdb, povezuje z upravnimi in vojaškimi reformami Dioklecijana v začetku 4. st. in s potrebo po okrepljenem varovanju severovzhodne meje Italije.⁶⁵

Kastra je lahko služila tudi kot skladiščni oz. oskrbovalni center enotam na bližnjih zaporah. Tako bi lahko pojasnili zelo bogato dobavo izdelkov iz oddaljenih trgov, na katero kažejo sočasne drobne najdbe (glej v nadaljevanju).

⁶⁰ Svoljšak et al. 2013, 57.

⁶¹ Nekaj orožja in delov vojaških pasnih garnitur poznamo z območja izkopavanj atrijske hiše: Svoljšak et al. 2013, 70 (kat. št. 10–21) in 73 (kat. št. 7–18); Pflaum 2000, 89–90; Pflaum 2004, 263; Ciglencički, Milavec 2009.

⁶² Miljniki iz časa vlade Konstancija in Galerija, Julijana Odpadnika ter Valentinijana in Valensa so bili odkriti v Ajdovščini, Sanaboru in pri Colu (Petru 1975, 83, kat. št. 39–41). O posvetilni funkciji miljnikov: Witschel 2002, 361, 364–366. Primerjaj še najdbe miljnikov istih cesarjev ob reki Ter v Furlaniji (Tiussi 2010; 2013).

⁶³ Pregled Bonetto 1998, 188–192.

⁶⁴ Bonetto 1998, 188–191. Zanimiva so tudi velika dela v Akvileji v drugi polovici 3. st. pri zasutju kanala Anfora in rušenja zahodnega predmestja, čemur je kasneje sledila postavitvev hipodroma, cesarske palače in poznorimskega obzidja (Tiussi, Verzár, Villa 2013, 59–61; prim. Bonetto 2013).

⁶⁵ Kos 2014b, 130–131.

Domneva se, da je bil vhod v poznorimsko trdnjavo približno v liniji današnje Gregorčičeve ulice.⁶⁶ Toda pri zadnjih raziskavah je bila na Gregorčičevi ulici odkrita stavba (*sl. 1–2: 15*), zaradi katere je treba traso glavne prometnice do trdnjave prestaviti vsaj nekoliko proti jugu. Ker je bilo vhodov v trdnjavo lahko več, bi bilo vredno premisliti dodatne možnosti dostopne poti in vhoda v trdnjavo. Potek obzidja je v večjem obsegu že raziskan, možnosti za dodaten vhod lahko iščemo le na odsekih, kjer linija obzidja še ni bila izkopana (*sl. 1: prazna linija*).

Oskrba naselbine

Približno tretjino inventariziranih drobnih najdb, pridobljenih v letih 2006–2007 ob raziskavah pred južnim in zahodnim obzidjem, je bilo mogoče okvirno časovno opredeliti v čas od sredine 1. do konca 5. st. n. št. Obravnava je pokazala izredno raznovrstnost in velik delež uvoza keramičnih izdelkov. Trgovska mreža je zajemala celotno *Regio X.*, veliko je uvoza tudi iz drugih delov Sredozemlja.

Lončenina

V zgodnjem cesarskem obdobju prevladujejo izdelki iz Padske nižine, severnega Jadrana in akvilejskega agra. Najstarejše so tiste oblike finega namiznega posodja, ki se pojavljajo od sredine 1. st. dalje. Odlomki poznopadskih sigilatnih krožnikov oblike Consp. 3 (*t. 10: 137*) so najdeni v grobnih celotah od neronskega do antoninskega časa.⁶⁷ Odlomek vodoravnega roba ustja posodice (*t. 5: 67*) pripada oblikam Consp. 40/44 ali 42/46, datiranim v čas od flavijskega obdobja do sredine 2. st.⁶⁸ Med sigilato sodi tudi odlomek vrča z izlivom (*t. 5: 68*), na katerem je slabo ohranjen rdeč premaz. Sigilatni vrči so bili v uporabi predvsem v 1. st.⁶⁹

Odlomek skodelice sive keramike tankih sten (*t. 5: 66*) je bil izdelan v vzhodnem delu Padske nižine. Faktura ustreza fabrikatu E s Štalenske gore/Magdalensberg, ki se pojavi šele v poznotiberijskih

⁶⁶ Osmuk 1997, 122.

⁶⁷ Consp. 1990, 56–57; Zabehlicky-Scheffenecker 1992, 421; Žerjal 2005, 269.

⁶⁸ Consp. 1990, 122, 126, 130, 134; Zabehlicky-Scheffenecker 1992, 421–422; Žerjal 2005, 269.

⁶⁹ Maggi 2007, 27. Oblike ni v *Consp. 1990*, 186–190, K1–24 ali Ka–Kf.

plasteh in je značilen za drugo polovico 1. in prvo polovico 2. st.⁷⁰

Koleščkan okras (*t.* 5: 70) je značilen za zelo pozno sigilatno proizvodnjo srednjega in poznega cesarskega obdobja iz 2. ali celo 3. st.⁷¹ Tej proizvodnji bi lahko pripadali tudi odlomki dna skled (*t.* 3: 33; 5: 69; 10: 142) s slabo ohranjenim premazom.

Italiskim reliefnim oljenkam smo pripisali le en odlomek (*Katalog*, SE 15; inv. št. AJD 1431b), ki lahko pripada tipom Loeschcke IB/C, IV, V ali VIII iz časa od 1. do sredine 3. st.⁷² Pogostejše so pečatne oljenke Loeschcke X. Modenskim izdelkom, ki so svoj množični izvoz doživele konec 1. in predvsem v 2. st., lahko pripišemo dve najdbi (*t.* 2: 27; 5: 65), na eni (*t.* 5: 65, Loeschcke IX ali Xa) se vidi slabo berljiv pečat FORTIS. Lokalni lončarji so posnemali uvožene kvalitetno izdelane primerke. Tako imamo odlomek pečatne oljenke, izdelan v fakturi in premazu, značilnem za reliefne oljenke Loeschcke IB/IC (*t.* 4: 46), in odlomek oljenke z rdečim premazom (*t.* 10: 136), ki posnema uvožene oljenke, in sicer ali modenske pečatne oljenke Loeschcke X ali kasnejše afriške oljenke Atlante VIII ali X.

Odlomki amfor obsegajo celo paletu proizvodenj. Med zgodnjecesarke jadranske amfore spadata odlomek ustja amfore Dr. 2–4 ali amfore z ravnim dnom (*t.* 9: 127) za vino⁷³ in odlomek amfore Dr. 6B (*Katalog*, SE 15; inv. št. AJD 1461) za oljčno olje.

V zgodnjem cesarskem obdobju je proti Balkanu potovalo blago iz srednje Italije. Kvalitetni izdelki srednjeitalske/tirske kuhinjske keramike so bili od 1. st. pr. n. št. do 3. st. n. št. zelo razširjeni po celotnem imperiju.⁷⁴ Med gradivom smo ugotovili odlomke pekača z enostavnim ustjem (*t.* 6: 81) in odlomek pokrova (*t.* 10: 140). Kozica z vodoravnim ustjem ali *caccabus* (*t.* 6: 80) je bila ena od osnovnih oblik italške ali bolj rimske kuhinje v cesarskem obdobju in je bila prevzeta iz helenističnega sveta. Izredno razširjene so bile od 1. st. pr. n. št. do 2.–3. st. n. št.⁷⁵

⁷⁰ Schindler Kaudelka 1975, 33; opisana faktura ustreza skupini KTS 4 s Ptuja (Istenič 1999, 107), ravenski skupini B (Maioli 1972–1973, 108) in vrsti B iz Angere (Sena Chiesa 1985, 393).

⁷¹ Žerjal 2008a, 64–65; Fontana 2005; Jorio 2000, 93.

⁷² Istenič 1999, 161–165; Žerjal 2008a, 108; Perko 2012.

⁷³ Panella 2001, 184–185, 194.

⁷⁴ Žerjal 2008a, 159–161; Di Giovanni 1996, 67–70, 82–86; Schindler Kaudelka 1998.

⁷⁵ Žerjal 2008a, 161, IKK1; Riley 1979, 250–252; Di Giovanni 1996, 67–70, 82–86; Schindler Kaudelka 1998; Olcese 2003, 39–40.

Na Jadranu je bila od konca 1. st. n. št. zelo razširjena egejska kuhinjska keramika, ki so jo izdelovali v delavnicah v Fokaji na zahodni obali Male Azije in jo v velikih količinah izvažali.⁷⁶ Med gradivom so narebreni egejski lončki iz 2.–3. st. (*t.* 2: 18),⁷⁷ odlomek trakastega ročaja (*t.* 3: 39), odlomek ustja lonca ali kozice tipa Knossos 2 (*t.* 3: 40) iz časa od 1. st. do sredine 3. st.⁷⁸ in pokrov (*t.* 8: 120). Iz vzhodnega Sredozemlja so prispele vinske rodoške cesarske amfore oblike *Camulodunum* 184 iz 1. in 2. st. (*t.* 1: 11).⁷⁹

Odlomek (*t.* 10: 144) panonske žigosane keramike⁸⁰ je odsev trgovine s panonskim prostorom. Oblika skled s črnim premazom in koleščkanim okrasom posnema obliko Dragendorf 37, razširjeno v galski sigilati. V Panoniji so jo izdelovali v redukcijki ali oksidacijski različici od druge polovice 1. do 3. st.⁸¹

Na prehod med kuhinjsko ali namizno keramiko lahko uvrstimo odlomke krožnika (*t.* 3: 38; 10: 143), ki ima ustje in notranjo površino prevlečeno s temno rdečim mat premazom. Taki krožniki so se v Emoni pojavljali vsaj od flavijskega obdobja, za panonsko območje so bili značilni v 2. in 3. st., ko so se pojavljali tudi v Padski nižini in Emoni.⁸²

V drugi polovici in ob koncu 2. stoletja se je na severnem Jadranu okrepila trgovina z blagom iz severnoafriške province Prokonzularna Afrika. Med zgodnje uvoze sodi odlomek skled afriške sigilate Hayes 8B (*t.* 5: 71) iz druge polovice 2. ali 3. st.⁸³ Odlomek krožnika (*t.* 1: 3) verjetno pripada zgodnjim oblikam Hayes 2–18 afriške sigilate A ali A/D, datirane od konca 2. do konca 3. ali začetka 4. st.⁸⁴ Afriški sigilati A2 pripada

⁷⁶ Istenič, Schneider 2000; Jurišić 2000; Žerjal 2008b.

⁷⁷ Knossos Cooking-pot type 4: Hayes 1983, 106; Maggi 2003, 30–31; Žerjal 2008b.

⁷⁸ Knossos Cooking-pot type 2: Hayes 1983, 106; Žerjal 2008b.

⁷⁹ Peacock 1977b, 266–270; Auriemma, Quiri 2006, 230–231.

⁸⁰ "Pannonische Glanztonware", poimenovani tudi panonska loščena keramika ali panonska sigilata.

⁸¹ Krajšek, Stergar 2008, 253; Istenič 1999, 100.

⁸² Emona: Plesničar Gec 1977, 54–55 (vsaj do konca 3. st.). Panonija: Krajšek, Stergar 2008, 252; Istenič 1999, 118–119 (na Ptuju vsaj ob koncu, mogoče že v drugi polovici 1. st.). Pojavljali naj bi se še v 4. st.; Padska nižina: Patternoster 2001; povzetek Žerjal 2008a, 71–72.

⁸³ Hayes 1972, 33–35; Bonifay 2004, 156.

⁸⁴ Proizvodnja A2 (konec 2.–konec 3./začetek 4. st.). Proizvodnja A/D (konec 2./začetek 3.–začetek 4. st.). Tortorella 1987, 283–284; Bonifay 2004, 157–159; LRFW w. gr. 2011a; LRFW w. gr. 2011b; Quaresma 2011.

tudi odlomek krožnika Hayes 31 (mogoče 14C) (*t.* 3: 32) iz 3. st.⁸⁵

Mlajša in bolj groba različica krožnika Hayes 50B afriške sigilate C3/4 (*t.* 1: 1 in *Katalog*, SE 15; inv. št. AJD 1424) je značilna za drugo polovico 4. st.⁸⁶ Odlomek krožnika afriške sigilate C (*t.* 7: 97) verjetno pripada oblikam Hayes 57 ali (manj verjetno) Hayes 58. Prvo je Hayes datiral v čas 325–400, drugo pa v čas 290/300–375.⁸⁷

Zelo redko so iz Prokonzularne Afrike uvažali zaprte oblike posod, saj so se lažje razbile med transportom. Odlomek ustja in vratu vrča (*t.* 5: 72) oblike Hayes 174 afriške sigilate C⁸⁸ je zato pri nas izjemno redek import. To zelo kvalitetno proizvodnjo posod, okrašenih z aplikami, so poimenovali proizvodnja "El-Aouja" ali afriška sigilata A/C ali afriška sigilata C1 in C2, okrašena z aplikami. Izdelovali so jo v delavnici Sidi Marzouk Tounsi v srednji Tuniziji od 220/230 do konca 3. st.⁸⁹ Tudi odlomek ustja (*t.* 1: 2) s fakturo, ki je blizu afriški sigilati A2 ali A/D, je verjetno pripadal vrču, najverjetneje oblikam Hayes 138 ali Hayes 139 afriške sigilate A iz 2. stoletja,⁹⁰ ki so bile oblikovno povezane s prej omenjeno proizvodnjo.⁹¹

Odlomek krožnika afriške sigilate D (*t.* 1: 14) ima na dnu žig v obliki kvadrata z diagonalno mrežo (Hayes žig 69d), verjetno z 8 do 10 kvadratkov dolgo diagonalo. Pojavlja se v okrasnem stilu A(ii)–A(iii), predvsem na posodah tipov Hayes 61, 64, 67. S tem ga lahko datiramo v čas med drugo polovico 4. in 5. stoletje.⁹² Odlomek krožnika afriške sigilate D oblike Hayes 59 (*t.* 1: 9) pa je iz časa 320/330–400.⁹³

Najmlajši odlomki afriške sigilate D so odlomki krožnikov Hayes 61B. Odlomka (*t.* 6: 73,74) ver-

jetno pripadata njegovi najmlajši različici Hayes 61B3 ali 61C po Bonifayu, ki sta značilna šele za sredino in drugo polovico 5. st.⁹⁴ Odlomek (*t.* 6: 75) bi lahko pripadal različici Hayes 61B3 ali nekoliko mlajši skledi Hayes 99, variante katere se datirajo od konca 5., v 6. in celo začetek 7. st.⁹⁵

Odlomek pekača afriške kuhinjske keramike (*t.* 2: 23) bi lahko pripadal obliki Hayes 23A (konec 1. do sredine 3. st.)⁹⁶ ali Hayes 181A (konec 1. do sredine 4. st.)⁹⁷ Med najdbami so pokrovi s kljukastim ustjem (*t.* 6: 79), ki so lahko premazani (oblika Hayes 182 – afriška kuhinjska keramika B) ali ne (oblika Hayes 195 – afriška kuhinjska keramika C). Različne variante so datirane v obdobje od sredine 2. do konca 3. st., redkejšje pozne variante še do konca 4./začetka 5. st.⁹⁸ Pokrov z ravnimi stenami in odrezanim enostavnim počrnelim ustjem (*t.* 8: 118) oblike Hayes 196 pa se datira v čas od 1. do začetka 5. st.⁹⁹ Severnoafriška melnica oblike Fulford 22 (*t.* 1: 7) je bila zelo razširjena v zahodnem Sredozemlju v plasteh 5. st., čeprav so jih izdelovali že nekoliko prej.¹⁰⁰

Iz Prokonzularne Afrike so prispele amfore za vino Dressel 30 severnoafriške proizvodnje (*t.* 3: 41; 7: 88), datirane v čas od konca 2. do 4. st.,¹⁰¹ in amfore Africana II (verjetno IIC ali IID) ali Africana IIIA (= Keay 25.1) (*t.* 9: 128) iz 3. oz. 4. st.¹⁰² Med najmlajše kose nedvomno sodi odlomek (*t.* 9: 121) afriške amfore Keay 26, ki so jo od konca 4. st. do sredine 5. st. izdelovali sočasno s tipom Keay 25.2.¹⁰³

⁹⁴ Bonifay 2004, 171.

⁹⁵ Bonifay 2004, 181; Hayes 1972, 128, 155 (z zgodnejšo datacijo – od sredine 5. st.).

⁹⁶ Hayes 1972, 45–48; Ikäheimo 2003, 52; Bonifay 2004: 211.

⁹⁷ Hayes 1972, 200–201; Ikäheimo 2003, 48–51; Bonifay 2004, 211–214.

⁹⁸ Hayes 1972, 201–203, 208–209; Atlante I, 212–213; Pröttel 1996, 83, 85; Bonifay 2004, 217 (kuhinjska (B) tip 6) = Hayes 182, 225–226 (kuhinjska (C) tip 12–13) = Hayes 195.

⁹⁹ Bonifay 2004, 225–227 (kuhinjska (C/A) tip 11).

¹⁰⁰ Bonifay 2004, 210–244, sl. 139. Za severni Jadran (Žerjal 2008a, 180; Gaspari et al. 1997, 181–182; *Aquileia* 1994, 310–311: Ccda 39–41). Za Ajdovščino (Vidrih Perko, Žbona Trkman 2005, 284, posebej sl. 8: 5, v dveh fakturah).

¹⁰¹ *Ostia* IV, sl. 288; Bonifay 2004, 148–151. Odlomki ustij na (*t.* 7: 88) so najbolj podobni obliki pri *Ostia* IV, sl. 172. Ročaj (*t.* 3: 41) ima najboljše analogije v obliki pri *Ostia* IV, sl. 288 (mavretanska).

¹⁰² Bonifay 2004, 111–122, sl. 57–63.

¹⁰³ T. i. klasični spatejon = "spatheion" 1, Bonifay amfora tip 31 = tip *Ostia* IV, 162–165. Bonifay 2004, 125; Bonifay, Pieri 1995, 97; nasprotno pa Panella (2001,

⁸⁵ Bonifay 2004, 157–159.

⁸⁶ Hayes 1972, 73; Pröttel 1996, 32–33; *LRFW w. gr.* 2011a, 5; Quaresma 2011.

⁸⁷ Hayes 1972, 91–96.

⁸⁸ Hayes 1972, 197–198, t. X: a; Mackensen, Schneider 2006, 166, 174–175, sl. 2, 3; Atlante I, 152.

⁸⁹ Posodje El-Aouja, proizvodnja A/C, z apliciranim okrasom okrašena proizvodnja C1 in C2 (Atlante I, 150–154; Pröttel 1996, 37–38; Mackensen 2003; Mackensen, Schneider 2006).

⁹⁰ Hayes 1972, 181–182; Atlante I, 40–41: obe obliki naj bi se pojavljali v zgodnji proizvodnji afriške sigilate A oz. A1 v 2. st. ali malo kasneje.

⁹¹ Hayes 1972, 198; Atlante I, 151–152.

⁹² Hayes 1972, 241, sl. 42: 69d; Mackensen 1993, 540–541 (sigilata El Mahrine – žig tip 54–60).

⁹³ Mackensen 1993, 401; Hayes 1972, 96–100; Atlante I, 82–83; Pröttel 1996, 45; *LRFW w. gr.* 2011a, 5; *LRFW w. gr.* 2011b, 18.

Uvoz cenjenega egejskega vina v poznorimskem obdobju nakazujejo egejski rdeči dvoročajni vrči LR3 (*Katalog*, SE 15; inv. št. AJD 1446, AJD 1567; SE 58; inv. št. AJD 1587) iz časa med koncem 4. in 6/7. stoletjem.¹⁰⁴ Istim proizvodnjam egejskih vrčev pripadajo tudi odlomki sive fature MR3 (*Katalog*, SE 58; inv. št. AJD 1585).¹⁰⁵

Tudi v poznem rimskem obdobju je bilo prisotno lokalno blago in blago iz bližnje regije. Od konca 3. st. se je na severnem Jadranu razširila uporaba glazirane keramike. Zelo znana je lončarska delavnica iz Carlina v akvilejskem agru,¹⁰⁶ toda postojanke v okviru sistema zapor *claustra Alpium Iuliarum* je oskrbovalo več lončarskih delavnic s tega območja, ki še niso ugotovljene.¹⁰⁷ Melnica z ovratnikom ali vodoravnim ustjem (*t.* 2: 15; 9: 123) je ena od pogostejših oblik te zvrsti glazirane keramike v vsem obdobju njene izdelave, od konca 3. do 6. st.¹⁰⁸ V isti zvrsti so izdelovali tudi zelo veliko drugih oblik. Odlomek ostenja s koleščkanjem na zunanji površini in nastavkom za ročaj (*t.* 10: 138) bi lahko tako pripadal vrču, skledi ali loncu z ročajem.¹⁰⁹

Proizvod lončarjev širše ali ožje regije so oljenke Loeschcke Xb, nekoliko bolj grobe izdelave (*t.* 4: 46,47), ki se pojavijo v prvi tretjini 2. st. in so značilne bolj za 3. st., morda se uporabljajo še v 4. st. Najmlajše in najbolj grobe so lokalne različice pečatnih oljenk Loeschcke Xc (*t.* 5: 63; 9: 125), ki se navadno datirajo v drugo polovico 3. ter v 4. in 5. st.¹¹⁰

Prisotni so odlomki lokalnega namiznega posodja: skled, pokrovov in vrčev. Med najmanjše oblike spadajo lončki, ki so se uporabljali tudi kot kozarci oz. pivsko posodje, predvsem od druge polovice 2. st. dalje, ko prenehajo množične padske sigilatne proizvodnje. Nekateri lončki posnemajo priljubljene oblike egejske kuhinjske keramike, npr. fokajske narebrenne lončke (*t.* 7: 98). Odlomek enostavnega rahlo zavihanega ustja lončka (*t.* 7: 99) pa je pomanjšana različica večjih loncev.¹¹¹

209–210) poudarja prisotnost teh amfor v Rimu že v kontekstih druge polovice 4. st.

¹⁰⁴ Pieri 2005, 95–98; Modrijan 2014.

¹⁰⁵ Žerjal 2008b.

¹⁰⁶ Magrini, Sbarra 2007.

¹⁰⁷ Magrini, Sbarra 2009.

¹⁰⁸ Magrini, Sbarra 2007, 33–37; Magrini, Sbarra 2009.

¹⁰⁹ Magrini, Sbarra 2007, t. 16: 3 (vrč tipa 1B2); t. 48 (lonec z ročaji tip 1A). – Magrini, Sbarra 2009, t. 3.2: g.

¹¹⁰ Buchi 1975; Istenič 1999, 153–160, 172; Buora (ur.) 1996, 64, 121; Žerjal 2008a, 109–112; Schneider, Daszkiewicz 2011; Perko 2012.

¹¹¹ Prim. Žerjal 2008a, 172, 185 (NK12 in KK28).

Najštevilnejša je lokalna kuhinjska keramika, ki je ni mogoče ožje datirati. Večina je izdelana v zelo grobi redukcijsko ali bolj stihijsko žgani kuhinjski keramiki (faktura KK 1). Med oblikami prevladujejo trebušasti ali jajčasti lonci z ravnim dnom in bolj ali manj izvihanim ustjem, ki je bilo različno obdelano. Najpogosteje se na zunanji površini ostenja pojavlja metličenje (navpično ali poševno). Zunanja površina je lahko tudi zagljena, medtem ko je notranja površina velikokrat groba, ni dodelana in vidijo se še odtisi lončarjevih prstov. Izvihana ustja so lahko zaobljena in rahlo odebeljena, stanjšana, prirezana ali na koncu odrezana. Zadnji dve različici sta bolj značilni za poznorimsko obdobje (npr. *t.* 8: 104,105).¹¹² Med najmlajše oblike loncev spada lonec s kratkim zapognjenim robom in bikoničnim ali kroglastim trupom (*t.* 7: 102), značilen za severnojadranski in severnoitalski prostor v poznorimskem obdobju, po najdiščih v Lombardiji se pojavlja celo v kontekstih od konca 4. do 7. st.¹¹³ Morda bi ga lahko povezali z lonci "tipa principij" iz Tarsatike.¹¹⁴ Sklede z navznoter zapognjenim ustjem (*t.* 8: 103) so se v vzhodnem delu severne Italije in jugovzhodnem alpskem prostoru množično razširile šele v poznorimskem obdobju, ko so v njih servirali poltekoče (močnate) jedi.¹¹⁵

Steklo

Na akvilejsko območje in severno Italijo lahko navežemo tudi steklene najdbe. Odlomka (*t.* 5: 57; 10: 141) pripadata zelo pogostim rebrastim skodelicam oblike Isings 3. Največja uporaba takih skodelic iz modrozelenega stekla je bila v sredini 1. st., na območju jugovzhodnoalpskega prostora so se uporabljale do začetka 2. st.¹¹⁶ Odlomek gosto narebrenega ročaja (*t.* 5: 60) sodi k steklenici z ročajem, te so lahko različnih oblik, najpogosteje jih najdemo v kontekstih, datiranih od druge polovice 1. st. dalje, v rabi so bile še do 4. st.¹¹⁷

¹¹² Prim. Žerjal 2008a, 168–170 (SKOL KK7), konec 1.–4. st., pogosteje 3.–4. st.

¹¹³ Prim. Žerjal 2008a, 169, 171 (KK14). Martinj hrib: Leben, Šubic 1990, 187–188, t. 121: št. 214–217; Della Porta, Sfredda, Tassinari 1998, 159 (lonec tipa 80).

¹¹⁴ Bekić, Radić Štivić (ur.) 2009, 99–100.

¹¹⁵ Žerjal 2008a, 173–175 (KK44–47); Buora et al. 1995, 151–153; Guglielmetti, Lecca Bishop, Ragazzi 1991, 227–228.

¹¹⁶ Lazar 2003, 51–52; ead. 2006a, 109; Mandruzzato 1991, 283–284.

¹¹⁷ Lazar 2003, 152, 155.

Štirje odlomki brezbarvnega stekla (*t.* 2: 24; 5: 61,62; 7: 96) sodijo k čašam z brušenim okrasom. Plitev vodoraven brušen pas je bil izdelan z vrtečim se koleščkom in je bil priljubljen in enostaven način krašenja prosto pihanih posod od 1. do 4. st.¹¹⁸ Vseh oblik sicer ne moremo natančno določiti, odlomek (*t.* 2: 24) bi lahko sodil k ovalni čaši z navzven nagnjenim ustjem oblike AR 53.2,¹¹⁹ ki so bile na najdišču Augst (*Augusta Rauricorum*) najbolj pogoste v tretji četrtini 3. st. Odlomek (*t.* 5: 61) pa verjetno sodi k različici z ravnim ustjem oblike AR 52.1, ki je v Augstu datirana v poznno 2. in sredino 3. st.¹²⁰

V poznorimsko obdobje sodijo tudi odlomki steklenih čaš s klekastim ustjem (*t.* 7: 90; 8: 113,114; 9: 126; 10: 134) in odlomki dnov (*t.* 1: 12; 5: 58,59; 7: 95; 8: 115,116; 10: 135). Odlomki bi oblikovno lahko sodili k čašam konične oblike s prstanasto nogo (Isings 109c) ali brez noge (oblika Isings 106) ali pa k polkrožnim čašam z ravnim ali vboklim dnom (Isings 96). Konične čaše oblike Isings 106c so običajen inventar kontekstov 4. st. v severni Italiji, Akvileji, Trstu, domneva se tudi proizvodnja v okolici Akvileje.¹²¹

Nekateri odlomki (*t.* 1: 8; 9: 124; 10: 147) po vsej verjetnosti pripadajo koničnim čašam s prstanasto nogo (oblika Isings 109). Datirane so na konec 3. in predvsem v 4. st.¹²²

V poznorimskem času se že začnejo uporabljati različne steklene čaše tudi kot svetilke na olje. Poznana je npr. dvojna uporaba čaš oblike Isings 106. Večinoma se v ta namen uporabljajo posode s širokim ustjem in zoženim spodnjim delom, ki se je lepo prilegal v lestence ali pa so bile z ročajem obešene nanje.¹²³ Odlomki s klekastim ustjem bi tako lahko pripadali tudi svetilkam, podobno kot odlomki dnov koničnih čaš z manjšim premerom (*t.* 5: 59; 7: 95; 8: 115,116).

Kovinski predmeti

Na akvilejsko proizvodnjo lahko navežemo tudi najdene dele noše. Bronaste kleščaste fibule (*t.* 4: 50) so se najpogosteje uporabljale od sredine 2. do

prve polovice 3. st., razširjene so bile po celotni rimski Evropi. Izdelovali so jih v Italiji, imitacije so poznane tudi z Balkana.¹²⁴ Sodeč po okrasu krogcev, je fibula iz Ajdovščine verjetno nekoliko mlajša in sodi v 3.–4. st. Primerjave najdemo v Furlaniji.¹²⁵

Odkrita je bila obročasta fibula s pravokotnim nastavkom (*t.* 7: 92). Take fibule so datirane predvsem v 4. st.¹²⁶ V Ajdovščini je bila fibula najdena v polnilu kanala SE 50, datiranega v 4. st. V zahodni Sloveniji jih ni veliko poznanih, najbližje primerjave najdemo v jami pod Predjamskim gradom¹²⁷ in na najdišču Mali Njivč nad Novaki.¹²⁸ Največ jih je bilo odkritih na najdiščih ob Donavi, v vojaških in tudi civilnih kontekstih.¹²⁹

K nakitu sodi odlomek jezičastega zaključka bronaste zapestnice z vrezanim okrasom v obliki črke X (*t.* 10: 131). Odlomek je premajhen za natančnejšo opredelitev. Verjetno sodi k zapestnicam iz tanke bronaste pločevine z nesklenjenimi, jezičasto oblikovanimi konci, ki so datirane v 4. st.¹³⁰

Med kovinskimi najdbami sta zanimivi še dve šivalni igli (*t.* 2: 17; 8: 109), nekaj odlomkov brona verjetno sodi k posodju (*t.* 4: 52; 8: 112; 10: 130), železen ročaj (*t.* 3: 30) pa k vedru.

Od orožja je bila odkrita le ena pušična ost (*t.* 9: 129).

Analizirano gradivo je po sestavi in uvozu primerljivo z drugimi doslej objavljenimi najdbami z območja Ajdovščine,¹³¹ Akvileje in drugih naselij severnega Jadrana, npr. Tergeste¹³² ali Tarsatika,¹³³ ki so bila utrjena v istem obdobju. Širok spekter uvoženih najdb – raznovrstno blago vseh vrst iz celega Sredozemlja, ki je bilo dosegljivo v največjem pristanišču v Akvileji, kaže na dobro organizirano dobavo, značilno za zahodno Slovenijo tako v zgodnjem kakor poznem rimskem obdobju. Sklepamo, da je bila Ajdovščina že zgodaj pomembno regionalno trgovsko središče. Velik delež uvoženih dobrin v poznorimskem obdobju (4. st. in prva polovica 5. st.) pa nakazuje pomembno, morda

¹¹⁸ Lazar 2003, 61.

¹¹⁹ Rütli 1991, 95.

¹²⁰ Rütli 1991.

¹²¹ Buora 2008, 193; Mandruzzato 2007, 71, t. 12: 12; Mandruzzato, Marcante 2005, 16; Mandruzzato 2013.

¹²² Lazar 2003, 117–118; Rütli 1991, 47 (obliki AR 71 in AR 72.1–2, tabela oblik 2); Mandruzzato, Marcante 2005, 16.

¹²³ Uboldi 1995, 113–114.

¹²⁴ Riha 1994, 181.

¹²⁵ Buora 2008, kat. št. 870–871, 873.

¹²⁶ Jobst 1975, 126, t. 51: 369 (varianeta B); Sellye 1990, 26–27 (združi v tip 1); Pröttel 2002, sl. 4.

¹²⁷ Korošec 1956–1958, 45; t. 27: 5,6; 47: 1.

¹²⁸ Istenič 2015, 369, t.1: 5,6.

¹²⁹ Teegen 2013, 321, sl. 5.

¹³⁰ Giesler 1981, 71.

¹³¹ Prim. Pröttel 1996, 138–140; Vidrih Perko 1994, 86–96; ead. 1997; ead. 2000, 442; Vidrih Perko, Žbena Trkman 2003–2004; 2004; 2005; Pflaum 2004, 147–148.

¹³² Morselli (ur.) 2007.

¹³³ Bekić, Radić Štivic (ur.) 2009.

oskrbovalno funkcijo poznorimske Kastre za del obrambnega sistema *claustrae Alpium Iuliarum*.

ZAKLJUČEK

Starejše raziskave so pokazale, da rimska poselitev v 1. in 2. st. ni bila gosto strnjena le okrog današnjega jedra Ajdovščine, ampak je obsegala še dobršen del okolice, vključno z najdbami na Mircah (glej *sl. 1: 2,3,20,21*). Raziskano je bilo tudi obzidje trdnjave *Castra*, znotraj katere so bili odkriti večji poznorimski objekti, med njimi atrijska hiša in stavba z manjšimi termami.¹³⁴

Zadnje v članku predstavljene raziskave so osvetlile zgodnje- in poznorimsko poselitev. Ta se je na južni in zahodni strani širila zunaj obzidanega območja. Zidovi stavb so bili odkriti na Cesti 5. maja (*sl. 2: 16; 6*). Najstarejši zid (SE 26) je bil domnevno zgrajen pred 3. st., morda v 2. ali že 1. st., za preostale zidove menimo, da so iz srednje in pozne cesarske dobe (od 3. do 4. st.). Najmlajši je zid SE 24 z drugačno usmeritvijo, v smeri sever–jug, na katerega se morda navezujejo najmlajše najdbe iz 5. st.

Mineraloška analiza vzorcev žlindre iz nasutja kovaškega odpada v plasti pod zidovi na Cesti 5. maja je pokazala, da gre za sekundarno, kovaško žlindro in pri enem vzorcu za prečiščen surovec. Iz tega sklepamo, da je v bližini stala kovačija.¹³⁵

Na Gregorčičevi ulici (*sl. 2: 15; 9–11*) so bili odkriti vogal stavbe z ognjiščem in dva ločena zidova. Ta stavba je bila, sodeč po najdbah, zgrajena v sredini 4. st. in je bila v uporabi vsaj do konca 4. st. ali začetka 5. st.

Zahodno od te stavbe sta bila še dva zidova, ki ju glede na usmeritev težko povežemo z opisano stavbo. Zidova sta bila grajena v času od druge polovice 2., verjetneje pa v 3. st. ali celo kasneje, v 4. st.

Menimo, da *mutatio Castra* lahko razumemo kot naselbino s preprežno postajo, utrjenim obzidanim središčem, v katerem je bila verjetno nastanjena tudi vojaška posadka. Podobno so bila ob koncu 3. st. utrjena mnoga severnoitalska mesta.¹³⁶ Zunaj obzidja so v 4. in 5. st. še zidali nove stavbe (Gregorčičeva ulica in Cesta 5. maja).

Najdb iz zgodnjega cesarskega obdobja (1. in prva polovica 2. st.) je na raziskanih dveh ulicah

manj. Bolj številne so najdbe iz srednjega cesarskega obdobja (druga polovica 2. in 3. st.), prevladujejo pa tiste iz poznega rimskega obdobja, torej predvsem 4. in prve polovice 5. stoletja. Posamezne najdbe lahko datiramo v čas od sredine 5. do 6. st.

Pri novcih je slika podobna. Določenih je bilo 125 rimskih novcev, od teh je eden iz druge polovice 2. st., 12 iz 3. st. (predvsem iz druge polovice in le eden iz prve polovice stoletja) in 111 novcev iz 4. st., od teh 11 s konca 4. oz. začetka 5. st. (Arkadij, Honorij) in en novc iz prve četrtine 5. st.¹³⁷

V plasteh ruševine (SE 15), ki je prekrivala zidove na Cesti 5. maja in Gregorčičevi ulici, najmlajše najdbe segajo vsaj v sredino in morda celo drugo polovico ali konec 5. st. (afriška sigilata D Hayes 61B3 ali Hayes 61C in Hayes 99).¹³⁸ Največ teh najdb izhaja s Ceste 5. maja, s prostora, kjer je bil odkrit najmlajši zid SE 24. Večina novcev Honorija in Arkadija je bilo najdenih na severnem delu Ceste 5. maja (v novoveškem nasutju SE 48, v ruševini SE 49, v polnilu jarka SE 50 in na hodni površini SE 52), trije novci pa na Gregorčičevi ulici. Čeprav numizmatične analize iz zadnjih let pravijo, da je mogoče dotok svežega denarja v trdnjavo zaznati le še v prvih treh desetletjih 5. st.,¹³⁹ pa najmlajše keramične najdbe iz zadnjih raziskav kažejo, da se je življenje v utrdbi in njeni okolici vsaj v skromni obliki nadaljevalo tudi v drugi polovici 5. st.¹⁴⁰

Zahvala

Zahvaljujemo se Nadi Osmuk in Patriciji Bratina, da sta nama zaupali objavo raziskav, ter Romani Vidmar in Teji Gerbec za risbe predmetov ter Janušu Jerončiču za terenske risbe in fotografije. Za konstruktivne pripombe sva hvaležni Janki Istenič, Jani Horvat in Petru Kosu.

¹³⁷ Kos 2017.

¹³⁸ Glej Katalog najdb z okvirnimi datacijami – najmlajši kosi: katalog št. 73–75; t. 6: 73–75. Honorijevi novci, uvoženo fino posodje (afriška sigilata in fokajska sigilata LRC) in amfore iz severne Afrike ter vzhodnega Sredozemlja iz 5. in celo 6. st. so v Ajdovščini poznani tudi iz starejših raziskav: Pflaum 2004, 147; Pröttel 1996, 139–140 (z velikimi količinami uvoženega posodja do sredine 5. st.); Vidrih Perko 1994, 86–96; Vidrih Perko 2000, 442; Vidrih Perko, Žbona Trkman 2005; Kos 2012.

¹³⁹ Kos 2012, 296, 300.

¹⁴⁰ Primerjaj še Ciglencečki, Milavec 2009; Pflaum 2004, 147; Kos 2014a.

¹³⁴ Osmuk 1997.

¹³⁵ Kramar et al. 2015.

¹³⁶ Glej op. 60.

KATALOG

Uvod

Gradivo hrani Goriški muzej.

V katalogu so navedene vse določljive drobne najdbe po ožjih lokacijah in po stratigrafskih enotah. Narisane najdbe, predstavljene na *tablah* (1–10), nosijo zaporedne kataloške številke.

V zaporedno številčenje predmetov v katalogu ni vključeno:

– Gradivo, ki zaradi slabe ohranjenosti ni narisano in ga namesto kataloške številke označuje zvezdica (*). V besedilu so te najdbe navedene z inventarno številko (oznaka AJD in št.).

– Novci (KN 1–126). V katalogu nosijo oznako KN in številko, identično zaporedni številki v katalogu novcev, ki ga je izdelal Peter Kos; – objavljen je v ločenem članku, v tej številki Arheološkega vestnika (Kos 2017, *Katalog*).

Pri predmetih, ki so okvirno tipološko določljivi, je podana datacija na podlagi konteksta in analogij.

Okrajšave

dolž. – ohranjena dolžina
 inv. št. – inventarna številka
 PN – posebna najdba
 SE – stratigrafska enota
 vel. – ohranjena velikost
 viš. – ohranjena višina

Tehnološke skupine keramike

Na začetku kataloga so opisane fakture oz. tehnološke skupine keramike, ki se pojavljajo pogosteje, medtem ko so fakture, ki so prisotne le pri posameznih odlomkih, opisane pri opisu odlomka. Za opise tehnoloških značilnosti smo uporabili priročnika Orton, Tyers, Vince 1993 in Horvat 1999 ter se zgledovali po dobrih praksah (Istenič 1999, 8–9 in Modrijan, Milavec 2011, 161–164). Barva svežega preloma keramike je navedena po *Munsell Soil Color Charts* (New York 1992); barva premeta, zunanje ali notranje površine je navedena le, če se razlikuje od barve preloma.

Afriška amfora: Tunizijska proizvodnja. Po Tomber, Dore 1998, 101–102, North African Amphora 1–2. Oksidacijsko žgana, trda ali zelo trda keramika, z rahlo hrapavo površino. Drobnozrnata glina vsebuje zmerno do obilno goste primesi; v prelomih so vidni vključki kalcijevega karbonata (fina in drobna zrnca, redko do zmerno gosta), kremena (drobna in redka zrnca), sljude (fine in redke luske). Barva preloma opečnato rdeča ali oranžna (2.5YR 6/6). Zunanja površina ima lahko zaradi uporabe slane vode med pripravo lončarske mase sloj bele ali bež barve (10YR 8/3).

Afriška kuhinjska keramika: Po Hayes 1972; *Atlante* I, 208–209; Bonifay 2004, 67–68, 213–217.

Afriška sigilata: Proizvodnje A2, A/D, C3/4, D itd. Po *Atlante* I, cfr. Vidrih Perko 1992; Bonifay 2004, LRFW1.

Amfora Dr. 6B: Oksidacijsko žgana, srednje trda keramika z mazasto površino. Drobnozrnata glina vsebuje zmerno do obilno goste primesi; v prelomih so vidni vključki železovih oksidov (drobna in groba zrnca, redko gosta), kalcijevega karbonata (fina in drobna zrnca, redko gosta) in zdrobljene keramike (drobna in groba zrnca, redka). Barva preloma je opečnatordeča.

Egejska kuhinjska keramika: Po Hayes 1983.

Glazirana keramika: Oksidacijsko žgana, mehka keramika z gladko in prašno površino. Glina je prečiščena z manjšimi in redkimi vključki: v prelomih so vidni vključki zdrobljene keramike (drobna in redka zrnca), zrna apnenca (drobna in redka zrnca) in srebrne sljude (fine in zelo redke luske). Sivozelena glazura prekriva površino. Barva preloma je svetlorumena, rdečkastorumena, roza ali rumenkastordeča. Posoda izdelana na hitrem kolesu.

Keramika tankih sten: Posodje iz fino prečiščene gline, izdelano v kalupu ali na hitrem vretenu, oksidacijsko ali redukcijsko žgano, posamični primerki različnih faktur.

Kuhinjska keramika:

– KK1: Stihijsko ali nepopolno redukcijsko žgana, mehka do trda keramika. Drobnozrnata glina vsebuje obilno goste primesi; v prelomih so vidna zrnca apnenca (fina, drobna in groba zrnca, zmerno do obilno gosta), temna zrnca (fina in drobna zrnca, redka). Površina je groba in raskava. Prelom je sivo-črne ali svetlorjave do sive barve. Grobo izdelano na počasnem vretenu in verjetno dodelano na vretenu. Žgano v kopah.

– KK2: Kuhinjska keramika, regionalno razširjena. Nepopolno oksidacijsko žgana, trda keramika. Drobnozrnata glina vsebuje redke do zmerno goste primesi; v prelomih vidni vključki kremena (drobna in redka zrnca), apnenca (fina in drobna zrnca, redka), sljude (fina zrnca, redka do zmerno gosta). V prelomu rdečkastorumena, rjava do zelo temnosiva barva. Ustja, dna in zunanje površine so zaradi uporabe ožgani. Površine posod so zaglajene. Dnom loncev je za toplotno izolacijo velikokrat dodan pesek. Izdelava na lončarskem vretenu.

Namizna keramika:

– N1: Namizna keramika z redkimi vključki ali brez. Oksidacijsko žgana in mehka keramika z gladko in pogosto prašno površino. Glina je prečiščena, z manjšimi in redkimi vključki: v prelomih vidni vključki zdrobljene keramike (drobna in redka zrnca), zrna apnenca (drobna in redka zrnca) in srebrne sljude (fine luske, zelo redke). Prelom svetle barve: svetlorumena, rdečkastorumena, roza ali rumenkastordeča. Posoda je izdelana na hitrem kolesu.

– N2: Namizna keramika z zmernimi ali pogostimi vključki. Oksidacijsko žgana in mehka keramika z gladko in pogosto prašno površino. Glina je prečiščena z manjšimi zmerno gostimi ali pogostimi vključki (N2b zmerno gosto; N2c pogosto). V prelomih vidni vključki zdrobljene keramike (drobna zrnca, redko do zmerno gosta), zrna apnenca (fina in drobna zrnca, zmerno gosta). Prelom svetle barve: svetlorumena, rdečkastorumena, roza ali rumenkastordeča. Posoda je izdelana na hitrem kolesu.

– N3: Namizna keramika z obilico sljude. Oksidacijsko žgana in mehka keramika z gladko in pogosto prašno površino. Glina je prečiščena z manjšimi vključki; v prelomih so vidni vključki zdrobljene keramike (drobna zrnca, redko do zmerno gosta), zrna apnenca (drobna zrnca, redko do obilno goste). Prelom je svetle barve: svetlorumena, rdečkastorumena, roza ali rumenkastordeča. Posoda je izdelana na hitrem kolesu.

– *Namizna keramika s premazom*: Oksidacijsko žgana in mehka keramika z gladko in pogosto prašno površino. Glina je prečiščena, z manjšimi vključki; v prelomih so vidni vključki zdrobljene keramike (drobna zrnca, redko do zmerno gosta), zrna apnenca (drobna zrnca, redko do obilno goste). Prelom je svetle barve: svetlorumena, rdečkastorumena, roza ali rumenkastordeča. Rdeč mat premaz na zunanji in/ali notranji površini posode. Posoda izdelana na hitrem kolesu.

Oljenke:

– O1: Reliefne italske oljenke. Oksidacijsko žgana, mehka keramika z gladko površino. Prečiščena glina z redkimi vključki: v prelomu se vidijo redka zrnca apnenca (fina, drobna in redka), sljude (fine in redke luske), zdrobljene keramike (fina in drobna zrnca, redka). Premaz na zunanji površini je svetleč, temnorjave do rdeče in rjave barve ter se luskasto kruši. Barva preloma je roza do rumenkastordeča. Izdelano v kalupu.

– O2: Pečatne oljenke, proizvodnja v Modeni (po Istenič 1999, F10 in F11). Oksidacijsko žgana in trda keramika z gladko površino. Prečiščena glina z redkimi vključki. Brez premaza. Barva preloma je temnordeča. Izdelano v kalupu.

– O3/N2: Pečatne oljenke, lokalna izdelava. Oksidacijsko žgana in mehka keramika z gladko površino. Glina je prečiščena z manjšimi zmernimi ali pogostimi vključki (enako N2): v prelomih vidni vključki zdrobljene keramike (drobna zrnca, redko do zmerno gosta), zrna apnenca (fina in drobna zrnca, zmerno gosta), sljude (fine in redke luske). Brez premaza. Prelom je svetle barve: svetlorumena, rdečkastorumena, roza ali rumenkastordeča. Izdelano v kalupu.

Padska sigilata: Zajema tako padsko sigilato B kakor poznopadsko sigilato (TSTP), po *Conspectus* 1990, 8, 16.

Padska sigilata srednjega in poznega cesarskega obdobja: Enake značilnosti kakor namizna keramika s premazom.

Poznopadska sigilata (TSTP – *terra sigillata tardopadana*): Po *Conspectus* 1990, 16.

Srednjeitalska kuhinjska keramika: T. i. pompejanski pekači: po Peacock 1977a.

Lokarjev drevored

(t. 1: 1–7)

Sonda 1

1. Odlomek dna in ostenja krožnika, Hayes 50. Afriška sigilata C3/4, premaz na notranji površini. Prelom 2.5YR

5/8, rdeča, vel. 5 × 4 cm. Sonda 1, plast z rimskodobnimi najdbami, PN 1. Inv. št. AJD 1599. *Datacija*: druga polovica 4. st. *Lit.*: Hayes 1972, 73; Pröttel 1996, 32–33; *LRFW w. gr. 2011a*, 5; Quaresma 2011.

2. Odlomek ustja, verjetno vrča Hayes 138 ali Hayes 139. Faktura blizu afriški sigilati A2 ali A/D, premaz mat, debel, na zunanji in notranji površini. Prelom 2.5YR 5/6, rdeča, premaz 2.5YR 5/8, rdeča; premer ustja 8 cm. Sonda 1, plast z rimskodobnimi najdbami, PN 9. Inv. št. AJD 1607. *Datacija*: 2. st. Obliki Hayes 138 in 139 naj bi se pojavljali v zgodnji proizvodnji afriške sigilate A oz. A1 v 2. st. ali malo kasneje. *Lit.*: Hayes 1972, 198, 181–182; *Atlante I*, 40–41, 151–152.

3. Odlomek noge in dna krožnika, Hayes 2–18. Afriška sigilata A2 ali A/D, premaz mat, slabo ohranjen na notranji površini. Prelom 2.5YR 6/8, svetlordeča, premaz 2.5YR 5/8, rdeča; premer dna 5 cm. Sonda 1, plast z rimskodobnimi najdbami, PN 5. Inv. št. AJD 1603. *Datacija*: proizvodnja A2 – konec 2. do konca 3./začetka 4. st.; proizvodnja A/D – konec 2./začetek 3. do začetka 4. st. *Lit.*: Tortorella 1987, 283–284; Bonifay 2004, 157–159; *LRFW w. gr. 2011a*; *LRFW w. gr. 2011b*; Quaresma 2011.

4. Odlomek ročaja posode. Namizna keramika N1. Prelom 7.5YR 6/6, rdečkastorumena; vel. 2 × 1,3 cm. Sonda 1, plast z rimskodobnimi najdbami, PN 2. Inv. št. AJD 1600.

5. Odlomek sklede ali pokrova z zapognjenim robom ustja. Namizna keramika N2. Prelom 7.5YR 6/6, rdečkastorumeno; vel. 5 × 2,4 cm. Sonda 1, plast z rimskodobnimi najdbami, PN 3. Inv. št. AJD 1601.

6. Odlomek ročaja amfore. Faktura: trda keramika z vključki (zmerno gosti, fini lističi sljude, redka drobna zrnca kremenca, železovih oksidov in apnenca); bež sloj na zunanji površini. Prelom 5YR 6/6, rdečkastorumena; dolž. 5 cm. Sonda 1, plast z rimskodobnimi najdbami, PN 8. Inv. št. AJD 1606.

* – Dva železna žeblja. Inv. št. AJD 1602 in AJD 1605.

* – Odlomek ostenja kuhinjskega lonca, okrašeno s pasom vodoravnega glavničenja. Inv. št. AJD 1604.

Sonda 2

7. Odlomek vodoravnega roba ustja in ostenja melnice z narebreno zgornjo površino ovratnika oz. roba ustja. Melnica oblike Fulford 22. Afriška kuhinjska keramika, trda, hrapava, oksidacijsko žgana z redukcijskim ohlajanjem. Prelom 5YR 6/6, rdečkastorumena; barva zunanje površine rjavosiva; premer ustja 23 cm. Sonda 2, prodnat nanos, PN 10. Inv. št. AJD 1608. *Datacija*: konec 4. in 5. st. *Lit.*: Bonifay 2004, 210–244, sl. 139; za severni Jadran (Žerjal 2008a, 180; Gaspari et al. 1997, 181–182; *Aquileia 1994*, 310–311, Ccda 39–41); za Ajdovščino (Vidrih Perko, Žbona Trkman 2005, 284, posebej sl. 8: 5, v dveh fakturah).

Goriška cesta

(t. 1: 8–11)

Plast z rimskodobnimi najdbami:

8. Odlomek dna čaše s prilepljeno stekleno nitko, Isings 109 ali AR 71 in AR 72.1–2. Barva: olivnozeleno, premer dna 5 cm. Inv. št. AJD 1350. *Datacija*: konec 3. in predvsem 4. st. *Lit.*: Lazar 2003, 117–118; Rütli 1991, 47

(obliki AR 71 in AR 72.1-2, Formentafel 2); Mandruzzato, Marcante 2005, 16.

9. Odlomek ustja in ostenja krožnika Hayes 59. Afriška sigilata D. Prelom 5YR 5/8, rumenkastordeča; premer ustja 36 cm. Na 57–75 m (od vzhodnega roba jarka). Inv. št. AJD 1351. *Datacija*: 320/330–400. *Lit.*: Mackensen 1993, 401; Hayes 1972, 96–100; Atlante I, 82–83; Pröttel 1996, 45; *LRFW w. gr. 2011a*, 5; *LRFW w. gr. 2011b*, 18.

10. Odlomek ustja in ostenja lonca, žleb na robu ustja. Namizna keramika N1. Prelom rdečkastorumena; premer ustja 13 cm. Inv. št. AJD 1352.

11. Odlomek ročaja amfore, poznorodoška amfora Camulodunum 184. Faktura: redki vključki; prelom svetlo rdečkastorumene barve; dolž. 7,6 cm. Inv. št. AJD 1354. *Datacija*: 1.–2. st. *Lit.*: Peacock 1977b, 266–270; Auriemma, Quiri 2006, 230–231.

* – Odlomek ostenja kuhinjskega lonca, metličenje. Inv. št. AJD 1353.

* – NOVCI:

KN 8 – *Aurelianus* (kovan 270–275).

KN 81 – *Valens* (kovan 367–375).

Novoveška nasutja:

* – NOVEC:

KN 126 – Avstrijski deželni novci: cesar Franc Jožef (kovan 1900).

Lokarjev park

(t. 1: 12–14)

SE 4 (*nasutje*):

12. Odlomek dna steklene čaše Isings 106 ali 96. Barva: olivnozeleno; premer dna 4 cm. Inv. št. AJD 1346. *Datacija*: konec 3.–4. st. *Lit.*: Lazar 2003, 117–120; Mandruzzato, Marcante 2005, 15–16; Buora 2008, 193; Mandruzzato 2007, 71, t. 12: 12; Rütli 1991, 46–47 (oblike AR 60, 66, 72).

13. Odlomek nizke izvlečene noge steklene čaše. Barva: olivnozeleno; vel. 1 × 1,2 cm. Inv. št. AJD 1347.

14. Odlomek dna krožnika s koncentričnimi krogi in žigosanim okrasom (žig v obliki kvadrata z diagonalno mrežo, verjetno z 8 do 10 kvadratkov dolgo diagonalno – Hayes žig 69d, stil A(ii) – A(iii)) na notranji površini dna. Afriška sigilata D, premaz na notranji površini slabo ohranjen. Prelom 5 YR 5/8, rumenkastordeča; vel. 3,1 × 2,8 cm. Čiščenje profila jame. Inv. št. AJD 1348. *Datacija*: druga polovica 4.–5. st. *Lit.*: Hayes 1972, 241, sl. 42: 69d; Mackensen 1993, 540–541, sigilata El Mahrine žig tip 54–60.

* – Odlomek železnega predmeta. Inv. št. AJD 1343.

* – Odlomek konice železnega žeblija. Inv. št. AJD 1345.

* – Odlomek ukrivljenega železnega predmeta. Inv. št. AJD 1344.

* – Odlomek ostenja kuhinjskega lonca, metličenje. Inv. št. AJD 1349.

* – NOVCA:

KN 42 – *Constans* (kovan 348–350).

KN 55 – *Constantius II.* ali *Constantius Gallus* (kovan 352–355).

– Čiščenje profila sonde:

* – NOVCA:

KN 49 – *Constantius II.* (kovan 348–361).

KN 50 – *Constantius II.*, *Constantius Gallus* ali *Iulianus* (kovan 348–361).

Cesta 5. maja

(t. 2–8; 9: 121–123)

Cesta 5. maja – južni del ulice (sl. 2: 16a)

SE 6 (*nasutje*):

* – Odlomek koničastega zaključka amfore. Faktura: slabo ohranjen bež sloj na zunanji površini. Inv. št. AJD 1472.

* – Odlomek roba ustja pokrova. Kuhinjska keramika KK 1. Inv. št. AJD 1402.

SE 9 (*nasutje*):

15. Odlomek ustja in ostenja melnice. Glazirana keramika, na notranji površini zelena glazura s kamenčki. Prelom siva; barva glazure sivozelena; premer ustja. 22 cm. Na 5–11 m. Inv. št. AJD 1403. *Datacija*: konec 3.–5. st. *Lit.*: Magrini, Sbarra 2007; 2009.

* – NOVEC:

KN 32 – *Constans* ali *Constantius II.* (kovan 341–348).

SE 16 (*nasutje*):

16. Odlomek bronastega predmeta z zanko. Viš. 1,6 cm. Na 34–37 m. PN 121. Inv. št. AJD 1384.

17. Bronasta šivanka s sploščeno glavico. Viš. 17,5 cm. Na 34–37 m. PN 120. Inv. št. AJD 1383.

Cesta 5. maja – Srednji del ulice (sl. 2: 16b)

SE 17 (*naravna, naplavinjska plast*, najdbe na vrhu plasti):

18. Odlomek narebrenega ostenja egejskega lončka tipa 4 iz Knososa. Egejska kuhinjska keramika. Prelom 5YR 5/6, rumenkastordeča; vel. 2,4 × 2,4 cm. Na 65–75 m. Inv. št. AJD 1473. *Datacija*: konec 1.–3. st. *Lit.*: Hayes 1983, 106; Maggi 2003, 30–31; Žerjal 2008b.

* – Odlomki dna keramičnega cedila, vidne izdelane luknjice. Prazgodovina; vel. 5,3 × 4,9 cm. Na 38–43 m. Inv. št. AJD 1475.1.

* – Odlomek ustja lonca ali sklede. Inv. št. AJD 1474.

* – Odlomek trakastega ročaja amfore z ravnim dnom ali vrča. Inv. št. AJD 1475.

SE 25 (*temna plast z žlindro*):

19. Bronast žebliček; viš. 0,7 cm. PN 6. Inv. št. AJD 1357.

20. Bronast žebliček; viš. 1 cm. PN 9. Inv. št. AJD 1358.

21. Odlomek bronastega obročka; vel. 1,9 cm. PN 18. Inv. št. AJD 1363.1.

22. Odlomek koščene igle lasnice; viš. 4 cm. Na 50–55 m. Inv. št. AJD 1356.

23. Odlomek ustja in ostenja pekača oblike Hayes 23A ali pokrova oblike Hayes 181A. Afriška ali egejska kuhinjska keramika. Prelom sive barve, površini rdeče barve; vel. 2,9 × 1,8 cm. Na 50–60 m. Inv. št. AJD 1504. *Datacija*: konec 1. do sredine 4. st. *Lit.*: oblika Hayes 23A (konec 1. do sredine 3. st.); Hayes 1972, 45–48; Ikäheimo 2003, 52; Bonnifay 2004, 211. Oblika Hayes 181A (konec

1. do sredine 4. st.): Hayes 1972, 200–201; Ikäheimo 2003, 48–51; Bonifay 2004, 211–214.

* – Odlomek bronastega žeblička; šir. 1,5 cm. PN 19. Inv. št. AJD 1358.1.

* – Dva odlomka bronaste žice; PN 11 in PN 16. Inv. št. AJD 1360, AJD 1361.

* – Bronasta pločevina, večkrat prepognjena; PN 17. Inv. št. AJD 1362.

* – Trije odlomki bronastega obročka; PN 18. Inv. št. AJD 1363.2.

* – Odlomek ustja in ostenja lonca ali pokrova. Kuhinjska keramika KK1. Inv. št. AJD 1505.

* – Odlomek ustja lonca. Kuhinjska keramika KK2, ožgano ustje. Inv. št. AJD 1506.

* – Odlomek ravnega dna amfore. Nedoločena faktura. Inv. št. AJD 1508.

* – Bronast gumb; vel. 1,6 x 1,5 cm. PN 12. Nima inv. št.

SE 18 (ruševina ob zidu SE 19):

24. Odlomek ustja čaše, verjeto oblike AR 53.2; brušen okras; mlečno belo steklo; premer ustja 7,3 cm. Na 38–43 m. Inv. št. AJD 1476. *Datacija*: 3. st. Lit.: Rützi 1991, 95.

* – Odlomek dna posode. Namizna keramika N2b. Inv. št. AJD 1477.

* – Odlomek dna vrča ali lončka. Namizna keramika N2c. Inv. št. AJD 1478.

* – Odlomek ustja z ostenjem lonca, glavničenja na zunanji površini ostenja. Kuhinjska keramika. KK1. Inv. št. AJD 1479.

* – NOVEC:

KN 10 – *Aurelianus (Divus Claudius II.)* (kovan 270).

SE 29 (ruševina):

25. Odlomek dna in ostenja steklene čaše, mlečno belo steklo; premer dna 6 cm. Na 50–55 m. Inv. št. AJD 1514.

26. Odlomek ustja steklene čaše, mlečno belo steklo; vel. 1,8 x 1,5 cm. Na 50–55 m. Inv. št. AJD 1515.

27. Odlomek diska in ramena pečatne oljenke Loeschcke Xa. Oljenka O2 (proizvodja v Modeni). Prelom rdeča; vel. 6,9 x 6,2 cm. Inv. št. AJD 1471. *Datacija*: konec 1.–2 (3.) st. Lit.: Buchi 1975; Istenič 1999, 153–160, 172; Žerjal 2008a, 109–112; Schneider, Daszkiewicz 2011.

28. Odlomek dna posode. Namizna keramika N3. Prelom 7.5YR 6/6, rdečkastorumena; premer dna 7 cm. Na 50–55 m. Inv. št. AJD 1513.

29. Odlomki ustja z ostenjem lonca, vodoravno metličenje na zunanji površini ostenja in kanelure na zunanjem robu ustja. Kuhinjska keramika KK1. Prelom zelo temnosiva, zunanja površina sivorjava; premer ustja 17,5 cm. Na 50–55 m. Inv. št. AJD 1516.

* – Odlomek ukrivljenega železnega predmeta. Inv. št. AJD 1512.

SE 23 (ruševina):

30. Odlomek železnega ročaja vedra. Dolž. 14 cm. Na 50–55 m. Inv. št. AJD 1480.

31. Odlomek ukrivljenega železnega predmeta. Viš. 4 cm. Na 50–55 m. Inv. št. AJD 1484.

32. Odlomka ustja in ostenja krožnika Hayes 31 (močoč Hayes 14C). Afriška sigilata A, sledovi premaza rdeče barve na notranji in zunanji površini. Prelom 2.5YR 6/8,

svetlordeča; barva premaza 2.5YR 5/8, rdeča; vel. 3,5 x 2,4 cm in 3 x 2 cm. Na 50–55 m. Inv. št. AJD 1491. *Datacija*: 3. st. Lit.: Bonifay 2004, 157–159.

33. Odlomek dna in ostenja sklede na nogi. Namizna keramika s premazom ali padska sigilata poznega cesarskega obdobja, slabo ohranjen premaz na zunanji površini. Prelom 5YR 7/6, rdečkastorumena; barva premaza 2.5YR 5/8, rdeča; premer ustja 6 cm. Na 50–55 m. Inv. št. AJD 1490. *Datacija*: 2.–3. st. Lit.: Žerjal 2008a, 64–65; Fontana 2005; Jorio 1999, 93.

34. Odlomek ustja in ostenja sklede ali pokrova. Namizna keramika N2c. Prelom 5YR 7/6, rdečkastorumena; vel. 2,9 x 1,5 cm. Na 50–55 m. Inv. št. AJD 1492.

35. Odlomek ustja in ostenja z nastavkom za ročaj posode. Namizna keramika N2b, prežgano. Prelom 5YR 7/3, roza; premer ustja 10 cm. SE 23, 50–55 m. Inv. št. AJD 1493.

36. Odlomek dna in ostenja vrča ali lonca. Namizna keramika N2c. Prelom 7.5YR 6/6, rdečkastorumena, premer dna 4,5 cm. Na 50–55 m. Inv. št. AJD 1496.

37. Odlomek ustja in ostenja vrča ali lonca. Namizna keramika N2c. Prelom 2.5Y 7/4, bledorumena; premer ustja 8 cm. Na 50–55 m. Inv. št. AJD 1500.

38. Odlomek ustja in ostenja krožnika. Namizna keramika s premazom na notranji in deloma na zunanji strani. Prelom 7.5YR 6/6, rdečkastorumena; barva premaza 2.5YR 4/8, rdeča; premer ustja 26 cm. Na 50–55 m. Inv. št. AJD 1489. *Datacija*: sredina 1.–3. st. Lit.: Emona (Plesničar-Gec 1977, 54–55); Panonija (Krajšek, Stergar 2008, 252; Istenič 1999, 118–119); Padska nižina (Patternoster 2001; povzetek Žerjal 2008a, 71–72).

39. Odlomek ročaja posode. Egejska kuhinjska keramika. Prelom 5YR 6/8, rdečkastorumena; vel. 4,6 x 1,5 cm. Na 50–55 m. Inv. št. AJD 1497. *Datacija*: konec 1.–3. st. Lit.: Žerjal 2008b.

40. Odlomek ustja lonca ali kozice tipa Knossos 2. Egejska kuhinjska keramika, prežgano. Prelom. 5YR 6/8, rdečkastorumena; premer ustja 16 cm. Na 50–55 m. Inv. št. AJD 1499. *Datacija*: 1. do sredine 3. st. Lit.: Hayes 1983, 106; Žerjal 2008b.

41. Odlomek ročaja amfore, verjetno Dressel 30 (afriške proizvodnje). Afriška amfora, bež sloj na zunanji površini. Prelom rumenkastordeča, zunanja površina zelenkastorumena; vel. 9,2 x 5,5 cm. Na 50–55 m. Inv. št. AJD 1502. *Datacija*: konec 2.–4. st. Lit.: Ostia IV, sl. 288; Bonifay et al. 2002–2003, sl. 17: 248; Bonifay 2004, 148–151. Ročaj ima najboljše analogije v obliki Ostia IV, sl. 288 (mavretanska proizvodnja).

42. Več odlomkov ustja, ročajev, vratu in ostenja amfore. Faktura: nedoločeno. Prelom 10YR 7/4, zelo bledorjava; mehka; zelo prašna; vreteno; oksidacijsko žganje; premer ustja 10 cm. Inv. št. AJD 1511.

* – Odlomki železnih žebeljev. Inv. št. AJD 1410, 1481–1484, 1509.

* – Odlomki nedoločljivih železnih predmetov. Inv. št. AJD 1355, 1486–1468.

* – Odlomka dna in ostenja vrča. Namizna keramika N2c, prežgano. Inv. št. AJD 1494 in AJD 1945.

* – Odlomek ustja posode. Namizna keramika s sljudo, prežgano. Inv. št. AJD 1498.

* – Odlomek dna posode. Amfora ali namizna keramika N2b, prežgano. Inv. št. AJD 1501.

* – Odlomek diska oljenke. Faktura: nedoločeno. Inv. št. AJD 1503.

* – Trije odlomki ometa, tanek rdeč barvni sloj na beli apneni podlagi, pigment podoben *caput mortuum*; vel. pribl. 3,5 × 2,5 cm. Inv. št. AJD 1654.

SE 22 (*zid*, najdbe so bile med kamni v zidu):

43. Odlomek železne spiralne peresovine, oksidirano, števila navojev ni mogoče določiti. Dolž. 3 cm, premer 1,2 cm. Inv. št. AJD 1479.1.

SE 41 (*zid*, najdbe so bile med kamni v temelju)

44. Odlomek ustja lonca ali vrča. Namizna keramika N2c. Prelom 7.5YR 6/6, rdečkastorumena; premer ustja 10 cm. Inv. št. AJD 1517.

45. Odlomek vratu amfore. Nedoločena faktura, vključki sljude, železovih oksidov, apnenca, zdrobljene keramike, mehka. Prelom 10YR 8/4, zelo bledorjava; premer vratu 10,2 cm. Inv. št. AJD 1518.

SE 43 (*zid*, najdbe so bile med kamni v temelju):

46. Odlomek diska, ramena in ostenja pečatne oljenke Loeschcke Xa/b. Oljenka O1, groba izdelava, slabo ohranjen premaz na zunanji površini podoben reliefnim italiskim oljenkam. Prelom rdečkastorumena, barva premaza temnorjava, vel. 6,6 × 6,5 cm. PN 28. Inv. št. AJD 1470. *Datacija*: (prva polovica) sredina 2.–sredina 3. st.; lokalne oblike oljenk Loeschcke Xa/b se pojavijo v prvi polovici in predvsem od sredine 2. st. Oljenka je izdelana v fakturi značilni za reliefne oljenke Loeschcke IB/IC do približno sredine 3. st.

47. Več odlomkov pečatne oljenke Loeschcke Xb, pečat ni ohranjen, ožgan nosek. Oljenka O3/N2, groba izdelava. Prelom rumenkasto rdeča; premer diska 7,1 cm. Inv. št. AJD 1378. *Datacija*: (prva polovica) sredina 2.–4. st., značilne za 3. st. *Lit.*: Žerjal 2008a, 110, 112.

* – Odlomek bronaste ploščice; PN 134. Inv. št. AJD 1394.

SE 45 (*ruševina zidu SE 43*):

48. Odlomek dna steklene posode, na robu dna vrezan okras kratkih črtic, modrozeleno steklo; premer ustja 10 cm. PN 135. Inv. št. AJD 1395.

SE 15 (*ruševina in nasutje nad zidovi*, na odseku med 33. in 78. metrom jarka)

49. Odlomek bronastega žeblja, viš. 4,3 cm. Na 34–37 m, PN 115. Inv. št. AJD 1380.1.

50. Bronasta kleščasta fibula, zgornji del noge in lok okrašena z vtolčenimi krogci, notranja stran noge okrašena s kratkimi, neenakomernimi, plitvimi vrezi; dolž. 8,2 cm, viš. 4,8 cm. Na 34–37 m, PN 123. Inv. št. AJD 1386. *Datacija*: 3.–4. st. *Lit.*: Buora 2008, kat. št. 870–871, 873; Riha 1994, 181.

51. Odlomek bronastega predmeta s fasetiranim in delno stanjšanim obročastim zaključkom; premer 5,3 cm, dolž. 6,8 cm. Na 50–55 m, PN 126. Inv. št. AJD 1387.

52. Odlomek bronastega predmeta s piramidalno glavico in vrezanim okrasom črtic; viš. 5,1 cm. Na 65–70 m, PN 131. Inv. št. AJD 1391.

53. Kos zvite tanjše svinčene plošče; dolž. 12 cm. Na 34–37 m. Inv. št. AJD 1404.

54. Kos tanjše svinčene plošče; dolž. 8 cm. Na 38–43 m. Inv. št. AJD 1562.

55. Odlomek koščene igle lasnice; rekonstruirana viš. 11 cm. Na 34–37 m, PN 122. Inv. št. AJD 1385.

56. Odlomek ustja steklene posode; svetlomodro steklo; premer ustja 5,5 cm. Na 34–37 m. Inv. št. AJD 1415.

57. Odlomek plitvo narebrenega ostenja steklene čaše Isings 3; brezbarvno steklo; vel. 2,1 × 2,3 cm. Na 34–37 m. Inv. št. AJD 1417. *Datacija*: konec 1. st. pr. n. št. do začetka 2. st. n. št. *Lit.*: Lazar 2003, 51–52; ead. 2006, 109; Mandruzzato 1991, 283–284; ead. 2006, 43.

58. Odlomek vboklega dna steklene čaše Isings 106 ali 96; brezbarvno steklo; vel. 2,1 × 2 cm. Na 34–37 m. Inv. št. AJD 1418. *Datacija*: konec 3.–4. st. *Lit.*: Buora 2008b, 198; Lazar 2003, 117–120; Mandruzzato, Marcante 2005, 15–16; Mandruzzato 2007, 71, t. 12: 12; Rütli 1991, 46–47 (oblike AR 60, 66, 72).

59. Odlomek vboklega dna steklene čaše ali svetilke Isings 106 ali 96; brezbarvno steklo; premer dna 2,5 cm. Na 60–65 m. Inv. št. AJD 1419. *Datacija*: konec 3.–4. st. *Lit.*: Buora 2008, 198; Lazar 2003, 117–120; Mandruzzato, Marcante 2005, 15–16; Mandruzzato 2007, 71, t. 12: 12; Rütli 1991, 46–47 (oblike AR 60, 66, 72).

60. Odlomek gosto narebrenega ročaja steklenice; modrozeleno barve; vel. 5,2 × 5,6 cm. Na 55–60 m. Inv. št. AJD 1414. *Datacija*: druga polovica 1. do 4. st. *Lit.*: Lazar 2003, 152, 155.

61. Odlomek ustja steklene čaše oblike AR 52.1, z brušenim okrasom; brezbarvno steklo; viš. 1,5 cm. Na 60–65 m. Inv. št. AJD 1420. *Datacija*: pozno 2. do sredine 3. st. *Lit.*: Rütli 1991, 95.

62. Odlomek ostenja steklene čaše z brušenim okrasom; brezbarvno steklo; vel. 2,3 × 1,1 cm. Na 60–65 m. Inv. št. AJD 1421. *Datacija*: 1.–4. st. *Lit.*: Lazar 2003, 61.

63. Odlomek dna pečatne oljenke Loeschcke Xc, lokalne izdelave, na zunanji površini dna kanelura. Oljenke O3 ali namizna keramika N2b. Prelom 5YR 6/8, rdečkastorumena; premer dna 7,5 cm. Na 34–37 m. Inv. št. AJD 1430. *Datacija*: 4.–5. st. *Lit.*: Buchi 1975; Istenič 1999, 153–160, 172; Buora 1996, 64, 121; Žerjal 2008a, 109–112; Perko 2012.

64. Odlomek ramena pečatne oljenke Loeschcke Xa/b, lokalne izdelave. Oljenke O3 ali namizna keramika N2. Prelom 5YR 6/8, rdečkastorumena; vel. 2,3 × 3 cm. Na 34–37 m. Inv. št. AJD 1466. *Datacija*: 2.–3. st. *Lit.*: Buchi 1975; Istenič 1999, 153–160, 172.

65. Odlomek dna pečatne oljenke Loeschcke Xa ali IX, uvoz iz Modene, žig slabo berljiv ...O/C... ali ...OID... ali morda ... ORT... (FORTIS), punciran krožec nad žigom. Oljenka O2. Prelom temnordeča; vel. 2,8 × 1,8 cm. Na 50–55 m. Inv. št. AJD 1390. *Datacija*: konec 1.–2. st. *Lit.*: Buchi 1975; Istenič 1999, 153–160, 172.

66. Odlomek ustja skodelice Angera 2 ali 3. Keramika tankih sten, redukcijsko žgana, mehka, prečiščena glina brez primesi ali z redkimi vključki, temnosiv premaz slabo ohranjen na zunanji in notranji površini. Prelom 2,5Y6/1, siva, barva premaza 2.5Y4/1, temnosiv; premer ustja 10,2 cm. Na 38–42 m. Inv. št. AJD 1428. *Datacija*: druga polovica 1. st. do prve polovice 2. st. *Lit.*: Schindler Kaudelka 1975, 33; Maioli 1972–73, 108.

67. Odlomek ustja posodice *Conspectus* 40/44 ali 42/46. Poznopadska sigilata, premaz slabo ohranjen na zunanji

in notranji površini. Prelom 7.5YR 6/4, svetlorjava, barva premaza 2.5YR 5/8, rdeča; premer dna 12 cm. Na 50–55 m. Inv. št. AJD 1426. *Datacija*: druga polovica 1. st. do prve polovice 2. st. *Lit.*: Conspectus 1990, 122, 126, 130, 134; Zabehlicky-Scheffenecker 1992, 421–422; Žerjal 2005, 269.

68. Odlomki ustja z izlivom in vratu (sigilatnega?) vrča z nastavkom za ročaj. Padska sigilata srednjega in poznega cesarskega obdobja ali namizna s premazom, premaz slabo ohranjen na notranji in zunanji površini. Prelom 5YR 6/8, rdečkastorumena, barva premaza 2,5YR 4/8, rdeča; premer ustja 4 cm. Na 34–37 m. Inv. št. AJD 1429. *Datacija*: druga polovica 1. st. ali kasneje. *Lit.*: Žerjal 2008a, 181–182; Maggi 2007, 27. Ker ne odgovarja uveljavljeni tipologiji sigilatnih vrčev (Conspectus 1990, 186–190, K1-24 ali Ka-Kf), je verjetneje vrč mlajši od njihove datacije, ki se naslanja le na Štalensko goro.

69. Odlomek prstanaste noge, dna in ostenja (sigilatne?) sklede. Padska sigilata srednjega in poznega cesarskega obdobja ali namizna s premazom, premaz slabo ohranjen. Prelom 10YR 6/4, svetlo rumenkastorjava, barva premaza 2,5YR 4/8, rdeča; premer noge 10 cm. Na 55–60 m. Inv. št. AJD 1431. *Datacija*: 2.–3. st. *Lit.*: Žerjal 2008a, 64–65; Fontana 2005; Jorio 1999, 93.

70. Odlomek ostenja posodice okrašene s koleščkom (vzporedne črtice) in vrezom (vodoravna linija). Namizna keramika s premazom ali padska sigilata srednjega in poznega cesarskega obdobja, premaz slabo ohranjen na zunanji in notranji površini. Prelom 10YR 7/4, zelo bledorjava, barva premaza 2.5YR 5/8, rdeča; vel. 2,2 × 1,4 cm. Na 34–37 m. Inv. št. AJD 1427. *Datacija*: 2.–3. st. *Lit.*: Žerjal 2008a, 64–65; Fontana 2005; Jorio 1999, 93.

71. Odlomek ustja in ostenja sklede Hayes 8B. Afriška sigilata A2 ali A/D, raskava, premaz ni ohranjen. Prelom 5YR 5/8, rumenkastordeča; vel. 4,8 × 5,1 cm. Na 38–43 m. Inv. št. AJD 1443. *Datacija*: od druge polovice 2. st. do 3. st. *Lit.*: Hayes 1972, 33–35; Bonifay 2004, 156.

72. Odlomki ustja in vratu steklenice afriške sigilate Hayes 174, z enostavnim ustjem in rebrom na vratu. Afriška sigilata C, mat premaz na zunanji in notranji površini ustja. Prelom 2.5YR 6/8, svetlordeča; premer ustja 2,5 cm. Na 34–37 m. Inv. št. AJD 1425. *Datacija*: 230–300. *Lit.*: Hayes 1972, 197–198, T. X: a; Mackensen, Schneider 2006, 166, 174–175, sl. 2–3; Atlante I, 150–154; Pröttel 1996, 37–38; Mackensen 2003.

73. Odlomek ustja sklede Hayes 61B3 ali Hayes 61C. Afriška sigilata D, premaz ni ohranjen. Prelom 5YR 4/6, rumenkastordeča; premer ustja 23,5 cm. Na 34–37 m. Inv. št. AJD 1439. *Datacija*: od sredine do druge polovice 5. st. *Lit.*: Bonifay 2004, 171.

74. Odlomek ustja sklede Hayes 61B3 ali Hayes 61C. Afriška sigilata D, premaz ni ohranjen. Prelom 5YR 5/6, rumenkastordeča; premer ustja 23,5 cm. Na 34–37 m. Inv. št. AJD 1440. *Datacija*: od sredine do druge polovice 5. st. *Lit.*: Bonifay 2004, 171.

75. Odlomek ustja in ostenja sklede Hayes 61B3 ali verjetneje Hayes 99. Afriška sigilata D, trda, raskava, oksidacijsko žgana, premaz ni ohranjen. Prelom 2.5YR 5/6, rdeča; premer ustja 22,5 cm. Na 38–43 m. Inv. št. AJD 1442. *Datacija*: od sredine do druge polovice 5. st. ali konec 5. do 6./7. st. *Lit.*: za obliko Hayes 63B (Bonifay

2004, 171); za obliko Hayes 99 (Bonifay 2004, 181; Hayes 1972, 152–155).

76. Odlomek ustja posode. Namizna keramika N2c. Prelom 7.5YR 7/6, rdečkastorumena; premer ustja 10 cm. Na 34–37 m. Inv. št. AJD 1432.

77. Odlomek ustja, ostenja in ročaja vrča, kanelura na vrhu roba ustja. Namizna keramika N2b. Prelom 10YR 6/6, rjavkastorumena; premer ustja 3,5 cm. Na 34–37 m. Inv. št. AJD 1434. *Datacija*: 1.–3. st. *Lit.*: Akvileja 1994, CCd19 (drugačen ročaj, brez izliva).

78. Odlomki roba ustja posode. Namizna keramika N3, trda, raskava. Prelom 7.5YR 5/6, močno rjava; premer ustja 15 cm. Na 34–37 m. Inv. št. AJD 1438.

79. Odlomek ustja in ostenja pokrova posode Hayes 182 ali 195, s kljukastim robom ustja. Afriška kuhinjska keramika, trda, premaz ni ohranjen, prežgano. Prelom 7.5YR 5/4, rjava; vel. 7 × 3,4 cm. Na 34–37 m. Inv. št. AJD 1441. *Datacija*: sredina 2. do konca 4./začetka 5. st. *Lit.*: Hayes 1972, 201–203, 208–209; Atlante I, 212–213; Pröttel 1996, 83, 85; Bonifay 2004, 217 (kuhinjska B, tip 6 = Hayes 182, 225–226; kuhinjska C, tip12–13 = Hayes 195).

80. Odlomka roba ustja in ostenja kozice (*caccabus*). Egejska kuhinjska keramika ali srednje italska kuhinjska keramika ali afriška kuhinjska keramika, verjetno prežgana, trda, groba, verjetno redukcijsko žgana. Prelom 10YR 7/2, svetlosiva, barva zunanje površine temnosiva; premer ustja 25 cm. Na 34–37 m. Inv. št. AJD 1445. *Datacija*: 1. st. pr. n. št. do 2.–3. st. n. št. *Lit.*: Žerjal 2008a, 161, IKK; Riley 1979, 250–252; Di Giovanni 1996, 67–70, 82–86; Schindler Kaudelka 1998; Olcese 2003, 39–40.

81. Odlomek ustja in ostenja pekača. Srednjeitalska kuhinjska keramika, dobro ohranjen pompejansko rdeč mat premaz na notranji strani, zunanja stran ožgana zaradi uporabe. Prelom 5YR 4/6 rumenkastordeča, barva premaza 2.5YR 4/8, rdeča; premer ustja 25 cm. Na 50–55 m. Inv. št. AJD 1444. *Datacija*: od konca 2. in začetka 1. st. pr. n. št. do 3. st. n. št. *Lit.*: Žerjal 2008a, 159–161; Di Giovanni 1996, 67–70, 82–86; Schindler Kaudelka 1998.

82. Odlomek ustja in ostenja lonca, žlebič za pokrov na notranji površini ustja, vodoravne linije glavničenja na ramenu. Kuhinjska keramika KK1, zunanja površina ustja ožgana. Prelom črnorjava; premer ustja 13 cm. Na 34–37 m. Inv. št. AJD 1447.

83. Odlomki ustja in ostenja lonca, poševne linije metličenja na zunanji površini ramena, vodoravne linije metličenja na največjem obodu trupa in navpično metličenje na spodnjem delu trupa. Kuhinjska keramika KK1, glajena, odtisi prstov na notranji površini ostenja, ožgano ustje in zunanji površini posode, ožgani ostanki na notranji površini trebuha. Prelom črnorjava; premer ustja 17 cm. Na 34–37 m. Inv. št. AJD 1451 in AJD 1452.

84. Odlomek ustja in ostenja lonca, vodoravne linije glajenja na zunanji površini ramena. Kuhinjska keramika KK1, ožgano ustje in zunanja površina ostenja. Prelom črnorjava; premer ustja 20 cm. Na 38–43 m. Inv. št. AJD 1449.

85. Odlomki ustja in ostenja lonca. Kuhinjska keramika, bolj prečiščeno, oksidacijsko žgano, ožgano ustje. Prelom rdeče rjava; barva zunanje površine rjava; premer ustja 16,5 cm. Na 60–65 m. Inv. št. AJD 1450.

86. Odlomek ustja amfore Dressel 6B. Prelom 5YR 6/6 rdečkasto rumena; premer ustja 10 cm. Na 50–55 m. Inv.

št. AJD 1462. *Datacija*: 1.–2. st. *Lit.*: Pesavento Mattioli, Carre 2009.

87. Odlomek ustja amfore Africana II (ali Keay 25 A). Afriška amfora. Prelom 5YR 5/8, rumenkasto rdeča; vel. 7 × 4,7 m. Na 38–43 m. Inv. št. AJD 1463.1. *Datacija*: 2.–3/4. st. *Lit.*: Bonifay 2004, 111–122, sl. 57–63.

88. Dva odlomka ustja amfore, verjetno Dressel 30. Afriška amfora, bež sloj na zunanji površini skoraj popolnoma spran. Prelom 5YR 6/6, rdečkastorumena; premer ustja 10,5 cm. Na 34–37 m. Inv. št. AJD 1460. *Datacija*: konec 2.–4. st. *Lit.*: Ostia IV, sl. 288; Bonifay et al. 2002–2003, sl. 17: 248; Bonifay 2004, 148–151. Odlomka sta najbolj podobna obliki Ostia IV, sl. 172.

89. Odlomek ročaja amfore. Faktura vzhodnega ali iberskega izvora: trda, vključki kremenca (drobno, redko), apnenca (drobno in fino, zmerno), zdrobljene keramike (drobno, redko), železovih oksidov (drobno, redko). Prelom 5YR 6/8, rdečkasto rumena; vel. 6,8 × 5,1 cm. Na 50–55 m. Inv. št. AJD 1463.

* – Odlomek bronastega obročka; premer 2,8 cm. PN 119. Inv. št. AJD 1382.

* – Odlomek bronastega okova; premer 1,8 cm. PN 115. Inv. št. AJD 1380.2.

* – Odlomek tanke koničaste bronaste žice, dolž. 6 cm. PN 117. Inv. št. AJD 1379.1.

* – Odlomek bronastega predmeta, PN 144. Inv. št. AJD 1392.2.

* – Odlomek bronaste pločevine; PN in PN 118. Inv. št. AJD 1359 in 1381.

* – Odlomek bronaste ploščice; vel. 1,7 × 1,1 cm. PN 124. Inv. št. AJD 1392.1.

* – Odlomek bronastega predmeta; vel. 2,8 × 2 cm. PN 129. Inv. št. AJD 1389.

* – Odlomek bronaste pločevine; vel. 3 × 2,6 cm. PN 132. Inv. št. AJD 1392.

* – Železni žebli. Inv. št. AJD 1406–1407, 1410–1411, 1412.1, 1409.

* – Odlomki nedoločljivih železnih predmetov. Inv. št. AJD 1412, 1388, 1408.

* – Odlomek ostenja steklene rebraste skodelice; svetlomodro steklo. Inv. št. AJD 1416.

* – Odlomek dna steklene posode, modrozeleno steklo. Inv. št. AJD 1423.

* – Odlomki ostenja krožnika/ov, verjetno oblika Hayes 50. Afriška sigilata C 3/4. Prelom 10R 5/8, rdeča. Inv. št. AJD 1424. *Datacija*: druga polovica 4. st. *Lit.*: Hayes 1972, 73; Pröttel 1996, 32–33; *LRFW w. gr. 2011a*, 5; Quaresma 2011.

* – Več odlomkov ostenja egejskega vrča. Egejska keramika LR3. Prelom 5YR 4/6, rumenkasto rdeča. Na 34–37 m. Inv. št. AJD 1446. *Datacija*: konec 4.–6/7. st. *Lit.*: Pieri 2005, 95–98.

* – Odlomki ostenja egejskega vrča. Egejska keramika LR3. Prelom 2.5YR 4/8, rdeča. Inv. št. AJD 1567. *Datacija*: konec 4.–6/7. st. *Lit.*: Pieri 2005, 95–98.

* – Odlomek ročaja vrča. Namizna keramika N2c. Inv. št. AJD 1436.

* – Odlomek dna vrča s koncentričnimi krogi na zunanji površini dna. Namizna keramika N2c, prežgano. Inv. št. AJD 1437.

* – Odlomek ročaja. Namizna keramika N2, prežgano. Inv. št. AJD 1433.

* – Odlomek ostenja in ročaja posode. Namizna keramika N2b. Inv. št. AJD 1435.

* – Odlomek ostenja italske reliefne oljenke Loeschcke IB/C (verjetno) ali IV ali V ali VIII. Oljenke O1. Prelom 10YR 6/4, svetlo rumenkastorjava, srednje ohranjen premaz na zunanji površini; barva premaza rdeča do temnorjava; mere 2,4 × 1,5 cm. Inv. št. AJD 1431b. *Datacija*: 1. st. do sredine 3. st. *Lit.*: Istenič 1999, 161–165.

* – Odlomek ustja lonca. Kuhinjska keramika KK1, ožgano ustje. Inv. št. AJD 1448.

* – Odlomek ostenja lonca, metličenje na zunanji površini ostenja. Kuhinjska keramika KK1. Inv. št. AJD 1452.

* – Odlomki ustij loncev. Kuhinjska keramika KK1. Inv. št. AJD 1453–1455.

* – Odlomki dna lonca. Kuhinjska keramika KK1. Inv. št. AJD 1456–1458.

* – Odlomek vratu in ostenja amfore Dressel 6B. Inv. št. AJD 1461.

* – Odlomek ročaja vrča ali amfore. Namizna keramika N2c. Inv. št. AJD 1464.

* – Odlomek ročaja amfore ali vrča. Namizna keramika N3. Inv. št. AJD 1465.

* – Štirje odlomki grobega hišnega ometa. Prežgana glina. V masi večji in tudi manjši kamenčki, odtis palice, premera 2 cm. Inv. št. AJD 1565 in AJD 1566.

* – Dva odlomka finega, barvanega ometa, tanek rdeč barvni sloj na beli apneni podlagi, pigment podoben *caput mortuum*; vel. 2,7 × 2,5 cm in 2,5 × 2,2 cm. Na 50–55 m. Inv. št. AJD 1563.

* – NOVCI:

KN 3 – *Gallienus* (kovan 260–268); z ostanki oglja.

KN 4 – *Gallienus* (kovan 260–268); z ostanki oglja; pri zidu SE 43.

KN 5 – *Gallienus* (kovan 260–268); z ostanki oglja.

KN 6 – *Claudius II.* (kovan 268–270).

KN 7 – *Claudius II.* (kovan 268–270).

KN 9 – *Aurelianus* (kovan 270–275).

KN 11 – *Tetricus I.* (*Tetricus II.*) (kovan 273–274).

KN 12 – *Probus* (kovan 276–282).

KN 13 – *Carus* (kovan 282–283).

KN 14 – *Maxentius* (kovan 307).

KN 15 – *Constantinus I.* (kovan 313–315).

KN 17 – *Constantinus I.* (kovan 330–335).

KN 24 – *Constantinus I.* ali sinovi (kovan 336–337).

KN 25 – *Constantinus I.* ali sinovi (kovan 330–335).

KN 31 – *Constans* ali *Constantius II.* (kovan 341–348).

KN 36 – *Constans* ali *Constantius II.* (kovan 341–348).

KN 37 – *Constans* ali *Constantius II.* (kovan 341–348);

pri zidu SE 22.

KN 43 – *Constantius II.* (kovan 348–350).

KN 52 – *Constantius II.* (kovan 348–361); pri zidu SE 22.

KN 109 – *Valentinianus II.*, *Theodosius I.*, *Arcadius* ali *Honorius* (kovan 388–403).

KN 116 – *Valentinianus II.*, *Theodosius I.*, *Arcadius* ali *Honorius* (kovan 388–403); pri zidu SE 43.

KN 119 – *Valentinianus I.*, *Theodosius I.*, *Arcadius* ali *Honorius* (kovan 388–403).

Cesta 5. maja – Severni del ulice (sl. 2: 16c)

SE 52 (hodna površina):

90. Odlomek ustja steklene čaše Isings 109, 106 ali 96; olivnozeleno steklo, vel. 1,8 × 1,5 cm. Inv. št. AJD 1556.1. *Datacija:* konec 3.–4. st. *Lit.:* Lazar 2003, 117–120; Mandruzzato, Marcante 2005, 15–16; Rütli 1991, 46–47 (oblike AR 60, 66, 72).

91. Odlomek dna vrča. Namizna ali kuhinjska keramika, groba faktura, oksidacijsko žgana, vključki kremena (drobno, redko), apnenca (drobno, redko). Prelom 10YR 6/6, rjavkastorumena; premer 5,5 cm. Inv. št. AJD 1556.

* – NOVCI:

KN 44 – *Constantius II.* (kovan 348–351).

KN 77 – *Valens* (kovan 367–375).

KN 88 – *Valentinianus I., Valens, Gratianus* ali *Valentinianus II.* (kovan 364–378).

KN 89 – *Valentinianus I., Valens, Gratianus* ali *Valentinianus II.* (kovan 364–378).

KN 90 – *Valentinianus I., Valens, Gratianus* ali *Valentinianus II.* (kovan 364–378).

KN 122 – *Honorius* (kovan 408–423).

SE 50 (polnilo kanala):

92. Obročasta fibula, rob je okrašen z vrezanimi linijami; premer 4,5 cm. PN 51. Inv. št. AJD 1377. *Datacija:* od sredine 3. do 4. st. *Lit.:* Jobst 1975, 126, t. 51: 369; Sellye 1990, 26–27; Istenič 2015, 370.

93. Odlomek bronaste pločevine s sledmi pozlate na eni strani; dolž. 3 cm. PN 145. Inv. št. AJD 1400.

94. Odlomek dveh železnih ploščic povezanih z zakovico; dolž. 4,8 cm. Na 86–88 m. Inv. št. AJD 1545.3.

95. Odlomek vboklega dna steklene čaše Isings 106 ali 96 ali svetilke; modrozeleno steklo; premer dna 3 cm. Na 86–88 m. Inv. št. AJD 1546. *Datacija:* konec 3.–4. st. *Lit.:* Lazar 2003, 117–120; Mandruzzato, Marcante 2005, 15–16; Rütli 1991, 46–47 (oblike AR 60, 66, 72).

96. Odlomek ustja steklene čaše z brušenim okrasom; brezbarvno steklo; vel. 1,6 × 1,3 cm. Na 86–88 m. Inv. št. AJD 1546.1.

97. Odlomka ustja in ostenja krožnika Hayes 57 ali manj verjetno oblike Hayes 58. Afriška sigilata C, ožgano. Prelom 5YR 5/8, rdečkastorumena; deloma ohranjen premaz na notranji in zunanji površini; barva premaza 2.5YR 5/8, rdeča; premer ustja 26 cm. Na 86–88 m. Inv. št. AJD 1549. *Datacija:* 4. st. Hayes 57: 325–400; Hayes 58: 290/300–375. *Lit.:* Hayes 1972, 91–96.

98. Odlomek ustja in ostenja lončka. Keramika tankih sten ali namizna keramika N3, redukcijsko žgana (prežgano). Prelom 5Y6/2, svetlo olivnosiva; premer ustja 6,5 cm. Na 86–88 m. Inv. št. AJD 1547.

99. Odlomek ustja in vratu lončka. Keramika tankih sten ali namizna keramika N3, oksidacijsko žgana, mehka, prežgano. Prelom znotraj rdeča, zunaj siva; premer ustja 7 cm. Na 86–88 m. Inv. št. AJD 1548.

100. Odlomek ustja in ostenja skleda ali pokrova. Namizna keramika N3. Prelom 5YR 5/6, rumenkastordeča; premer ustja 19,1 cm. Na 86–88 m. Inv. št. AJD 1550.

101. Odlomek ročaja vrča. Namizna keramika N2b. Prelom 5YR 5/6, rumenkastordeča; ohr. viš. 5,8 cm. Na 86–88 m. Inv. št. AJD 1551.

102. Odlomek ustja in ostenja lonca, žleb za pokrov. Kuhinjska keramika KK1. Prelom črna; premer ustja 12,6 cm. Na 86–88 m. Inv. št. AJD 1552. *Datacija:* 3.–5. (7) st. *Lit.:* Žerjal 2008a.

103. Več odlomkov ustja in ostenja skleda ali pokrova. Kuhinjska keramika KK1. Prelom črna. Na 86–88 m. Inv. št. AJD 1553.

104. Odlomek ustja in ostenja lonca. Kuhinjska keramika KK1. Prelom črna; premer ustja 12,5 cm. Na 86–88 m. Inv. št. AJD 1554.

105. Odlomek ustja lonca, poševni pasovi metličanja na zunanji površini. Kuhinjska keramika KK1. Prelom zunanja površina črna, notranja temnorjava; premer ustja 14,6 cm. Na 86–88 m. Inv. št. AJD 1555.

* – Odlomki nedoločljivih bronastih predmetov. Inv. št. AJD 1371, 1400.1.

* – Odlomki nedoločljivih železnih predmetov. Inv. št. AJD 1373, 1541–1542.

* – Železni žebli. Inv. št. AJD 1374–1375, 1540.

* – Odlomka železnih ploščic. Inv. št. AJD 1545.1 in 1545.2.

* – NOVCI:

KN 20 – *Constantinus I. (Constantius II.)* (kovan 330–335).

KN 23 – *Constantinus I. (Urbs Roma)* (kovan 335–337).

KN 26 – *Constantinus I.* ali sinovi (kovan 330–335).

KN 29 – *Constans* (kovan 341–348).

KN 30 – *Constans* ali *Constantius II.* (kovan 341–348).

KN 33 – *Constans* ali *Constantius II.* (kovan 341–348).

KN 35 – *Constans* ali *Constantius II.* (kovan 341–348).

KN 39 – *Constantius II.* (kovan 341–348).

KN 41 – *Constans* (kovan 348–350).

KN 51 – *Constantius II., Constantius Gallus* ali *Iulianus* (kovan 348–361).

KN 56 – *Constans, Constantius II., Constantius Gallus* ali *Iulianus* (kovan 351–361).

KN 58 – *Constantius II.* (kovan 351–361).

KN 59 – *Constantius II.* (kovan 351–361).

KN 60 – *Constantius II.* (kovan 351–361).

KN 61 – *Constantius II.* (kovan 351–361).

KN 62 – *Constantius II.* (kovan 351–361).

KN 64 – *Constantius II.* (kovan 351–361).

KN 65 – *Constantius II.* (kovan 351–361).

KN 66 – *Constantius II.* (kovan 351–361).

KN 67 – *Constantius II. (Constantius Gallus)* (kovan 351–361).

KN 68 – *Constantius II.* ali *Iulianus* (kovan 351–361).

KN 72 – *Constantius II.* ali *Iulianus* (kovan 355–361).

KN 75 – *Iulianus* (kovan 361–363).

KN 76 – *Iovianus* (kovan 363–364).

KN 79 – *Valens* (kovan 364–367).

KN 94 – *Valentinianus I., Valens, Gratianus* ali *Valentinianus II.* (kovan 364–378).

KN 105 – *Valentinianus II., Theodosius I., Arcadius* ali *Honorius* (kovan 388–403).

KN 108 – *Valentinianus II., Theodosius I., Arcadius* ali *Honorius* (kovan 388–403).

KN 120 – *Arcadius* (kovan 388–403).

KN 124 – nedoločljiv (kovan v drugi polovici 4. st.).

SE 49 (ruševina):

106. Odlomek čebulastega gumba bronaste fibule; viš. 1 cm. PN 32. Inv. št. AJD 1366.

107. Odlomek igle bronaste fibule; dolž. 3,5 cm. Na 87 m, PN 34. Inv. št. AJD 1367.
108. Odlomek noge bronaste fibule, na zaključku noge prečna linija; dolž. 2,4 cm. Na 87 m. PN 35. Inv. št. AJD 1368.
109. Bronasta igla šivanka; viš. 7,6 cm. Na PN 62. Inv. št. AJD 1376.
110. Odlomek bronastega okova; vel. 2,2 × 1,4 cm. Na 86–88 m, PN 136. Inv. št. AJD 1396.
111. Odlomek bronaste ataše; vel. 2,5 × 1,8 cm. Na 90–95 m, PN 152. Inv. št. AJD 1401.
112. Odlomek bronaste ataše; vel. 5,4 × 3,9 cm. Na 90–95 m, PN 133. Inv. št. AJD 1393.
113. Odlomek ustja steklene čaše Isings 109, 106 ali 96 ali svetilke; modrozeleno steklo; premer ustja 10,9 cm. Na 86–88 m. Inv. št. AJD 1525. *Datacija*: konec 3.–4. st. *Lit.*: Lazar 2003, 117–120; Mandruzzato, Marcante 2005, 15–16; Rütli 1991, 46–47 (oblike AR 60, 66, 72); Buora 2008, 198; Mandruzzato 2007, 71, t. 12: 12.
114. Odlomek ustja steklene čaše Isings 106 ali 96 ali svetilke; jantarne barve; premer ustja 8 cm. Na 86–88 m. Inv. št. AJD 1526. *Datacija*: konec 3.–4. st. *Lit.*: Lazar 2003, 117–120; Mandruzzato, Marcante 2005, 15–16; Rütli 1991, 46–47 (oblike AR 60, 66, 72); Buora 2008, 198; Mandruzzato 2007, 71, t. 12: 12.
115. Odlomek vboklega dna steklene čaše oblika Isings 106 ali 96 ali svetilke; olivnozeleno steklo; premer dna 2,7 cm. Na 86–88 m. Inv. št. AJD 1528. *Datacija*: konec 3.–4. st. *Lit.*: Lazar 2003, 117–120; Mandruzzato, Marcante 2005, 15–16; Rütli 1991, 46–47 (oblike AR 60, 66, 72); Buora 2008, 198; Mandruzzato 2007, 71, t. 12: 12.
116. Odlomek vboklega dna steklene čaše Isings 106 ali 96 ali svetilke; zelenkasto steklo, premer dna 2,4 cm. Na 86–88 m. Inv. št. AJD 1529. *Datacija*: konec 3.–4. st. *Lit.*: Lazar 2003, 117–120; Mandruzzato, Marcante 2005, 15–16; Rütli 1991, 46–47 (oblike AR 60, 66, 72); Buora 2008, 198; Mandruzzato 2007, 71, t. 12: 12.
117. Odlomek noge steklene čaše; modrozeleno steklo; vel. 2,1 × 1,4 cm. Na 86–88 m. Inv. št. AJD 1527.
118. Odlomek ustja in ostenja sklede ali pokrova Hayes 196. Afriška sigilata D ali afriška kuhinjska keramika, zelo slabo ohranjen premaz na zunanji strani. Prelom 5YR 5/8, rumenkasto rdeča; barva premaza 2.5YR 5/8 rdeča; premer 17,5 m. Na 86–88 m. Inv. št. AJD 1532. *Datacija*: od 1. do začetka 5. st. *Lit.*: Bonifay 2004, 225–227, kuhinjska keramika C/A, tip 11.
119. Odlomek ustja in ostenja večje sklede. Namizna keramika N3. Prelom 5YR 6/6, rdečkastorumena; vel. 5,3 × 3,3 cm. Na 86–88 m. Inv. št. AJD 1533.
120. Odlomek ustja in ostenja pokrova. Egejska kuhinjska keramika. Prelom 5YR 6/6 rdečkastorumena, barva zunanje površine oker; premer ustja 26 cm. Na 86–98 m. Inv. št. AJD 1534. *Datacija*: 1.–3. st. *Lit.*: Hayes 1983, 106–107.
121. Odlomek vratu z nastavkom za ročaj amfore (Keay 26 = spatejon 1 = Bonifay 31). Afriška amfora, bel sloj na zunanji površini. Prelom 5YR 5/6, rumenkastordeča; vel. 9,8 × 5,6 cm. Na 86–98 m. Inv. št. AJD 1539. *Datacija*: konec 4. do prve polovice/sredine 5. st. *Lit.*: Bonifay 2004, 125 (t. i. „klasični spatejon“, Bonifay tip 31= tip Ostia IV, 162–165); Bonifay, Pieri 1995, 97; nasprotno Panella 2001, 209–210 (poudarja prisotnost teh amfor v Rimu že v kontekstih druge polovice 4. st.).
122. Odlomek vratu in ročaja amfore. Faktura: nedoločeno, svetlobež sloj na zunanji površini. Prelom 7.5YR 6/4, svetlorjava; premer vratu 10,2 cm. Na 86–98 m. Inv. št. AJD 1538.
- * – Odlomki neprepoznanih bronastih predmetov. Inv. št. AJD 1369–1370, 1398, 1401.1.
- * – Odlomek vboklega dna steklene čaše, modrozeleno steklo; vel. 2,5 × 1,8 cm. Inv. št. AJD 1530.
- * – Odlomek noge steklene čaše; svetlomodro steklo; vel. 2 × 0,9 cm. Inv. št. AJD 1531.
- * – Odlomek dna vrča. Namizna keramika N2c. Pr. d. 6 cm. Inv. št. AJD 1535.
- * – Odlomek ročaja vrča. Namizna keramika N3. Inv. št. AJD 1536.
- * – Odlomek ustja in ostenja posode. Kuhinjska keramika KK1. Inv. št. AJD 1537.
- * – Odlomek sušene glin, z odtisom veje na eni strani; vel. 3,5 × 1,8 cm. Ni inv. št.
- * – NOVCI:
- KN 27 – *Constans* (kovan 341–348).
- KN 28 – *Constans* (kovan 341–348).
- KN 38 – *Constans* ali *Constantius II.* (kovan 341–348).
- KN 40 – *Constantius II.* (kovan 341–348).
- KN 45 – *Vetranio* (kovan 350).
- KN 46 – *Constans* (kovan 348–361).
- KN 47 – *Constans* ali *Constantius II.* (kovan 348–361).
- KN 48 – *Constans*, *Constantius II.*, *Constantius Gallus* ali *Iulianus* (kovan 348–361).
- KN 57 – *Constantius II.* (kovan 351–361).
- KN 63 – *Constantius II.* (kovan 351–361).
- KN 70 – *Constantius II.* (kovan 355–361).
- KN 71 – *Constantius II.* (kovan 355–361).
- KN 73 – *Constantius II.* ali *Iulianus* (kovan 355–361).
- KN 74 – *Constantius II.* ali *Iulianus* (kovan 355–361).
- KN 78 – *Valens* (kovan 367–375).
- KN 80 – *Valens* (kovan 367–375).
- KN 82 – *Valens* (kovan 364–378).
- KN 83 – *Valentinianus I.* (kovan 367–375).
- KN 84 – *Valentinianus I.* (kovan 364–367).
- KN 85 – *Valentinianus I.* (kovan 367–375).
- KN 86 – *Valentinianus I.*, *Valens* ali *Gratianus* (kovan 367–375).
- KN 87 – *Valentinianus I.*, *Valens*, *Gratianus* ali *Valentinianus II.* (kovan 364–378).
- KN 91 – *Valentinianus I.*, *Valens*, *Gratianus* ali *Valentinianus II.* (kovan 364–378).
- KN 92 – *Valentinianus I.*, *Valens*, *Gratianus* ali *Valentinianus II.* (kovan 364–378).
- KN 93 – *Valentinianus I.*, *Valens*, *Gratianus* ali *Valentinianus II.* (kovan 364–378).
- KN 95 – *Valentinianus I.*, *Valens*, *Gratianus* ali *Valentinianus II.* (kovan 364–378).
- KN 96 – *Valentinianus I.*, *Valens*, *Gratianus* ali *Valentinianus II.* (kovan 364–378).
- KN 97 – *Valens* (kovan 378–383).
- KN 98 – *Gratianus*, *Valentinianus II.* ali *Theodosius I.* (kovan 378–383).
- KN 99 – *Valentinianus II.* (kovan 378–383).
- KN 100 – *Valentinianus II.* (kovan 383–387).

KN 101 – *Valentinianus* II. (kovan 383–388).

KN 104 – *Valentinianus* II. (kovan 388–392).

KN 106 – *Valentinianus* II., *Theodosius* I., *Arcadius* ali *Honorius* (kovan 388–403).

KN 115 – *Valentinianus* II., *Theodosius* I., *Arcadius* ali *Honorius* (kovan 388–403).

KN 117 – *Valentinianus* II., *Theodosius* I., *Arcadius* ali *Honorius* (kovan 388–403).

KN 118 – *Valentinianus* II., *Theodosius* I., *Arcadius* ali *Honorius* (kovan 388–403).

KN 121 – *Honorius* (kovan 388–403).

KN 123 – nedoločljiv (kovan druga polovica 4. st.).

KN 125 – nedoločljiv (kovan druga polovica 4. st.).

SE 48 (novoveško nasutje):

* – NOVCI:

KN 1 – *M. Aurelius* (kovan 161–180).

KN 69 – *Constantius* II., *Constantius Gallus* ali *Iulianus* (kovan 351–361).

KN 102 – *Valentinianus* II., *Theodosius* I. ali *Arcadius* (kovan 383–388).

KN 111 – *Valentinianus* II., *Theodosius* I., *Arcadius* ali *Honorius* (kovan 388–403).

Severni del Ceste 5. maja, na križišču z Gregorčičevo ulico
(sl. 2: 16d)

SE 56 (nasutje):

123. Odlomek ustja in ostenja melnice ali sklede. Glazirana keramika, redukcijsko žgana z oksidacijskim ohlajanjem, namizna keramika N2c, prežgano. Prelom rumenosiva, barva zunanje površine rdečkastorumena, slabo ohranjena rumenkasta glazura na notranji površini; barva premaza rumena; vel. 4,2 × 2 cm. Na 86–88 m. Inv. št. AJD 1557. *Datacija*: konec 3. do 5. st. *Lit.*: Magrini, Sbarra 2007, 33–37; Magrini, Sbarra 2009.

Gregorčičeva ulica, vzhodni del (sl. 2: 15b)

(t. 9: 124–129; 10: 130–140)

SE 75 (zid):

* – NOVEC:

KN 113 – *Valentinianus* II., *Theodosius* I., *Arcadius* ali *Honorius* (kovan 388–403); najden med čiščenjem vkopa za zid, lega ni zanesljiva.

SE 59 (tlak rimske stavbe):

124. Odlomek noge in ostenja steklene čaše Isings 109 ali AR 71 ali AR 72.1-2; zelenkasto steklo; premer dna 4,2 cm. Pod SE 71, tik ob zidu SE 61, PN 87. Inv. št. AJD 1575. *Datacija*: konec 3.–4. st. *Lit.*: Lazar 2003, 117–118; Rütli 1991, 47 (obliki AR 71 in AR 72.1-2, Formentafel 2); Mandruzzato, Marcante 2005, 16.

125. Odlomek dna, ostenja in noska oljenke, verjetno Loeschcke Xc s hruškastim trupom, lokalne izdelave. Oljenke O4, faktura trda, groba, oksidacijsko žgana, vključki: apnenca (drobno, oblino), sljude, (fino, redko), železovih oksidov (drobno, redko), zdrobljene keramike (drobno, redko), kremena (drobno, redko); ožgan nosek od uporabe, cela

prežgana. Prelom oker do temnorjava. Pod SE 71, tik ob zidu SE 61. Inv. št. AJD 1590. *Datacija*: 4.–5. st. *Lit.*: Buchi 1975; Istenič 1999, 153–160, 172; Buora 1996, 64, 121; Žerjal 2008a, 109–112; Schneider, Daszkiewicz 2011; Perko 2012.

* – NOVCI:

KN 16 – *Constantinus* I. (kovan 337).

KN 21 – *Constantinus* I. (*Delmatius*) (kovan 334–335).

KN 107 – *Valentinianus* II., *Theodosius* I., *Arcadius* ali *Honorius* (kovan 388–402); PN 90 na seznamu 11m.

KN 110 – *Valentinianus* II., *Theodosius* I., *Arcadius* ali *Honorius* (kovan 388–403); PN 99; na seznamu 10–11m.

KN 112 – *Valentinianus* II., *Theodosius* I., *Arcadius* ali *Honorius* (kovan 388–403); PN 91 – na listku opomba, da je bil najden med kamni.

SE 71 (podlaga za ognjišče):

126. Odlomek ustja steklene čaše Isings 109, 106 ali 96; brezbarvno steklo, vel. 1,7 × 1,6 cm. Inv. št. AJD 1422. *Datacija*: konec 3.–4. st. *Lit.*: Lazar 2003, 117–120; Mandruzzato, Marcante 2005, 15–16; Rütli 1991, 46–47 (oblike AR 60, 66, 72); Buora 2008, 198; Mandruzzato 2007, 71, t. 12: 12.

* – NOVEC:

KN 54 – *Constantius* II. (*Constantius Gallus*) (kovan 351–354); SE 62 na ožgani zemlji SE 71.

SE 62 (ognjišče):

127. Odlomek ustja amfore Dr. 2–4 ali amfore z ravnim dnom. Faktura lokalna, podobna namizni keramiki N2. Prelom 5YR 5/6, rumenkastordeča; premer ustja 17 cm. PN 85. Inv. št. AJD 1591. *Datacija*: 1.–3. st. *Lit.*: Panella 2001, 184–185, 194.

128. Odlomek zaključka amfore Africana II (verjetno IIC ali IID) ali Africana IIIA (= Keay 25.1). Afriška amfora. Prelom 5YR 5/8, rumenkastordeča; vel. 7 × 4,7 m. Inv. št. AJD 1592. *Datacija*: 3. st. do prve polovice 5. st. *Lit.*: Bonifay 2004, 111–122, sl. 57–63.

SE 77 (linija kamnov ob ognjišču):

* – NOVEC:

KN 18 – *Constantinus* I. (*Constantinus* II.) (kovan 330–337); novc PN 84 je bil na terenu označen pod SE 62, s pripisom, da je bil najden južno od kamnov, to je na površini SE 77.

SE 64 (linija malte ob ognjišču):

* – NOVEC:

KN 22 – *Constantinus* I. (*Urbs Roma*) (kovan 330–333); najden na plasti malte.

SE 63 (ruševina ob zidu SE 61):

129. Dva odlomka železne pušične osti; viš. 8,2 cm. Inv. št. AJD 1592.1.

* – NOVEC:

KN 53 – *Constantius* II. (*Constantius Gallus*) (kovan 351–354).

SE 58 (ruševina):

130. Odlomek bronaste pločevine, en rob zaključen in okrašen z žigosanimi polkrogi; dolž. 6,2 cm. PN 105, 11 m. Inv. št. AJD 1571.

131. Odlomek bronaste zapestnice, zaključek okrašen s križnimi vrezji; dolž. 2 cm. PN 103, 11 m. Inv. št. AJD 1572. *Datacija*: 4. st. *Lit.*: Giesler 1981, 71.

132. Odlomek noge steklene čaše; olivnozeleno steklo; premer dna 4,1 cm. Na 10–11 m, PN 92. Inv. št. AJD 1574.

133. Odlomek ročaja steklene posode; olivnozeleno steklo; viš. 7,1 cm. Na 10–15 m. Inv. št. AJD 1577.

134. Odlomek ustja steklene čaše Isings 109, 106 ali 96 ali svetilke; olivnozeleno steklo; premer ustja 8,8 cm. Na 10–15 m. Inv. št. AJD 1578. *Datacija*: konec 3.–4. st. *Lit.*: Lazar 2003, 117–120; Mandruzzato, Marcante 2005, 15–16; Rützi 1991, 46–47 (oblike AR 60, 66, 72); Buora 2008, 198; Mandruzzato 2007, 71, t. 12: 12.

135. Odlomek vboklega dna steklene čaše Isings 106 ali 96 ali svetilke; olivnozeleno steklo; vel. 2 × 2,3 cm. Na 10–15 m. Inv. št. AJD 1579. *Datacija*: konec 3.–4. st. *Lit.*: Lazar 2003, 117–120; Mandruzzato, Marcante 2005, 15–16; Rützi 1991, 46–47 (oblike AR 60, 66, 72); Buora 2008, 198; Mandruzzato 2007, 71, t. 12: 12.

136. Odlomek noska oljenke, nosok ožgan zaradi uporabe, verjetno posnetek. Namizna keramika N2, mehka, gladka. Prelom 5YR 6/6, rdečkastorumena; mat premaz, barva premaza 2.5YR 5/8, rdeča; vel. 1,9 × 1,4 cm. Na 10–15 m. Inv. št. AJD 1583.

137. Odlomek ustja in ostenja krožnika, verjetno Conspectus 3. Padska sigilata. Prelom 7.5YR 7/6, rdečkasto rumena, premaz ni ohranjen; vel. 2,1 × 3 cm. Na 10–15 m. Inv. št. AJD 1581. *Datacija*: sredina 1. do sredine 2. st. *Lit.*: Conspectus 1990, 56–57; Zabehlicky-Scheffenecker 1992, 421; Žerjal 2005, 269.

138. Odlomek ostenja sklede z nastavkom za ročaj, pas koleščkanja na zunanji površini ostenja. Glazirana keramika, trda. Prelom siva in rumenkastordeča; svetleča glazura na zunanji površini; barva premaza sivozelena; vel. 5,1 × 3 cm. Na 10–15 m. Inv. št. AJD 1580. *Datacija*: konec 3.–5. st. *Lit.*: Magrini, Sbarra 2007 (vrč tipa 1B2, t. 16: 3, lonec z ročajem tipa 1A, t. 48); Magrini, Sbarra 2009, t. 3.2: g.

139. Odlomek ustja in ostenja sklede, narebrena zunanja površina ostenja. Namizna keramika N3. Prelom 5YR 5/6, rumenkastordeča; premer ustja 20 cm. Na 10–15 m. Inv. št. AJD 1582.

140. Odlomek ustja in ostenja pokrova posode. Srednje italška kuhinjska keramika, ožgano. Prelom črn; vel. 2,5 × 1,6 cm. Na 10–15 m. Inv. št. AJD 1584. *Datacija*: 1. st. pr. n. št. do 3. st. n. št. *Lit.*: Žerjal 2008a, 161, IKK1; Riley 1979, 250–252; Di Giovanni 1996, 67–70, 82–86; Schindler Kaudelka 1998; Olcese 2003, 39–40.

* – Odlomek železne hiposandale. Inv. št. AJD 1568

* – Odlomek železnega predmeta. Inv. št. AJD 1569.

* – Odlomek železnega žeblja. Inv. št. AJD 1570.

* – Odlomki ostenja krožnikov. Afriška sigilata A, A/D ali D. Inv. št. AJD 1586.

* – Odlomki ostenja egejskega vrča. Egejska amfora, siva MR3. Inv. št. AJD 1585.

* – Odlomki ostenja egejskega vrča. Egejska amfora LR3. Inv. št. AJD 1587. *Datacija*: konec 4. do 6/7. st. *Lit.*: Pieri 2005, 95–98.

* – Odlomek ostenja lonca. Kuhinjska keramika KK1. Inv. št. AJD 1588.

* – Štirje odlomki glinenega grobega hišnega ometa, prežgano, z odtisi palic. Inv. št. AJD 1589.

* – NOVCI:

KN 19 – *Constantinus* I. (*Constantius* II.) (kovan 334–335).

KN 34 – *Constans* ali *Constantius* II. (kovan 341–348).

KN 103 – *Magnus Maximus* ali *Flavius Victor* (kovan 387–388).

Posamične najdbe:

* – NOVEC:

KN 2 – *Severus Alexander* (kovan 222–235), najden ob čiščenju južnega profila, ob SE 77.

Gregorčičeva ulica, zahodni del (sl. 2: 15a)

(t. 10: 141–147)

SE 73 (*meljasta plast, izravnava površine pred gradnjo zidu SE 68*):

141. Odlomek rebra skodelice Isings 3; modrozelenkasto steklo, vel. 1,2 × 0,9 cm. Inv. št. AJD 1593.1. *Datacija*: konec 1. st. pr. n. št. do začetka 2. st. n. št. *Lit.*: Lazar 2003, 51–52; ead. 2006, 109; Mandruzzato 1991, 283–284; ead. 2006, 43.

142. Odlomek noge in dna sklede. Namizna keramika s premazom ali padska sigilata srednjega in poznega cesarskega obdobja, keramika N2c. Prelom 7.5YR 6/6, rdečkastorumena; slabo ohranjen premaz na zunanji površini; barva premaza 5YR 5/8, rumenkastordeča; premer dna 11 cm. Inv. št. AJD 1595. *Datacija*: 2.–3. st. *Lit.*: Žerjal 2008a, 64–65; Fontana 2005; Jorio 1999, 93.

143. Odlomek ustja in ostenja krožnika. Namizna keramika s premazom. Prelom 5YR 6/8, rdečkastorumena; s premazom črne barve v pasu na zunanji strani in premazom rdeče barve na notranji strani, barva premaza 5YR 5/8 rdeča in 5YR 2.5/1 črna; premer ustja 20,6 cm. Inv. št. AJD 1596. *Datacija*: sredina 1.–3. st. *Lit.*: Emona (Plesničar-Gec 1977, 54–55); Panonija (Krajšek, Stergar 2008, 252; Istenič 1999, 118–119); Padska nižina (Paternoster 2001); povzetek Žerjal 2008a, 71–72.

144. Odlomek ustja in ostenja sklede, posnetek oblike Dragendorf 37, pas koleščkanja na zunanji površini ostenja. Siva panonska keramika s črnim premazom (PGW); redukcijsko žganje, mehka; fino zrnata glina z redkimi primesmi, črn premaz slabo ohranjen na notranji in zunanji površini. Prelom 2.5YR 6/2, svetlo rjavkasto siva; barva premaza 2.5 črn; vel. 4,4 × 3,7 cm. Inv. št. AJD 1597. *Datacija*: druga polovica 1. do 3. st. *Lit.*: Krajšek, Stergar 2008, 253; Istenič 1999, 100.

145. Odlomek ustja skodele s kaneluro na zunanji površini ustja. Namizna keramika N2c. Prelom 7.5YR 7/6, rdečkastorumena; premer ustja 10,2 cm. Inv. št. AJD 1593.

* – Odlomek ustja ali noge posode. Namizna keramika N2c. Prelom rdečkastorumena; premer 4 cm. Inv. št. AJD 1594.

SE 69 (*ruševina*):

146. Odlomek votle steklene palčke; brezbarvno steklo, premer 0,4 cm, dolž. 3,5 cm. PN 100. Inv. št. AJD 1573.

147. Odlomek dna steklene čaše Isings 109 ali AR 71 / AR 72.1-2; olivnozeleno steklo; premer dna 5 cm. PN 101. Inv. št. AJD 1576. *Datacija*: konec 3. in predvsem 4. st. *Lit.*: Lazar 2003, 117–118; Rützi 1991, 47 (oblike AR 71 in AR 72.1-2, Formentafel 2); Mandruzzato, Marcante 2005, 16.

Okrajšave / Abbreviations

- Aquileia 1994 = M. Verzar Bass (ur. / ed.) 1994, *Scavi di Aquileia. L'area a est del Foro*. Rapporto degli Scavi 1989–91, Studi e ricerche sulla Gallia Cisalpina 6.
- Atlante I = *Enciclopedia dell'Arte Antica. Atlante delle forme ceramiche 1. Ceramica fine romana nel bacino Mediterraneo (medio e tardo Impero)*. – Roma 1981.
- Atlante II = *Enciclopedia dell'Arte Antica, Atlante delle forme ceramiche 2. Ceramica Fine Romana nel Bacino Mediterraneo (Tardo Ellenismo e Primo Impero)*. – Roma 1985.
- Consp. = E. Ettlinger et al. 1990, *Conspectus formarum terrae sigillatae Italico modo confectae*. – *Materialen zur römisch-germanischen Keramik* 10.
- Inscr. It. = *Inscriptiones Italiae*
- LRFW 1 = M. Á. CAU, P. REYNOLDS, M. BONIFAY (ur.), *LRFW 1. Late Roman fine wares: solving problems of typology and chronology: a review of the evidence, debate and new contexts*. – *Roman and Late Antique Mediterranean Pottery* 1, Oxford 2011.
- LRFW w. gr. 2011a = *LRFW working group 2011a*, An initiative for the revision of late Roman fine wares in the Mediterranean (c. AD 200–700): The Barcelona ICERA/ESF Workshop. – V: *LRFW* 1, 1–14.
- LRFW w. gr. 2011b = *LRFW working group 2011b*, Key contexts for the dating of late Roman Mediterranean fine wares: a preliminary review and 'seriation'. – V: *LRFW* 1, 15–32.
- Ostia IV = *Ostia IV – Le terme del Nuotatore: scavo dell'ambiente XVI e dell'area XXV*. – *Studi Miscellanei* 23, 1977.
- AURIEMA, R., E. QUIRI 2006, Importazioni di anfore orientali nel Salento tra primo e medio Impero. – V: S. Čače, A. Kurilić, F. Tassaux (ur.), *Les routes de l'Adriatique Antique. Géographie et économie / Putovi antickog Jadrana. Geografija i gospodarstvo*, 225–251, Bourdeaux, Zadar.
- BEKIĆ, L., N. RADIĆ ŠTIVIĆ (eds.) 2009, *Tarsatički principij. Kasnoantičko vojno zapovjedništvo / Principia di Tarsatica. Quartiere generale d'epoca tardoantica*. – Rijeka.
- BONETTO, J. 1998, *Mura e città nella Transpadana*. – Portogruaro.
- BONETTO, J. 2013, Le difese di Aquileia nel IV secolo. – V: Tiussi, Villa, Novello (ur.) 2013, 72–74.
- BONIFAY, M. 2004, *Etudes sur la céramique romaine tardive d'Afrique*. – BAR. International Series 1301.
- BONIFAY, M., D. PIERI 1995, Amphores du Ve au VIIIe s. à Marseille: nouvelles données sur la typologie et le contenu. – *Journal of Roman Archaeology* 8, 94–120.
- BONIFAY, M., C. CAPELLI, T. MARTIN, M. PICON, L. VALLAURI 2002–2003, Le littoral de la Tunisie: étude géoarchéologique et historique (1987–1997): la céramique. – *Antiquités africaines* 38–39 (2005), 125–202.
- BOSIO, L. 1970, *Itinerari e strade della Venetia romana*. – Padova.
- BUCHI, E. 1975, *Lucerne del museo di Aquileia 1. Lucerne romane con marchio di fabbrica*. – Aquileia.
- BUORA, F. 2008a, Fibule a pinzetta o "Zangenfibeln". – V: M. Buora, S. Seidel (ur.), *Fibule antiche del Friuli*, Cataloghi e monografie archeologiche dei Civici musei di Udine 9, 54.
- BUORA, F. 2008b, I rinvenimenti vitrei. – V: F. Buora (ur.) *Sevegliano romana. Crocevia commerciale dai Celti ai Longobardi*, Cataloghi e monografie archeologiche dei civici musei di Udine 10, 187–198.
- BUORA, M. (ur.) 1996, *I soldati di Magnenzio. Scavi nella necropoli romana di Iutizzo Codroipo*. – *Archeologia di frontiera* 1.
- BUORA, M., G. CASSANI, M. FASNO, A. R. TERINI 1995, Saggi di scavo ad Aquileia (1989–1990). – *Quaderni Friulani di Archeologia* 5, 91–162.
- CIGLENEČKI, S., T. MILAVEC 2009, The defence of north-eastern Italy in the first decennia of the 5th century. – *Forum Iulii* 33, 176–187.
- DELLA PORTA, C., N. SFREDDA, G. TASSINARI 1998, Ceramiche comuni. – V: G. Olcese (ur.), *Ceramiche in Lombardia tra II secolo a.C. e VII secolo d.C.: raccolta dei dati editi*. – *Documenti di archeologia* 16, 133–229.
- DI GIOVANNI, V. 1996, Produzione e consumo di ceramica da cucina nella Campania romana (II a.C.– II d.C.). – V: M. Bats (ur.), *Les céramiques communes de Campanie et de Narbonnaise 1996 (Ier s. av. J.-C. – Iie s. ap. J.-C.)*. *La vaiselle de cuisine et de table*. Actes des Journées d'étude organisées par le Centre Jean Bérard et la Soprintendenza Archeologica per le Province di Napoli e Caserta, Naples 27–28 mai 1994. *Collection Centre Jean Bérard* 14, 65–103, Naples.
- FABEC, T., V. TRATNIK 2010, Ajdovščina. – *Varstvo spomenikov. Poročila* 46/2009 (2010), 19–21.
- FABEC, T., V. TRATNIK 2011, *Poročilo o opravljenih arheoloških izkopavanjih na območju predvidene gradnje stanovanjske hiše Prosen, Ajdovščina*. – Neobjavljeno poročilo; hrani arhiv ZVKDS, CPA.
- FONTANA, S. 2005, Le ceramiche da mensa italiche medio-imperiali e tardo-antiche. Imitazioni di prodotti importati e tradizione manifatturiera locale. – V: D. Gandolfi (ur.), *La ceramica e i materiali di età romana: classi, produzioni, commerci e consumi*, Quaderni della Scuola Interdisciplinare delle Metodologie Archeologiche 2, 259–278.
- GASPARI, A., V. VIDRIH PERKO, M. ŠTRAJHAR, I. LAZAR 2007, Antični pristaniški kompleks v Fizinah pri Portorožu - zaščitne raziskave leta 1998 / The Roman port complex at Fizine near Portorož - rescue excavations in 1998. – *Arheološki vestnik* 58, 167–218.
- GEYER, P., O. KUNTZ (ur.) 1965, *Itinerarium Burdigalense*. – Turnhout.
- GIESLER, S. 1981, Die Kleinfunde. – V: T. Ulbert (ur.), *Ad Pirum (Hrušica)*, Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte 31, 53–101.
- GUGLIEMETTI, A., L. LECCA BISHOP, L. RAGAZZI 1991, Ceramica comune. – V: D. Caporusso (ur.), *Scavi MM3. Ricerche di archeologia urbana a Milano durante la costruzione della linea 3 della Metropolitana 1982–1990*, Vol. 3.1, 133–258, Milano.
- HAYES, J. W. 1972, *Late Roman Pottery*. – London.
- HAYES, J. W. 1983, *The Villa Dionysos Excavations. Knossos: The Pottery*. – *Annual of the British School at Athens* 78, 97–169.

- HORVAT, M. 1999, *Keramika. Tehnologija keramike, tipologija lončenine, keramični arhiv*. – Razprave Filozofske fakultete, Ljubljana.
- IKÄHEIMO, J. P. 2003, *Late Roman African Cookware of the Palatine East Excavation, Rome*. – BAR. International Series 1143.
- ISTENIČ, J. 1999, *Poetovio, zahodna grobišča 1. Grobne celote iz Deželnega muzeja Joanneum v Gradcu / Poetovio, the Western Cemeteries 1. Grave-groups in the Landesmuseum, Graz*. – Katalogi in monografije 32.
- ISTENIČ, J. 2015, Mali Njivč above Novaki / Mali Njivč nad Novaki. – V: J. Istenič, B. Laharnar, J. Horvat (ur.), *Evidece of the Roman Army in Slovenia / Sledovi rimske vojske na Slovenskem*, Katalogi in monografije 41, 365–384.
- ISTENIČ, J., G. SCHNEIDER 2000, Aegean cooking-ware in the eastern Adriatic. – *Acta Rei Cretariae Romanae Fautorum* 36, 341–348.
- JOBST, W. 1975, *Die römischen Fibeln aus Lauriacum*. – Forschungen in Lauriacum 10.
- JORIO, S. 2000, Le terre sigillate di produzione non africana. – V: P. Brogiolo, G. Olcese (ur.), *Produzione ceramica in area padana tra il II secolo a.C. e il VII secolo d.C. Nuovi dati e prospettive di ricerca. Convegno internazionale, Desenzano del Garda, 8–10 aprile 1999*, Documenti di archeologia 21, 83–118.
- JOSIPOVIČ, D., B. BREZIGAR, 2013–2014, Ajdovščina – arheološko najdišče sv. Jurij. – *Varstvo spomenikov. Poročila* 50–51 (2016), 11–12.
- JURIŠIČ, M. 2000, *Ancient Shipwrecks of the Adriatic. Maritime transport during the first and second centuries AD*. – BAR. International Series 828.
- KOROŠEC, P. 1956–1958, Arheološke ostaline v Predjami. – *Razprave 1. razreda SAZU* 4/1.
- KOS, P. 2012, The construction and abandonment of the *Claustra Alpium Iuliarum* defence system in light of the numismatic material / Gradnja ali opustitev obrambnega sistema *Claustra Alpium Iuliarum* v luči numizmatičnega gradiva. – *Arheološki vestnik* 63, 265–291.
- KOS, P. 2014a, Barriers in Julian Alps and *Notitia Dignitatum* / Zapore v Julijskih Alpah in *Notitia Dignitatum*. – *Arheološki vestnik* 65, 409–422.
- KOS, P. 2014b, Izgradnja zapornega sistema *Claustra Alpium Iuliarum*. Antični, arheološki in numizmatični viri / Construction of the *Claustra Alpium Iuliarum* fortifications. Historical, archaeological and numismatic sources. – In: J. Kusetič, P. Kos, A. Breznik, M. Stokin (ur.), *Claustra Alpium Iuliarum – med raziskovanjem in upravljanjem / Clastra Alpium Iuliarum – Between Research and Management*, 112–132, Ljubljana.
- KOS, P. 2014c, *Ad Pirum (Hrušica): Clastra Alpium Iuliarum*. – Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije. Vestnik 26/1.
- KOS, P. 2017, Ajdovščina (*Castra*) – novčne najdbe iz naselbinskih plasti zunaj obzidja. Pomen novcev za interpretacijo najdišča / Ajdovščina (*Castra*) – coin finds from the *extra muros* settlement. The significance of the coins for the interpretation of the site. – *Arheološki vestnik* 68, 295–323.
- KRAJŠEK, J., P. STERGAR 2008, Keramika z rimskega svetiščnega območja v Podkraju pri Hrastniku (The pottery material from the Roman sanctuary area at Podkraj near Hrastnik). – *Arheološki vestnik* 59, 245–277.
- KRAMAR, S., V. TRATNIK, I. M. HROVATIN, A. MLADENIČ, H. PRISTACZ, N. ROGAN ŠMUC 2015, Mineralogical and chemical characterization of Roman slag from the archeological site of *Castra* (Ajdovščina, Slovenia). – *Archaeometry* 57/4, 704–719.
- LAZAR, I. 2003, *Rimsko steklo Slovenije / The Roman glass of Slovenia*. – Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 7
- LAZAR, I. 2006, Steklo iz odpadne jame. – V: L. Plesničar-Gec (ur.), *Emonska forum / Emona forum, Annales Mediterranea*, 109–115, Koper.
- LEBEN, F., Z. ŠUBIČ 1990, Poznoantični kastel Vrh Brsta pri Martinj Hribu na Logaški planoti (Das spätantike Kastell Vrh Brsta bei Martin Hrib auf dem Karstplateau von Logatec). – *Arheološki vestnik* 41, 313–354.
- LÖHBERG, B. 2006, *Das "Itinerarium provinciarum Antonini Augusti". Ein Kaiserzeitliches Strassenverzeichnis des Römischen Reiches. Überlieferung, Strecken, Kommentare, Karten*. – Berlin.
- MACKENSEN, M. 1993, *Die Spätantiken Sigillata und Lampentöpfereien von el Mahrine (Nordtunesien): Studien zur Nordafrikanischen Feinkeramik des 4. bis 7. Jahrhunderts*. – Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte 50.
- MACKENSEN, M. 2003, Production of 3rd century sigillata A/C (C1-2) or "El-Aouja" Ware and its transition to sigillata C3 with appliqué decoration in Central Tunisia. – *Acta Rei Cretariae Romanae Fautorum* 36, 279–286.
- MACKENSEN, M., G. SCHNEIDER 2002, Production centres of African red slip ware (3rd-7th c.) in northern and central Tunisia: archaeological provenance and reference groups based on chemical analysis. – *Journal of Roman Archaeology* 15, 121–158.
- MACKENSEN, M., G. SCHNEIDER 2006, Production centres of African Red Slip ware (2nd–3rd c.) in northern and central Tunisia: archaeological provenance and reference groups based on chemical analysis. – *Journal of Roman Archaeology* 19, 163–190.
- MAGGI, P. 2003, *Bertiolo. Presenze romane del medio Friuli* 10. – Bertiolo.
- MAGGI, P. 2007, Terre sigillate italiane. – V: C. Morselli (ur.), *Trieste Antica. Lo scavo di Crosada: i materiali. Fonti e studi per la storia della Venezia Giulia*, Trieste.
- MAGRINI, C., F. SBARRA 2007, *Le ceramiche invetriate di Carlino. Nuovo contributo allo studio di una produzione tardoantica*. – Ricerche di archeologia altomedievale e medievale 30.
- MAGRINI, C., F. SBARRA 2009, *La ceramica invetriata tardoromana nell'arco alpino orientale e nelle province danubiane. Primi risultati di un progetto internazionale*. – Carlino.
- MAIOLI, M. G. 1972–1973, Vasi a pareti sottili grigie dal Ravennate. – *Acta Rei Cretariae Romanae Fautorum* 14–15, 106–124.
- MANDRUZZATO, L. 1991, I vetri. – V: M. Verzar Bass (ur.), *Scavi di Aquileia. L'area a est del Foro. Rapporto degli Scavi 1988*, Studi e ricerche sulla Gallia Cisalpina 3, 275–286.

- MANDRUZZATO, L. 2006, Coppe di forma Isings 3 ad Aquileia: varianti tipologiche e decorative, dati numerici. – *Quaderni friulani di archeologia* 16, 35–45.
- MANDRUZZATO, L. 2007, Vetro. – V: C. Morselli (ur.), *Trieste antica. Lo scavo di Crosada. I Materiali*, Fonti e studi per la storia della Venezia Giulia, 68–74, Trieste.
- MANDRUZZATO, L. 2013, La produzione vetraria ad Aquileia nel IV secolo. – V: Tiussi, Villa, Novello (ur.) 2013, 189–191.
- MANDRUZZATO, L., A. MARCANTE. 2005, *Vetri antichi del Museo Nazionale di Aquileia. Il vaselame da mensa*. – Corpus delle collezioni del vetro in Friuli Venezia Giulia 2, Trieste.
- MODRIJAN, Z. 2014, Imports from the Aegean area to the Eastern Alpine area and Northern Adriatic in late antiquity. – *Ephemeris napocensis* 24, 51–69.
- MODRIJAN, Z., T. MILAVEC 2011, *Poznoantična utrjena naselbina Tonovcov grad pri Kobaridu. Najdbe / Late antique fortified settlement Tonovcov grad near Kobarid. Finds*. – Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 24.
- MORSELLI, C. (ur.) 2007, *Trieste Antica. Lo scavo di Crosada: i materiali*. – Fonti e studi per la storia della Venezia Giulia, Trieste.
- MOSER, K. L. 1891, Funde in Wippachthale. – *Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien* 35, 33.
- MÜLLNER, A. 1879, *Emona: archaeologische Studien aus Krain*. – Ljubljana.
- OLCESE, G. 2003, *Ceramiche comuni a Roma e in area romana: produzione, circolazione e tecnologia (tarda età repubblicana–prima età imperiale)*. – Documenti di archeologia 28.
- ORTON, C., P. TYERS, A. VINCE 1993, *Pottery in Archaeology*. – Cambridge.
- OSMUK, N. 1977, Ajdovščina. – *Varstvo spomenikov* 21, 199–200.
- OSMUK, N. 1987, Ajdovščina. – *Varstvo spomenikov* 29, 252.
- OSMUK, N. 1988, Ajdovščina. – *Varstvo spomenikov* 30, 233–235.
- OSMUK, N. 1990a, Ajdovščina. – *Varstvo spomenikov* 32, 167–169.
- OSMUK, N. 1990b, Obzidje rimske utrdbे Castra v Ajdovščini. – *Arheološki vestnik* 41, 183–198.
- OSMUK, N. 1992, Ajdovščina – Castra. – *Varstvo spomenikov* 34, Poročila, 191–192.
- OSMUK, N. 1995, Ajdovščina. – *Varstvo spomenikov* 35/1993 (1995), 83–84.
- OSMUK, N. 1997, Ajdovščina - Castra. Stanje arheoloških raziskav (1994) (Ajdovščina - Castra. Forschungsstand (1994)). – *Arheološki vestnik* 48, 119–130.
- OSMUK, N. 1998, Ajdovščina. – *Varstvo spomenikov* 37/1996 (1998). Poročila, 7.
- OSMUK, N. 2001, Ajdovščina. – *Varstvo spomenikov* 38/1999 (2001). Poročila, 5–7.
- OSMUK, N. 2003, Ajdovščina. – V: In: B. Djurić et al., *Zemlja pod vašimi nogam. Arheologija na avtocestah Slovenije. Vodnik po najdiščih*, 92, Ljubljana (= *The Earth Beneath Your Feet. Archaeology on the Motorways in Slovenia. Guide to Sites*, Ljubljana 2004).
- OSMUK, N. 2006, Ajdovščina. – *Varstvo spomenikov. Poročila* 42/2005 (2006), 7–9.
- OSMUK, N., D. SVOLJŠAK, B. ŽBONA TRKMAN 1994, *Ajdovščina– Castra*. – Kulturni in naravni spomeniki Slovenije, Zbirka vodnikov 183, Ljubljana.
- PANELLA, C. 2001, Le anfore di età imperiale del Mediterraneo occidentale. – V: J.–P. Morel, P. Leveque (ur.), *Céramiques hellénistiques et romaines* 3, 177–275, Paris.
- PATTERNOSTER, A. M. 2001, Flussi commerciali dall'area transalpina e adriatica: la testimonianza dei materiali vitrei e ceramici. – V: M. Sannazaro (ur.), *Ricerche archeologiche nei cortili dell'Università cattolica. La necropoli tardoantica*, 141–155, Milano.
- PEACOCK, D. P. S. 1977a, Pompeian Red Ware. – V: D. P. S. Peacock (ur.), *Pottery and early Commerce. Characterization and Trade in Roman and Later ceramics*, 147–162, London.
- PEACOCK, D. P. S. 1977b, Roman Amphorae: typology, fabric and origins. – V: *Méthodes classiques et méthodes formelles dans l'étude des amphores*, Collection de l'École française de Rome 32, 261–278.
- PERKO, V. 2012, Fiat lux! Svetila na prostoru današnje Slovenije v antiki. – V: V. Perko, A. Nestorović, I. Žižek (ur.), *Ex oriente lux. Rimskodobna svetila in oljenke iz Slovenije*, 24–83, Ptuj.
- PESAVENTO MATTIOLI, S., M.-B. CARRE 2009, *Olio e pesce in epoca romana. Produzione e commercio nelle regioni dell'Alto Adriatico. Atti del convegno* (Padova, 16 febbraio 2007). – Antenor Quaderni 15.
- PETRU, P. 1971, *Claustra Alpium Iuliarum* 1. – Katalogi in monografije 5.
- PETRU, P. 1975, Ajdovščina. – V: *Arheološka najdišča Slovenije*, 120, Ljubljana.
- PETRU, P., D. SVOLJŠAK 1966, Ajdovščina. – *Varstvo spomenikov* 10/1965 (1966), 197.
- PFLAUM, V. 2000, *Claustra Alpium Iuliarum in barbari. Najdbe poznorimske vojaške opreme in orožja ter sočasne zgodnje barbarske najdbe na ozemlju današnje Slovenije*. – Magistrsko delo, Oddelek za arheologijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- PFLAUM, V. 2004, *Poznorimski obrambni in vojaški sledovi 5. stoletja na ozemlju sedanje Slovenije*. – Doktorska disertacija, Filozofska Fakulteta, Univerza v Ljubljani.
- PIERI, D. 2005, *Le commerce du vin oriental à l'époque byzantine (Ve–VIIe siècles). Le témoignage des amphores en Gaule*. – Institut Français du Proche-Orient Amman-Beyrouth-Damas, Bibliothèque archéologique et historique 174.
- PLESNIČAR-GEC, L. 1977, *Keramika emonskih nekropol*. – Dissertationes et monographiae 20.
- PRÖTTEL, H. M. 1996, *Mediterrane Feinkeramikimporte des 2. bis 7. Jahrhunderts n. Chr. im oberen Adriaarum und in Slowenien*. – Kölner Studien zur Archäologie der römischen Provinzen 2.
- PRÖTTEL, H. M. 2002, Die spätrömischen Metallfunde. – V: S. Ortisi, H. M. Pröttel, *Römische Kleinfunde aus Burghöfe* 2, Frühgeschichtliche und provinzialrömische Archäologie. Materialien und Forschungen 6, 85–140.
- QUARESMA, J. C. 2011, Chronologie finale de la sigillée africaine A à partir des contextes de Chãos Salgados (Mirobriga?). Différences de facies entre Orient et Occident. – V: *LRFW* 1, 67–86.

- RADIĆ ŠTIVIĆ, N., L. BEKIĆ (ur.) 2009, *Tarsatički principij. Kasnoantičko vojno zapovjedništvo / Principia di Tarsatica. Quartiere generale d'epoca tardoantica*. – Rijeka.
- RIHA, E. 1994, *Die römischen Fibeln aus Augst un Kaiseraugst. Die Neufunde seit 1975*. – Forschungen in Augst 18.
- RILEY, J. A. 1979, The Coarse Pottery from Berenice. – V: J. A. Lloyd (ur.), *Excavations at Sidi Khrebish Benghazi (Berenice)*. – *Lybia Antiqua Suppl.* 5/2, Tripoli.
- RÜTTI, B. 1991, *Die römischen Gläser aus Augst und Kaiseraugst*. – Forschungen in Augst 13/1–2.
- SCHINDLER KAUDELKA, E. 1975, *Die dünnwandige Gebrauchskeramik vom Magdalensberg*. – *Kärntner Museumsschriften* 58.
- SCHINDLER KAUDELKA, E. 1998, Elementi ed influssi italici nella ceramica grezza del Magdalensberg. – V: S. Santoro, B. Fabbri (ur.), *Il contributo delle analisi archeometriche allo studio delle ceramiche grezze e comuni. Il rapporto forma/funzione/impasto*, Atti della 1a giornata di archeometria della ceramica, Bologna 28.2.1997, 81–86, Bologna.
- SCHNEIDER, G., M. DASZKIEWICZ 2011, Imported and local Firmalampen in Aquileia: chemical analyses by WD-XRF. – *Aquileia Nostra* 82, 261–282.
- SELYE, I. 1990, Ringfibeln mit Ansatz aus Pannonien. – *Savaria* 19/1, 17–102.
- SENA CHIESA, G. 1985, *Angera romana. Scavi nella necropoli 1970–1979*. – *Achaeologica* 44.
- SVOLJŠAK, D. 1970, Ajdovščina. – *Varstvo spomenikov* 13–14/1968–1969 (1970), 155–157.
- SVOLJŠAK, D., B. ŽBONA TRKMAN, N. OSMUK, B. BREZIGAR 2013, *Fluvio Frigido, Castra, Flovius, Ajdovščina*. – Nova Gorica.
- ŠAŠEL, J. 1975, Rimske ceste v Sloveniji. – V: *Arheološka najdišča Slovenije*, 74–87, Ljubljana.
- ŠAŠEL, J., P. PETRU (ur.) 1971, *Claustra Alpium Iuliarum I. Fontes*. – Katalogi in monografije 5.
- ŠAŠEL KOS, M. 1997, *The roman Inscriptions in the National Museum of Slovenia / Lapidarij Narodnega muzeja Slovenije*. – Situla 35.
- TEEGEN, W.-R. 2013, Spätantike Ringfibeln mit Fußansatz aus Trier/Augusta Treverorum/Treveris als Mobilitätsanzeiger. – *Ikarus* 8, 318–332.
- TIUSSI, C. 2010, Un ritrovamento di miliari nel greto del fiume Torre a Villesse (Gorizia) e la Via Aquileia – *Iulia Emona*. – *Aquileia Nostra* 81, 277–360.
- TIUSSI, C. 2013, Sulla via per Aquileia. La città nel quadro storico e territoriale di età tetrarchica e costantiniana. – V: Tiussi, Villa, Novello (ur.) 2013, 28–35.
- TIUSSI, C., L. VILLA, M. NOVELLO (ur.) 2013, *Constantino e Teodoro. Aquileia ne IV secolo*. – Aquileia.
- TIUSSI, C., M. VERZÁR, L. VILLA 2013, *Aquileia splendida Civitas*. La città tardoantica. – V: Tiussi, Villa, Novello (ur.) 2013, 54–68.
- TOMBER, R., J. DORE 1998, *The National Roman Fabric Reference Collection. A Handbook*. – London.
- TORTORELLA, S. 1987, La ceramica africana: un riesame della problematica. – V: P. Lévêque, J.-P. Morel (ur.), *Céramiques Hellénistiques et Romaines II. Centre de recherches d'histoire ancienne* 70, 287–302, Paris.
- TRATNIK, V. 2008, Ajdovščina. – *Varstvo spomenikov* 44/2007 (2008), 15–17.
- UBOLDI, M. 1995, Diffusione delle lampade vitree in eta tardoantica e altomedievale e spunti per una tipologia. – *Archeologia Medievale* 22, 93–145.
- VIDRIH PERKO, V. 1992, Afriška sigilata v Emoni (Terra sigillata africana ad Emona). – *Arheološki vestnik* 43, 93–104.
- VIDRIH PERKO, V. 1994, *Poznoantične amfore v Sloveniji*. – Neobjavljena doktorska disertacija, Oddelek za arheologijo, Filozofska Fakulteta univerze v Ljubljani.
- VIDRIH PERKO, V. 1997, Some Late Roman Ceramic finds from the Slovenia Karst Region. – *Acta Rei Cretariae Romanae Fautorum* 35, 249–258.
- VIDRIH PERKO, V. 2000, Amfore v Sloveniji. – *Annales, Ser. hist. sociol.* 10/2 (22), 421–455.
- VIDRIH PERKO, V., B. ŽBONA TRKMAN 2003–2004, Trgovina in gospodarstvo v Vipavski dolini in Goriških Brdih v rimski dobi. Interpretacija na podlagi najdišč Loke, Neblo, Bilje in Ajdovščina. – *Goriški letnik* 30–31 (2005), 17–72.
- VIDRIH PERKO, V., B. ŽBONA TRKMAN 2004, Aspetti ambientali e risorse naturali nell'indagine archeologica: il caso della valle del Vipacco e i suoi rapporti con l'economia aquileiese. – *Antichità altoadriatiche* 58, 23–42.
- VIDRIH PERKO, V., B. ŽBONA TRKMAN 2005, Ceramic finds from Ajdovščina – Fluvio frigido, an early roman road station and late roman fortress Castra. – *Acta Rei Cretariae Romanae Fautorum* 39, 277–286.
- WEBER, E. 1976, *Tabula Peuntigeriana. Codex Vindobonensis* 324. – Graz.
- WITSCHERL, C. 2002, Meilensteine als historische quelle? Das Beispiel Aquileia. – *Chiron* 32, 325–393.
- ZABEHLICKY-SCHEFFENEGGER, S. 1992, Terra sigillata tardo-padana. – *Acta Rei Cretariae Romanae Fautorum* 31–32, 415–443.
- ŽERJAL, T. 2005, Sigilata s školaric pri Spodnjih Škofijah. Trgovina s sigilatnim posodjem v sverni istri v 1. in 2. st. (Sigillata from Školarice near Spodnje Škofije. Trade with sigillata ware in northern Istria during the 1st and 2nd century AD). – *Arheološki vestnik* 56, 263–292.
- ŽERJAL, T. 2008a, *Rimska vila rustika v luči drobnih najdb: primer najdišča Školarice pri Spodnjih Škofijah*. – Neobjavljena doktorska disertacija, Oddelek za arheologijo, Filozofska Fakulteta Univerze v Ljubljani.
- ŽERJAL, T. 2008b, Eastern imports in ager tergestinus. – *Acta Rei Cretariae Romanae Fautorum* 40, 131–140.

Ajdovščina (Castra) – the *extra muros* settlement

Summary

INTRODUCTION

The last overview of the state of archaeological research at Ajdovščina (*Fluvio Frigido, Castra*) was published in 1997.¹ Since then, there has been much investigation, but very little of it has been published that would offer a more comprehensive picture of the Roman settlement.²

The defensive walls of the Late Roman Castra, located at the confluence of the Hubelj and the Lokavšček streams, were mainly investigated in the second half of the 20th century.³ They were established to be irregular in layout and comprised 14 towers. These investigations also yielded small finds that included coins, which show that the defensive walls were constructed in the 270s and 280s.⁴ In the recent decade, the west walls were additionally investigated in three locations (*Fig. 1–2: 1,8–10*).⁵

In the interior of the fortress, two rather large-scale excavations examined the remains of the so-called atrium house⁶ (*Fig. 1–2: 2*) and parts of two buildings, one adjacent to a small bath complex, at the south walls⁷ (*Fig. 1–2: 3,4*).

Apart from these, a number of small-scale investigations were conducted, of which we will only mention those that yielded more prominent results. Walls of Roman buildings came to light at several locations, presented below in geographic order from north to south. Two sections of a wall were found at the street of Šibeniška ulica (*Fig. 1–2: 5*).⁸ A wall was discovered at Gregorčičeva ulica (*Fig. 1–2: 6*).⁹ Fragments of architectural members and slabs with inscriptions were presumably found on the location now occupied by a cinema (*Fig. 1–2: 7*).¹⁰ Four locations *intra muros* revealed debris layers composed of building material, small finds and pieces of painted wall plaster: Šibeniška ulica, Lavričev trg, Vilharjeva ulica and Prešernova ulica¹¹ (*Fig. 1–2: 8,11–13*). Also *intra muros*, at the west defensive walls (*Fig. 1–2: 9*), archaeologists investigated a shallow ditch running parallel with the walls and filled sometime in the 4th–5th century.¹²

Investigated west of the defensive walls, *extra muros*, was part of a cemetery comprising 23 cremation and inhumation burials dated from the 1st to the 4th century (*Fig. 1–2: 14*).¹³ Ajdovščina also revealed finds of Roman tombstones,¹⁴ the earliest one from the late 1st century BC.¹⁵

East of the fortress and across the Hubelj, archaeologists unearthed a debris layer containing coins

¹ Osmuk 1997; Svoljšak et al. 2013.

² Publications of small finds thus far: selection of African sigillata from different sites at Ajdovščina: Pröttel 1996. Selection of the pottery from the so-called atrium house: Vidrih Perko, Žbona Trkman 2005. Catalogue of finds from the museum exhibition in Ajdovščina: Svoljšak et al. 2013. Coins: Kos 2012.

³ Osmuk 1990b; ead. 1997, with earlier literature.

⁴ Kos 2012, 285; id. 2014c, 35.

⁵ For individual newly investigated sections see: Osmuk 2006, 7 and 9; Fabec, Tratnik 2010; Fabec, Tratnik 2011.

⁶ The house is dated to the 4th century, though a layer and small finds from the 1st and 2nd centuries were also documented: Svoljšak 1970; Svoljšak et al. 2013, 47–49, 68.

⁷ The west building has been differently interpreted: as a temple (Svoljšak et al. 2013, 42–46, 63–64) or a presumed storehouse (Osmuk 1997, 123). In her 1997 publication, Nada Osmuk saw it as either contemporary with or later than the defensive walls (*Fig. 2: 3*), while recent publications date it to the 1st century (Svoljšak et al. 2013, 42–43). The bath complex has been dated to the 4th century or earlier (*Fig. 2: 4*), while individual walls of a different orientation and built of cobbles, but also several small finds, are earlier and date to the 1st–2nd centuries (Osmuk et al. 1994; Osmuk 1997, 127).

⁸ In a square in front of the building on Lot No. 561 (Osmuk Nada, documentation in 2002, unpublished, kept in the archives of the Institute for the Protection of Cultural Heritage of Slovenia, Regional Office Nova Gorica (hereinafter ZVKDS, OE Nova Gorica).

⁹ In the interior of the building on Lot No. 546 (Osmuk 1992, 191–192).

¹⁰ Petru, Svoljšak 1966, 197; Svoljšak et al. 2013, 63.

¹¹ Šibeniška ulica, beside the defensive wall on Lot No. 509/1 (*Fig. 1–2: 8*; Osmuk 2006, 8–9); Lavričev trg, east of the buildings on Lot Nos. 556 and 557 (*Fig. 1–2: 11*; Osmuk Nada, documentation in 2001, unpublished, documentation kept in the archives of the ZVKDS OE Nova Gorica); Vilharjeva ulica, east of building on Lot No. 596 (*Fig. 1,2: 12*; Osmuk 1998,7); Prešernova ulica, Stara pekarna on Lot No. 974/1 (*Fig. 1–2: 13*; Osmuk 1990a, 169 and ead. 1998, 7).

¹² Prosenova hiša, Fabec and Tratnik 2011.

¹³ Osmuk 1987; ead. 1988; ead. 1995; ead. 2006, 8.

¹⁴ *Inscr. It. X 4*, 339–343; Šašel Kos 1997, 469; Svoljšak et al. 2013, 56–58.

¹⁵ Svoljšak et al. 2013, 57.

from the 4th century (*Fig. 1–2: 19*).¹⁶ Individual Roman finds and debris layers also came to light to the east, at the church of St George in Šturje¹⁷ (*Fig. 1: 22*).

Building remains (*Fig. 1: 20*)¹⁸ and two pits with Early Roman finds (*Fig. 1: 21*)¹⁹ were found south-west of the old town centre of Ajdovščina, on a site called Mirce. It was conjectured in the past that these represented the remains of the Early Roman post of (*mansio*) *Fluvio Frigido*,²⁰ but researchers recently place the post to the centre of Ajdovščina.²¹ Having said that, the extent of the Early Roman settlement and the associated cemetery has not yet been precisely determined.

The investigations in advance of the construction of a bypass app. 1 km west of the town, at a location called Na Gmajni, revealed a section of a Roman road, presumably that leading from Aquileia to Emona.²² In the town, a milestone dated to 305/306 has been found, but we do not know its original location.²³

The early medieval settlement at Ajdovščina is known only fragmentarily. Walls of a building from this period were found within the debris of the so-called atrium house (*Fig. 1–2: 2*)²⁴, while 25 burials were investigated at the church of St George at Šturje (*Fig. 1: 22*).²⁵

INVESTIGATIONS EXTRA MUROS

In 2006 and 2007,²⁶ walls of Roman buildings, different levelling deposits and other layers connected with human activities were investigated in

¹⁶ On Lot No. 623/18, Ajdovščina cadastral municipality (Vrtec). Osmuk 1977.

¹⁷ Svoljšak et al. 2013, 51, also found was a coin from the late 4th century. Investigations in 2012. Small finds unpublished. Report kept in the archives of the ZVKDS, OE Nova Gorica). Roman finds from Šturje were also reported by Moser 1891, 35.

¹⁸ Petru 1975, 120.

¹⁹ Osmuk 1995; 2001, 6; also see 2006, 7–8. Several artefacts came to light in the topsoil (*Fig. 1: 21*).

²⁰ The first to assume this was Alfons Müllner (1879, 133).

²¹ Osmuk 1997; Vidrih Perko, Žbona Trkman 2005, 46–48; Svoljšak et al. 2013, 41, 85.

²² Osmuk 2001, 7; 2003; the area lies west of that featured in *Fig. 1*.

²³ *Inscr. It.* X 4, 379; Šašel 1975, 83; Šašel Kos 1997, 176.

²⁴ Svoljšak et al. 2013, 49–50.

²⁵ Svoljšak et al. 2013, 51–54.

²⁶ Watching brief and subsequent investigations were conducted by the ZVKDS, OE Nova Gorica, in 2006 led by Nada Osmuk and in 2007 by Patricija Bratina.

advance of the sewage pipeline installation south and west of the fortress (*Fig. 1–2: 15–18,23*).²⁷ The results of these investigations are presented below, based on the field records and final excavation reports. Peter Kos (Numismatic Cabinet, National Museum of Slovenia) analysed the coin finds with the results published in a separate contribution in this volume of *Arheološki vestnik*.²⁸

Lokarjev drevored (*Fig. 1–2: 17; Pl. 1: 1–7*):

Trench 1 at the site revealed a Roman-period layer at a depth of 0.6–1 m. The recovered small finds span from the 2nd to the late 4th century (see Catalogue, Trench 1; *Pl. 1: 1–6*). Trench 2 revealed individual fragments of Roman building material and a fragment of a mortarium from the late 4th–5th century in a layer of alluvial gravel (see Catalogue No. 7; *Pl. 1: 7*), while the lowest, loamy layer revealed several sherds of prehistoric pottery.

Goriška cesta (*Fig. 1–2: 18; Fig. 3; Pl. 1: 8–11*):

The site revealed a levelling deposit with Roman-period finds spanning from the 1st to the 4th century that include two coins, one from the second half of the 3rd and the other from the second half of the 4th century²⁹ (see Catalogue, Goriška cesta; *Pl. 1: 8–11*).

Lokarjev park (*Fig. 1–2: 23; Figs. 4–5, 9; Pl. 1: 12–14*):

Investigations here involved a 2 × 2 m large trench (*Fig. 9: Trench 1*). Above sterile soil, it revealed a roughly 20 cm thick compacted layer interpreted as the ground level of smaller stones, sand and gravel (*Fig. 5: SE 5, 6*). This was covered by a levelling deposit (*Fig. 5: SE 4*), with small finds from the second half of the 4th and the 5th century (see Catalogue: Lokarjev park, SE 4; *Pl. 1: 12–14*).

Cesta 5. maja (*Fig. 1–2: 16; Pls. 2–9*):

The investigation at this street involved a 110 m long and 2.5 m wide trench.

Three levelling deposits (SE 6, 9, 16) were documented in the **southern part** that yielded finds spanning from the late 3rd to the 5th century (see Catalogue, Cesta 5. maja SE 6, 9, 16; *Pl. 1: 15–17*).

The **central part** (*Fig. 1–2: 16b; Figs. 6–8*) revealed the foundations of eight walls, dug into the alluvial layer of SE 17, with individual debris layers found beside the walls (*Figs. 6, 8*). Given the orientation

²⁷ Osmuk 2006, 7–8; Tratnik 2008.

²⁸ Kos 2017.

²⁹ Kos 2017, Cat. Nos. 8, 81.

of the walls, their stratigraphic positions and the construction method, the walls of SE 19, 22, 26, 28, 31, 41 and 43 form either part of a single large building (measuring 30 m in length) or a group of similarly oriented smaller buildings.

The foundations of SE 26 (Fig. 6) were the earliest. The dark layer of SE 25 (Fig. 6), with a high content of charcoal and slag, was stratigraphically earlier than the walls, with the exception of the foundations of SE 26 (see Fig. 6). Roughly 25 kg of slag has been collected in this layer. The chemical and mineralogical analysis of the slag revealed it to be predominantly refuse smithing slag that included one billet.³⁰ The walls of SE 19, SE 28 and SE 31 (see Figs. 6, 8) lay above the dark layer of SE 25 and shared a common construction technique: their foundations were constructed of large cobbles and rough pieces of stone mostly without the use of mortar, while the walls on top were constructed of stones making up the faces and rubble filling the core, all mortar-bound; brick was also used in the construction. The debris layer of SE 23 (Fig. 6), found above SE 25, contained pieces of mortar, wall plaster with a red paint layer, brick and other small finds mixed with the stone rubble. Most of the small finds date to the 3rd century (see Catalogue, SE 23, Pl. 3). Constructed on top of this debris layer was the wall of SE 22 (see Figs. 6, 7); it had the same orientation as the walls of SE 26 and 31 and presumably represented their extension.

North of these were the walls of SE 41 and SE 43 (Fig. 6). They shared the same orientation with the walls discussed above and may belong to the same building or complex in spite of the distance (see Catalogue, SE 41, Pl. 4: 44–45). Built into the foundations of SE 43 were two damaged *Firmalampen* (see Catalogue SE 43, Nos. 46 and 47, Pl. 4: 46–47).

The latest in date was the wall of SE 24 (Fig. 6; 7). It was less carefully constructed, of rough stones with the odd cobble and piece of tegulae, all bound by crumbly lime mortar.

Building remains in the central part of the trench were covered by the layer of SE 15, interpreted as the debris of the walls below. The layer yielded small finds dating from the 1st century onwards, suggesting that the layer was at least partially mixed with the material from different structures and phases of construction. From the time of its deposition, the layer was probably levelled at several occasions and reflects the time of use for the unearthed buildings. The majority of the small finds is attributable to the

3rd and 4th centuries, while individual finds date to the middle or second half of the 5th century (see Catalogue, SE 15; Pl. 4: 49–53; Pl. 5, 6, 7: 86–89). The coins recovered from this layer span from Gallienus to the early 5th century.³¹ The latest objects suggest that the layer was not covered over prior to the (mid-)5th century.

The **northern part** of the trench (Fig. 1–2: 16c; 9–11) revealed a ground surface, of SE 52 (Fig. 9; see Catalogue, SE 52; Pl. 7: 90,91), that contained coins from the middle and the second half of the 4th and the first half of the 5th century.³² Cut into this layer was a shallow canal of SE 51 (Figs. 10, 11) that contained small finds mainly dating to the 4th century (see Catalogue, SE 50; Pls. 7: 92–102; 8: 103–105); these include coin finds minted from the second quarter to the late 4th/early 5th century.³³ This was overlain by the debris layer of SE 49 (Fig. 11; see Catalogue, SE 49; Pls. 8: 106–120; 9: 121,122) containing coins from the middle to the late 4th/early 5th century.³⁴

The ground surface and the canal were in use in the second half of the 4th and the early/first quarter of the 5th century, after which they were abandoned and gradually covered over or filled in.

Northern part of Cesta 5. maja, at the junction with the street of Gregorčičeva ulica (Fig. 1–2: 16d):

Fragments of bricks and a mortarium dated from the late 3rd to the 5th century (see Catalogue, SE 56, No. 123; Pl. 9: 123) were found among the stones in the levelling deposit of SE 56 (Fig. 9).

Gregorčičeva ulica (Fig. 1–2: 15; Fig. 9; 12–13; Pl. 9: 124–129; Pl. 10):

Eastern part (Fig. 9: 15b) revealed the corner of a Roman building with a hearth. The floor in the interior was of beaten gravel (SE 59; Fig. 12). The hearth (SE 62) was found in the western part of the building, set onto the gravel floor. When removing the gravel (SE 59), archaeologists found coins from the 4th and the early 5th centuries.³⁵ The hearth (Fig. 12; 13) was constructed of large marl slabs and pieces

³¹ Kos 2017, Cat. Nos. 3–7, 9, 11–15, 17, 24, 25, 31, 36, 37, 43, 52, 109, 116, 119.

³² Kos 2017, Cat. Nos. 44, 77, 88–90.

³³ Kos 2017, Cat. Nos. 20, 23, 26, 29, 30, 33, 35, 39, 41, 51, 56, 58–62, 64–68, 72, 75, 76, 79, 94, 105, 108, 120, 124.

³⁴ Kos 2017, Cat. Nos. 27, 28, 38, 40, 45–48, 57, 63, 70, 71, 73, 74, 78, 80, 82–87, 91–93, 95–101, 104, 106, 115, 117, 118, 121, 123, 125.

³⁵ Kos 2017, Cat. Nos. 16, 21, 107, 110, 112. The coins were mainly found in the eastern part, on top of the beaten gravel of SE 59.

³⁰ Kramar et al. 2015.

of burnt tegulae, placed onto the bedding of beaten loam (SE 71) that was burnt through and contained patches of ashes and bits of charcoal. Found on top of the bedding was a coin from the mid-4th century³⁶ and a fragment of a glass beaker from the late 3rd or the 4th century (see Catalogue, SE 71, No. 126; *Pl.* 9: 126). Found on the hearth were sherds of two amphorae (see Catalogue, SE 62, No. 127–128; *Pl.* 9: 127–128). In the south, the hearth was bordered by a line of stones. South of the line were smaller marl slabs and pieces of tegulae carefully levelled and laid next to one another (*Fig. 12*: SE 77). There were no traces of fire in this part, which yielded a coin from the 330s.³⁷

In the east, the hearth was delimited with a line of mortar (*Fig. 12*: SE 64) that included bits of charcoal; found on top of the mortar was a coin from the 330s.³⁸

The construction of the building at Gregorčičeva ulica is determined by the coins from the 330 and 350s that do not bear traces of long-term use.³⁹ The building must have remained in use at least to the late 4th or early 5th century.

The **western part** of the investigated section of the street of Gregorčičeva ulica revealed two other walls (*Figs. 1, 2: 15a; 9; 14*). The finds from the levelling deposit of SE 73 represent *terminus post quem* for the construction of these walls that could not have been constructed prior to the second half of the 2nd century, though more probably in the 3rd century or even later. The absence of north Italian products from the Early Imperial period sets the assemblage of small finds from the debris of the walls into the second half of the 2nd and the 3rd century.

DISCUSSION

The Antonine Itinerary and *Tabula Peutingeriana* from the 3rd century name the location of the present-day Ajdovščina as *Fluvius Frigidus*⁴⁰, while it

is noted as *mutatio Castra in Itinerarium Burdigalense* from the 4th century.⁴¹ In recent years, scholars have come to believe that *Fluvius Frigidus* stands for a *mansio* located along the main route.⁴² The finds of a tombstone erected for *Publius Publicius Ursio*, a curator of public woodlands (*saltus publici*)⁴³, and fragments of a decorated cornice and of slabs with inscriptions from the 2nd century⁴⁴ suggest the importance of the settlement.

The archaeological investigations and the analyses of the coin finds revealed that the defensive walls of *Castra* were constructed in the mid-270s, which is roughly contemporaneous or slightly earlier than the construction of the fort of *Ad Pirum*.⁴⁵ The name *mutatio Castra in Itinerarium Burdigalense* shows that the settlement enjoyed the status of a road station and that it was well fortified in the Constantine period. The fortress lies at an important communication line, roughly 15 Roman miles from the *Ad Pirum* fort (at the present-day Hrušica Pass) and 36 miles from Aquileia. The significance of the road across the Hrušica Pass, as an important communication between the Apennine and the Balkan Peninsulas in the 4th century, is indicated by three milestones found in the vicinity and bearing dedications to the emperors that travelled along this road.⁴⁶

Peter Petru believed that with the construction of the *Claustra Alpium Iuliarum* barrier system the settlement at Ajdovščina functioned as the headquarters of the central part of the system,⁴⁷ though this hypothesis lacks solid evidence; it is, in fact,

⁴¹ Šašel 1975, 74–87; Geyer, Kuntz 1965.

⁴² Bosio 1970, 193; Vidrih Perko, Žbena Trkman 2005, 17; Svoljšak et al. 2013, 41.

⁴³ Svoljšak et al. 2013, 58.

⁴⁴ *Ib.*, 63.

⁴⁵ Kos 2012, 285, 299: in conclusion, the author stresses that no coins from the second half of the 3rd century have thus far come to light at the *Ad Pirum* fort that could be directly linked to the construction of the defensive walls; an increased monetary circulation was only observed for the 315–324 period. Kos 2014b, 127, 130: sees coin of Licinius (314/315) as *terminus ante quem* for the construction of the defensive walls.

⁴⁶ The milestones from the reigns of Constantine and Galerius, Julian the Apostate, Valentinianus and Valens have been found at Ajdovščina, Sanabor and Col (Petru 1975, 83, Cat. Nos. 39–41). On the dedicatory function of the milestone see: Witschel 2002, 361, 364–366. Cf. the finds of the same emperors along the River Torre in Friuli: Tiussi 2010; *id.* 2013.

⁴⁷ Šašel, Petru 1971, 98–99: in Fn. 9 he also states the opinion of Stucchi on it serving as a supply base for the alpine troops. Nada Osmuk (1998) accepted his hypothesis on a military camp.

³⁶ Kos 2017, Cat. No. 54. During excavation, the coin was documented under SE 62 with a postscript that it was found on the burnt soil of SE 71.

³⁷ Kos 2017, Cat. No. 18. During excavation, the coin was documented under SE 62 with a postscript that it was found south of the stones, i.e. on the surface of SE 77. A coin from the 3rd century (Kos 2017, Cat. No. 2) was found in the south cross section of the trench, in the part beside SE 77.

³⁸ Kos 2017, Cat. No. 22.

³⁹ Cf. Kos 2017.

⁴⁰ *Itinerarium Antonini*: Löhberg 2006; *Tabula Peutingeriana*: Weber 1976, s. III and IV.

presumed, that the supreme commander or *comes Italiae* was most likely stationed at Aquileia.⁴⁸

The west cemetery at Ajdovščina revealed a tombstone of a commander of *Legio XIII Gemina*, dated to the 2nd century.⁴⁹ Considering the situation in the late 3rd and the 4th centuries, as well as the location of the fortress along a road of crucial importance, it is very likely that a Roman army garrison was permanently stationed at *Castra*, though it should be said that only few pieces of weapons and military equipment have thus far been found (and published);⁵⁰ the small finds presented in this contribution, for example, only include an arrow-head (*Pl. 9*: 129).

Peter Kos connects the increased activity observed in *Castra* and *Ad Pirum* on the basis of coin finds with the administrative and military reforms of Diocletian in the beginning of the 4th century and with the need for a more effective protection of Italy's north-eastern border.⁵¹

Earlier investigations at Ajdovščina have shown that not only the present-day centre of Ajdovščina, but also much of its surroundings including the area at Mirce, was densely inhabited in the 1st and 2nd centuries (see *Fig. 1*: 2,3,20,21). The *intra muros* area of *Castra* also revealed Late Roman buildings of a residential character, among them the so-called atrium house and the building with a small bath complex.⁵²

The recent investigations presented in this contribution have shed light on both the Early and the Late Roman habitation traces, which extended southwards and westwards beyond the defensive walls. Of the walls of buildings documented at the site of Cesta 5. maja (*Fig. 6*), the earliest was SE 26 presumably constructed prior to the 3rd century, possibly in the 2nd or even the 1st century, while other walls are attributable to the Middle and Late Imperial periods (3rd–4th century). The recovered slag indicates smithing activity. The latest wall (SE 24), of a different orientation (N–S), may be associated with the small finds attributed to the 5th century.

The site at Gregorčičeva ulica revealed the corner of a building with a hearth, as well as two separate walls. The recovered small finds suggest a date to the mid-4th century and continued use at least to the late 4th or early 5th century. Two other walls were found west of this building that are not very likely associated with it. The two walls may have been constructed in the 2nd, but more likely in the 3rd or even the 4th century.

Supplying the settlement

The finds from the Early Imperial period (1st and first half of the 2nd century) are poorly represented on the sites at Gregorčičeva ulica and Cesta 5. maja. More numerous are those from the Middle Imperial period (second half of the 2nd and the 3rd century), but the majority of finds are attributable to the Late Imperial period (mainly the 4th, but also first half of the 5th century). Individual artefacts can also be dated to the time from the mid-5th to the 6th century.

Coin finds show a similar picture. The analysis considered 125 determinable Roman coins, of which one is from the second half of the 2nd century, twelve are from the 3rd century (mainly from the second and only one from the first half), 111 from the 4th century (eleven from the late 4th or early 5th century: Arcadius, Honorius) and one coin is from the first quarter of the 5th century.⁵³

The prevailing finds from the Early Imperial period are products from the Po Plain and *Regio X*, the latter covering the northern Adriatic and comprising the territory of Aquileia; these remain numerous in the following period as well (*sigillata Tardopadana*, North Italian Thin-Walled Ware, *sigillata tarda di media o tarda età imperiale* or Red Slip tableware, glazed ware, tableware and cooking ware, oil lamps: *Bildlampen* and *Firmalampen*, Dressel 2-4 or flat-based amphorae, Dressel 6B amphorae, glass beakers and lamps, metal objects). A large share also belongs to items imported from other parts of the Mediterranean (Central Italian Cooking Ware or Pompeian Red Ware, *Pannonische Glanztone Ware*, Aegean Cooking Ware, numerous forms of African Red Slip Ware, African Cooking Ware, Late Rhodian *Camulodunum* 184 amphorae, micaceous Aegean MRA3 and LRA3 amphorae, North African Dressel 30 amphorae, *Africana II* (probably IIC or IID) or *Africana IIIA* and Keay 26 amphorae).

⁴⁸ Kos 2014a, 409–417.

⁴⁹ Svoljšak et al. 2013, 57.

⁵⁰ Several weapons and parts of military belts came to light during the excavations of the so-called atrium house: Svoljšak et al. 2013, 70, Cat. Nos. 10–21 and 73, Cat. Nos. 7–18; Pflaum 2000, 89–90; ead. 2004, 263; Ciglencečki, Milavec 2009.

⁵¹ Kos 2014b, 130–132.

⁵² Osmuk 1997.

⁵³ Kos 2017.

In composition and origin, the analysed objects are comparable to the already published assemblages from the area of Ajdovščina,⁵⁴ but also those from Aquileia and other settlements of the northern Adriatic such as Tergeste⁵⁵ and Tarsatica,⁵⁶ which became fortified in the same period. The wide range of goods imported from across the Mediterranean, available at the largest port in the region – at Aquileia – reveals a well-organised supply of goods that is characteristic of the settlements in western Slovenia in both the Early and the Late Roman periods. At an early stage already, Ajdovščina represented an important regional centre of commerce. The high share of imported goods in the Late Roman period (4th and first half of the 5th century) indicates an important role of *Castra*, presumably involved in supplying this part of the *Claustra Alpium Iuliarum* system of defence.

CONCLUSION

The available evidence suggests that *mutatio Castra* may be seen as a settlement with a relay station and a fortified central part that probably housed an army garrison; it was not a military camp. A number of civil settlements across northern Italy were similarly fortified in the late 3rd and the early 4th century.⁵⁷ In the 4th and 5th centuries at *Castra*, new buildings were built *extra muros* (Gregorčičeva ulica and Cesta 5. maja).

The debris layer (SE 15) that covered the walls at Cesta 5. maja and Gregorčičeva ulica revealed small finds that reach to the middle or possibly even into the second half or late 5th century (African Sigillata D, Hayes 61B3 or 61C and Hayes 99).⁵⁸ The greatest

number of such late finds comes from the site at Cesta 5. maja, i.e. from the area that also revealed the latest wall, of SE 24. Most of the coins of Honorius and Arcadius came to light in the northern part of Cesta 5. maja (in the modern-period fill of SE 48, the debris of SE 49, the fill of the ditch of SE 50 and on the ground surface of SE 52), while three such coins were found at Gregorčičeva ulica. Although the numismatic analyses performed over the recent years show that the influx of new coins into the fortress can only be traced to the first three decades of the 5th century,⁵⁹ the latest ceramic objects from the recent excavations show that life in the fortress and its vicinity continued, albeit in a limited extent, into the second half of the 5th century.⁶⁰

CATALOGUE

(see the Slovenian text)

The small finds are kept in the Nova Gorica regional museum (Goriški muzej).

The catalogue presents all the determinable small finds according to individual locations and stratigraphic units.

The drawings are marked with the successive catalogue numbers. The finds that are not presented in drawing are marked with an asterisk (*) and cited with their inventory number. The coins in the catalogue bear the numbers as given in the Catalogue of coins produced and published by Peter Kos (2017): KN 1–126.

The small finds other than coins have been dated on the basis of context and analogies.

Abbreviations:

dolž. – surviving length; *inv. št.* – inventory number; *PN* – special find; *SE* – stratigraphic unit; *vel.* – surviving size; *viš.* – surviving height.

Translation: Andreja Maver

⁵⁴ Cf. Pröttel 1996, 138–140; Vidrih Perko 1994, 86–96; ead. 1997; ead. 2000, 442; Vidrih Perko, Žbona Trkman 2003–2004; 2004; 2005; Pflaum 2004, 147–148; Ciglencčki, Milavec 2009.

⁵⁵ Morselli (ed.) 2007.

⁵⁶ Bekić, Radić Štivić 2009.

⁵⁷ Bonetto 1998, 188–191. Also of interest in this respect are the works taking place in Aquileia in the second half of the 3rd century that involved filling up the Anfora canal and demolishing the western suburbs, which was followed later by the construction of the hippodrome, the imperial palace and the new defensive walls (Tiussi, Verzár, Villa 2013, 59–61; cf. Bonetto 2013).

⁵⁸ See Catalogue of finds with broad dates – latest items: Cat. Nos. 73–75, Pl. 6: 73–75. Coins of Honorius, fineware and amphorae imported from north Africa and the eastern Mediterranean in the 5th and even the 6th century have already been found at Ajdovščina during

earlier investigations. Pflaum 2004, 147; Pröttel 1996, 139, 140; Vidrih Perko 1994, 86–96; Vidrih Perko 2000, 442; Vidrih Perko, Žbona Trkman 2005; Kos 2012.

⁵⁹ Kos 2012, 282–283, 289.

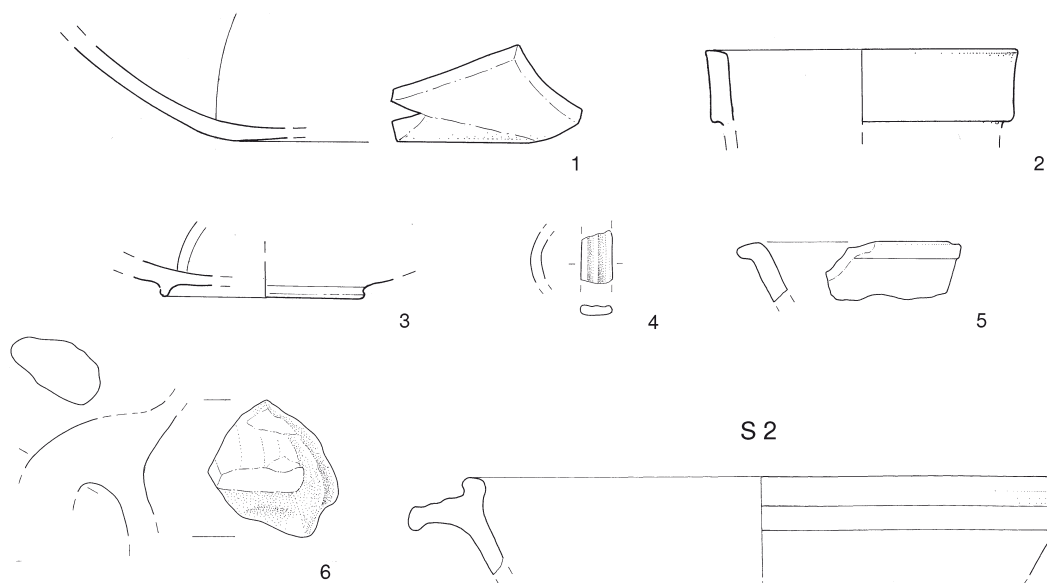
⁶⁰ Cf. Ciglencčki, Milavec 2009; Pflaum 2004, 147; Kos 2014a.

Vesna Tratnik
Narodni muzej Slovenije
Prešernova 20
SI-1000 Ljubljana
vesna.tratnik@nms.si

Tina Žerjal
Arhej d. o. o.
Drožanjska cesta 23
SI-8290 Sevnica
tina.zerjal@guest.arnes.si

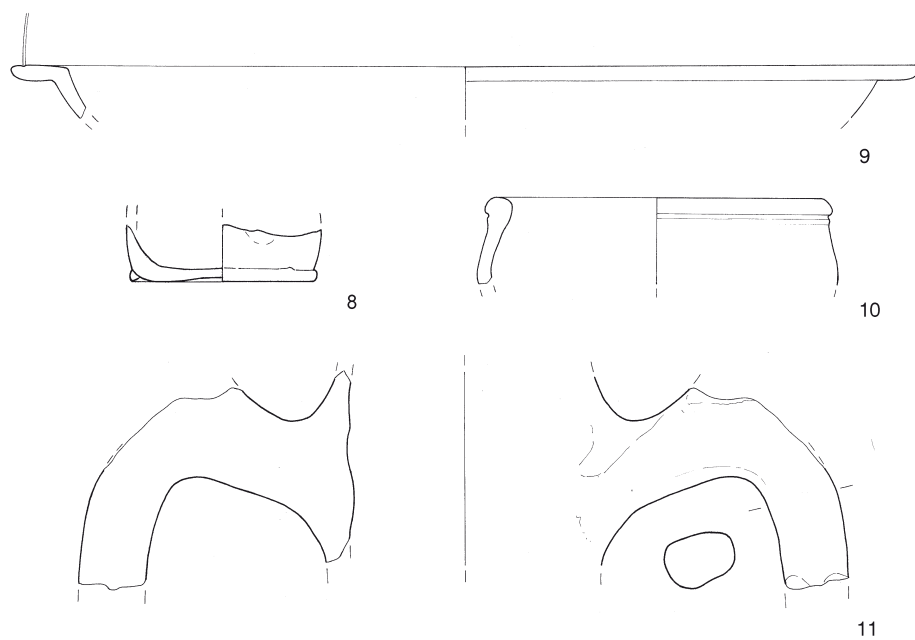
Lokarjev drevored

S 1

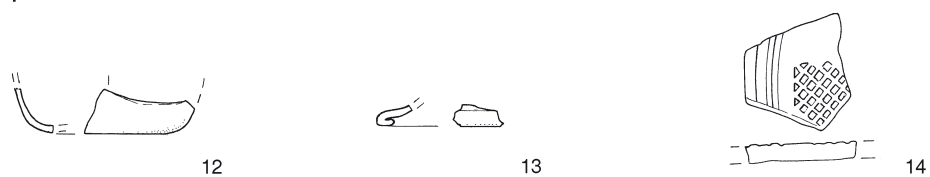

S 2

Goriška cesta

Lokarjev park

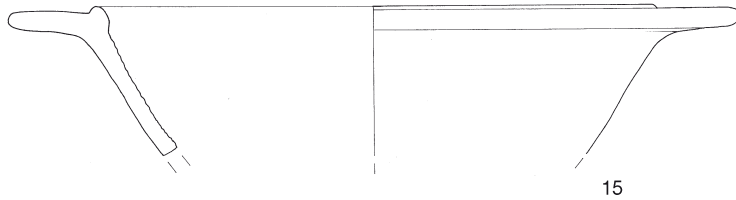

T. 1: Ajdovščina: Lokarjev drevored, Goriška cesta, Lokarjev park. 8,12–13 steklo; 1–7,9–11,14 keramika. M. 1–3,8–9,12–14 = 1:2; ostalo 1:3.

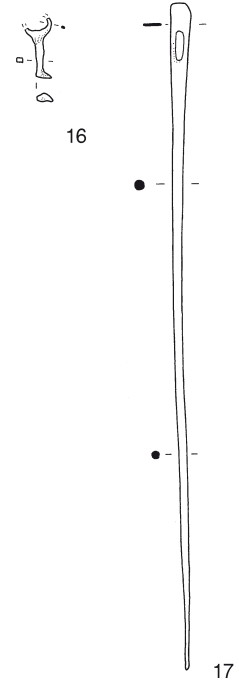
Pl. 1: Ajdovščina: Lokarjev drevored, Goriška cesta, Lokarjev park. 8,12–13 glass; 1–7,9–11,14 pottery. Scale 1–3,8–9,12–14 = 1:2; rest 1:3.

Cesta 5. maja

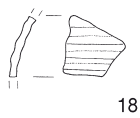
SE 9

SE 16

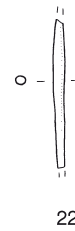
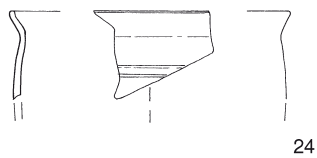
SE 17

SE 25

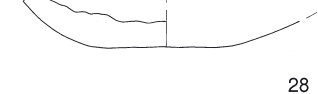
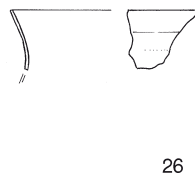
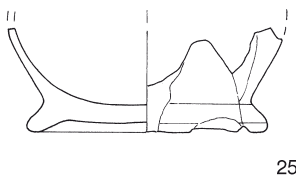

SE 18

17

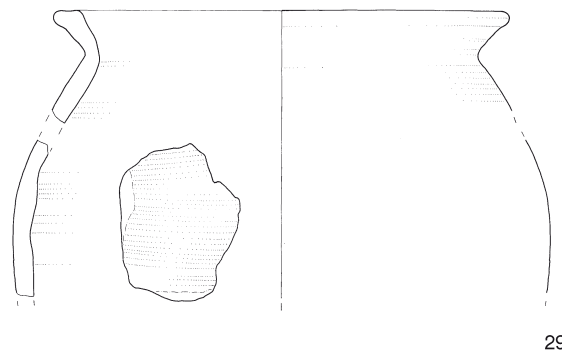
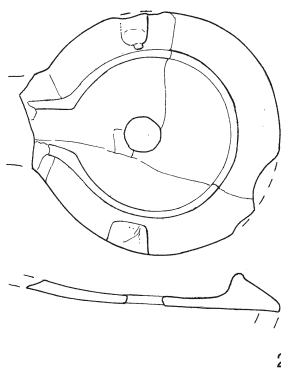
SE 29

25

26

28

27

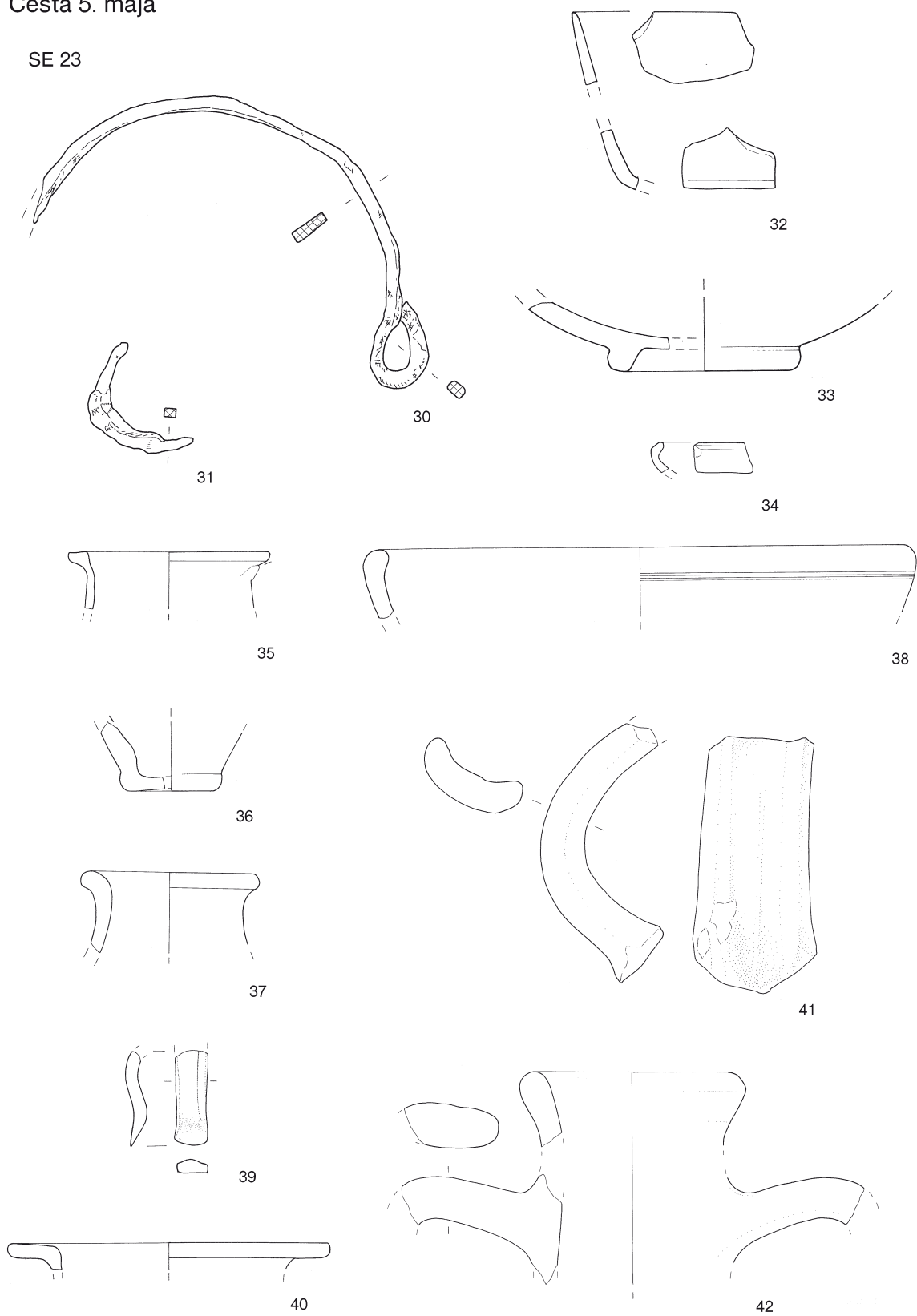
29

T. 2: Ajdovščina: Cesta 5. maja. 16–17,19–21 bron; 22 kost; 24–26 steklo; 15,18,23,27–29 keramika. M. 16–17,19–22,24–27 = 1:2; ostalo 1:3.

Pl. 2: Ajdovščina: Cesta 5. maja. 16–17,19–21 bronze; 22 bone; 24–26 glass; 15,18,23,27–29 pottery. Scale 16–17,19–22,24–27 = 1:2; rest 1:3.

Cesta 5. maja

SE 23

T. 3: Ajdovščina: Cesta 5. maja. 30–31 železo; 32–42 keramika. M. 30–32 = 1:2; ostalo 1:3.
 Pl. 3: Ajdovščina: Cesta 5. maja. 30–31 iron; 32–42 pottery. Scale 30–32 = 1:2; rest 1:3.

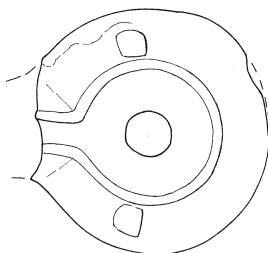
Cesta 5. maja

SE 22

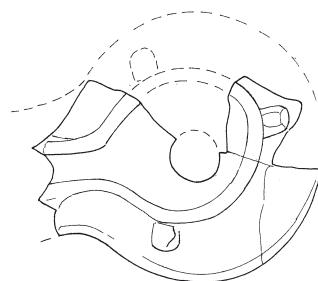

43

SE 43

46

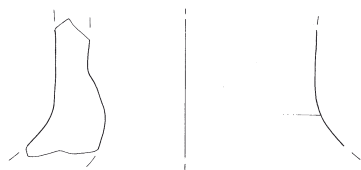
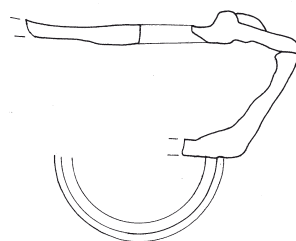
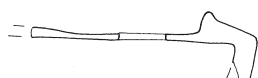

47

SE 41

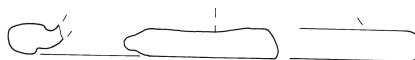

44

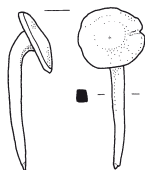
45

SE 45

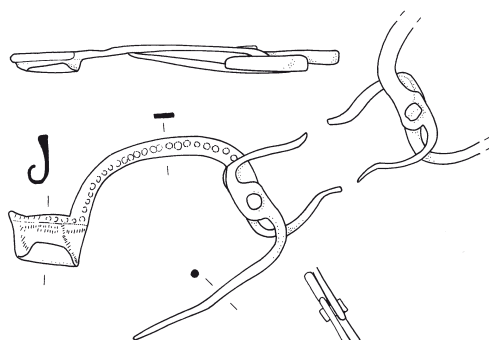

48

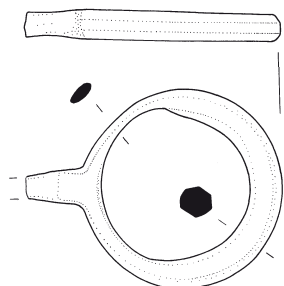
SE 15

49

50

51

52

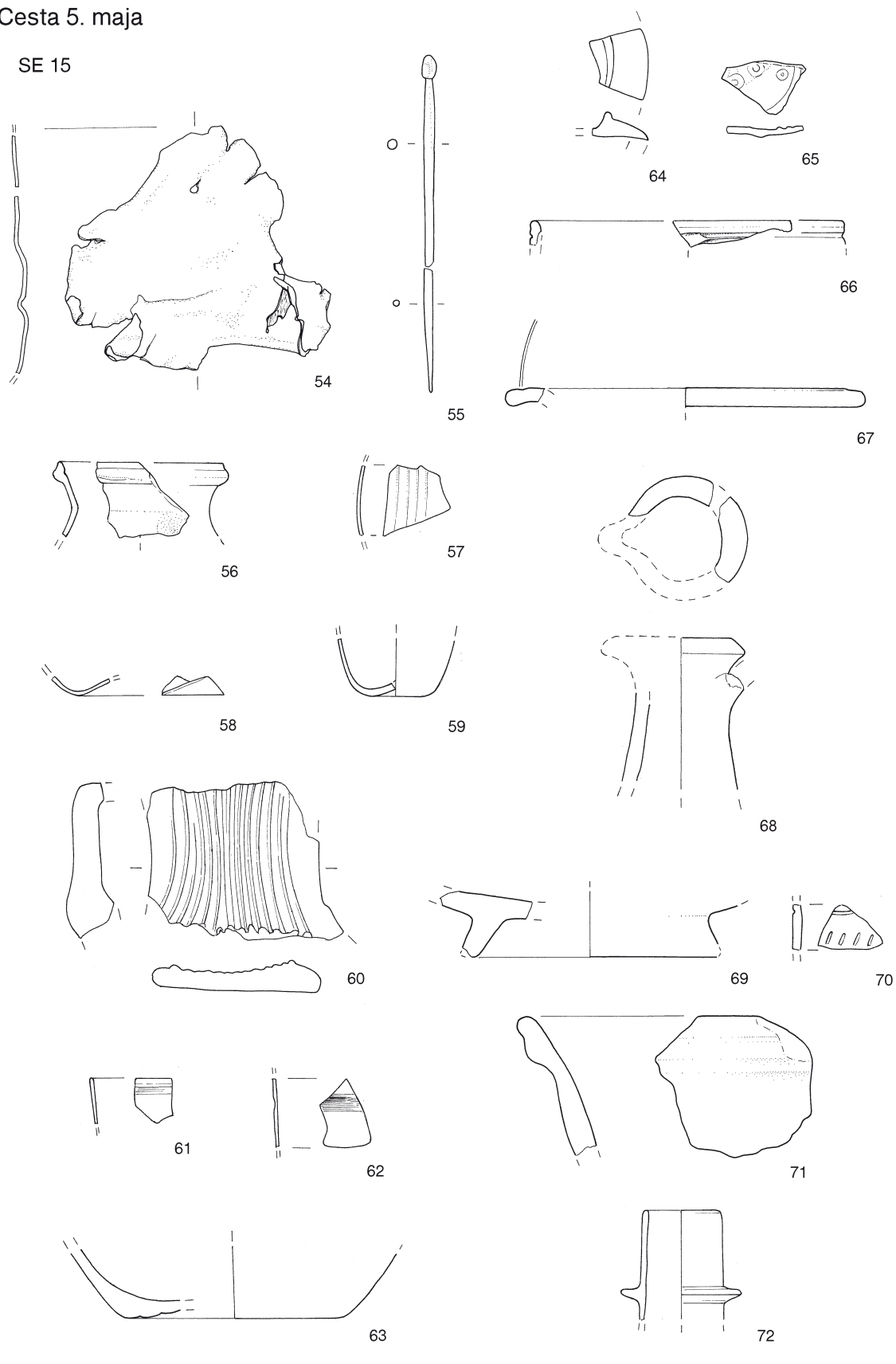

53

T. 4: Ajdovščina: Cesta 5. maja. 49–52 bron; 43 železo; 53 svinec; 48 steklo; 44–47 keramika. M. 43,46–53 = 1:2; ostalo 1:3.
Pl. 4: Ajdovščina: Cesta 5. maja. 49–52 bronze; 43 iron; 53 lead; 48 glass; 44–47 pottery. Scale 43,48–53 = 1:2; rest 1:3.

Cesta 5. maja

SE 15

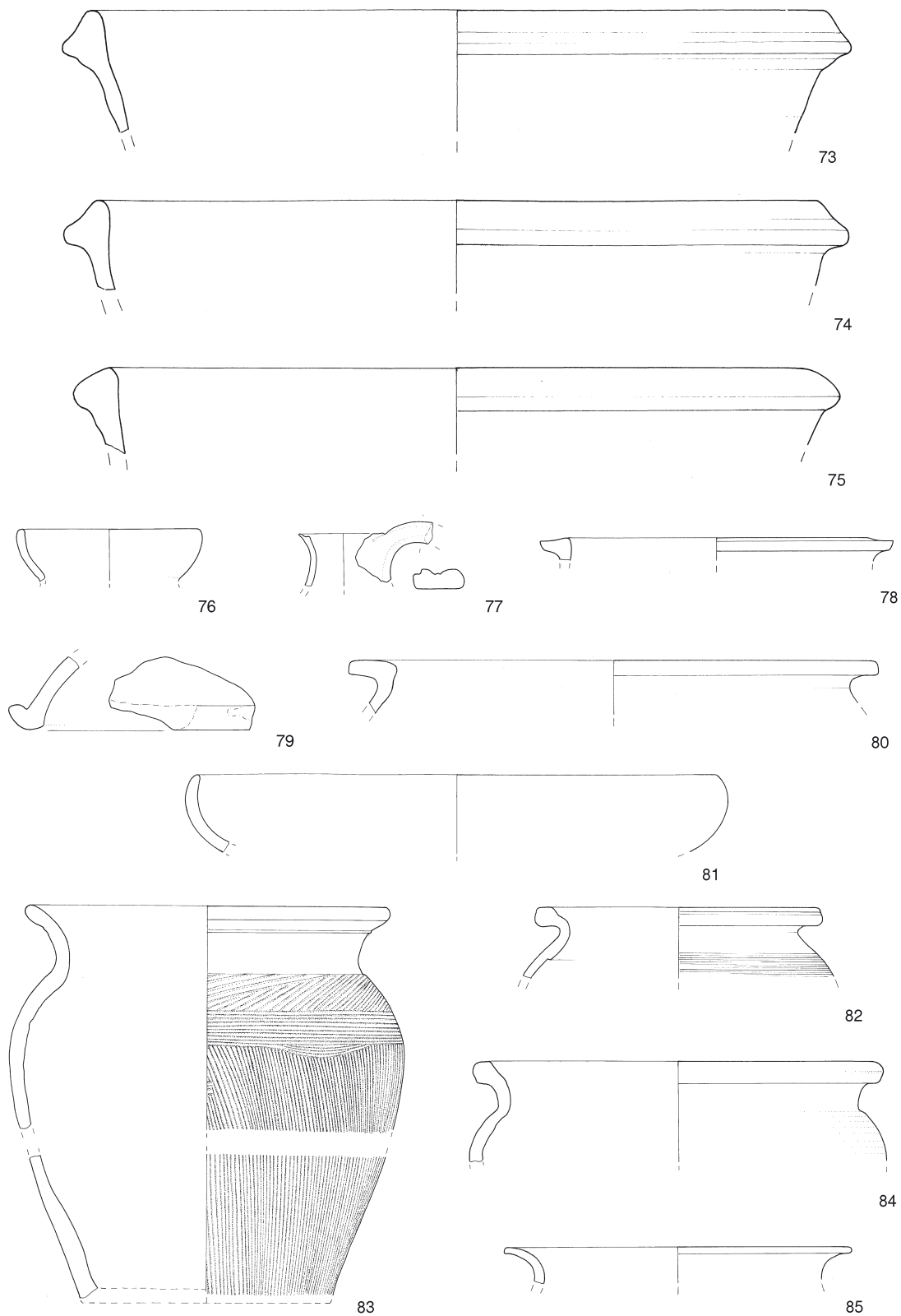

T. 5: Ajdovščina: Cesta 5. maja. 55 kost; 54 svinec; 56–62 steklo; 63–72 keramika. M. = 1:2.

Pl. 5: Ajdovščina: Cesta 5. maja. 55 bone; 54 lead; 56–62 glass; 63–72 pottery. Scale = 1:2.

Cesta 5. maja

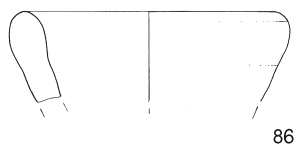
SE 15

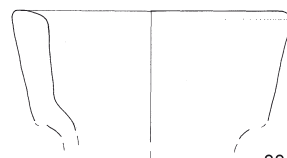
T. 6: Ajdovščina: Cesta 5. maja. Vse keramika. M. 73–75 = 1:2; ostalo 1:3.
 Pl. 6: Ajdovščina: Cesta 5. maja. All pottery. Scale 73–75 = 1:2; rest 1:3.

Cesta 5. maja

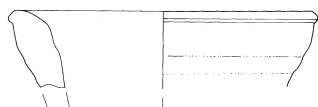
SE 15

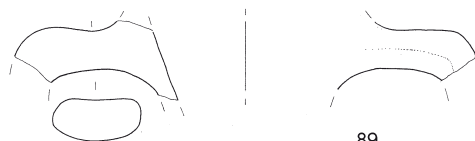
86

88

87

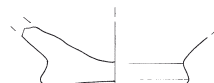

89

SE 52

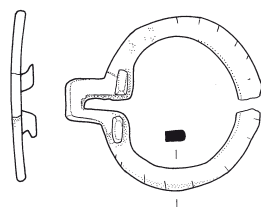

90

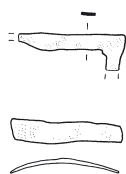

91

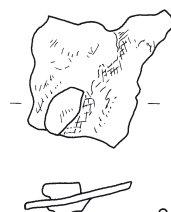
SE 50

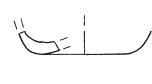
92

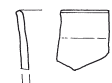
93

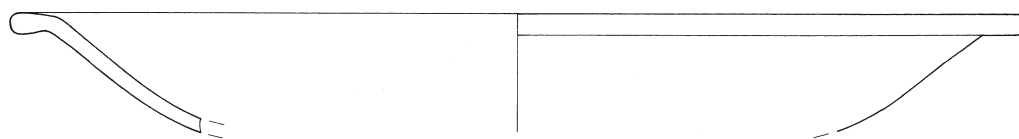
94

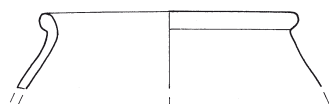
95

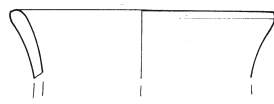
96

97

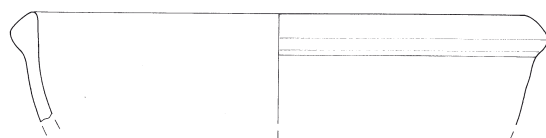
98

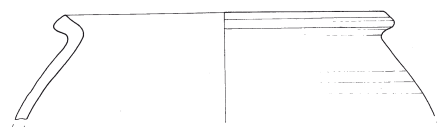
99

101

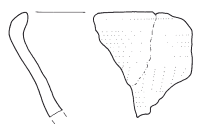
100

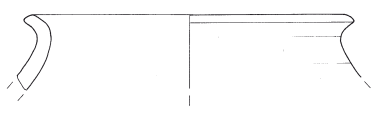
102

Cesta 5. maja

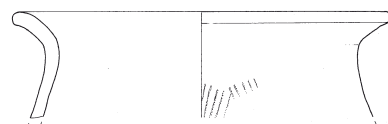
SE 50

103

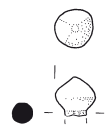

104

105

SE 49

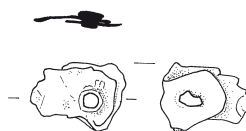
106

108

109

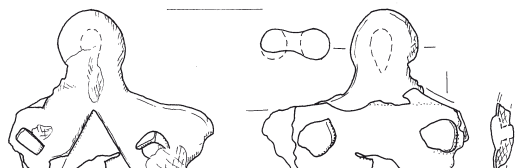
111

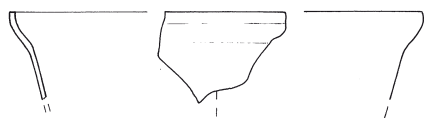
107

110

112

113

114

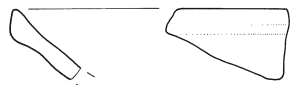
115

116

117

118

119

120

T. 8: Ajdovščina: Cesta 5. maja. 106–112 bron; 113–117 steklo; 103–105, 118–120 keramika. M. 106–118 = 1:2; ostalo = 1:3.
Pl. 8: Ajdovščina: Cesta 5. maja. 106–112 bronze; 113–117 glass; 103–105, 118–120 pottery. Scale 106–118 = 1:2; rest 1:3.

Cesta 5. maja

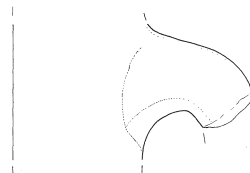
SE 49

121

SE 56

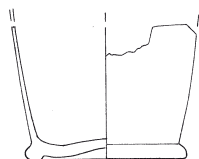
122

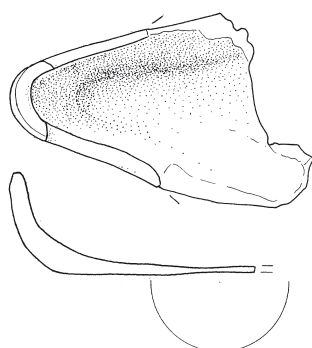
123

Gregorčičeva ulica

SE 59

124

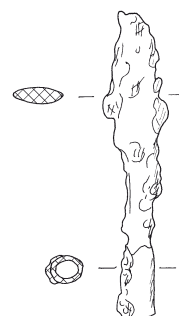

SE 71

126

SE 63

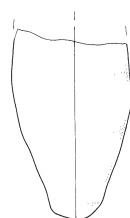

129

SE 62

127

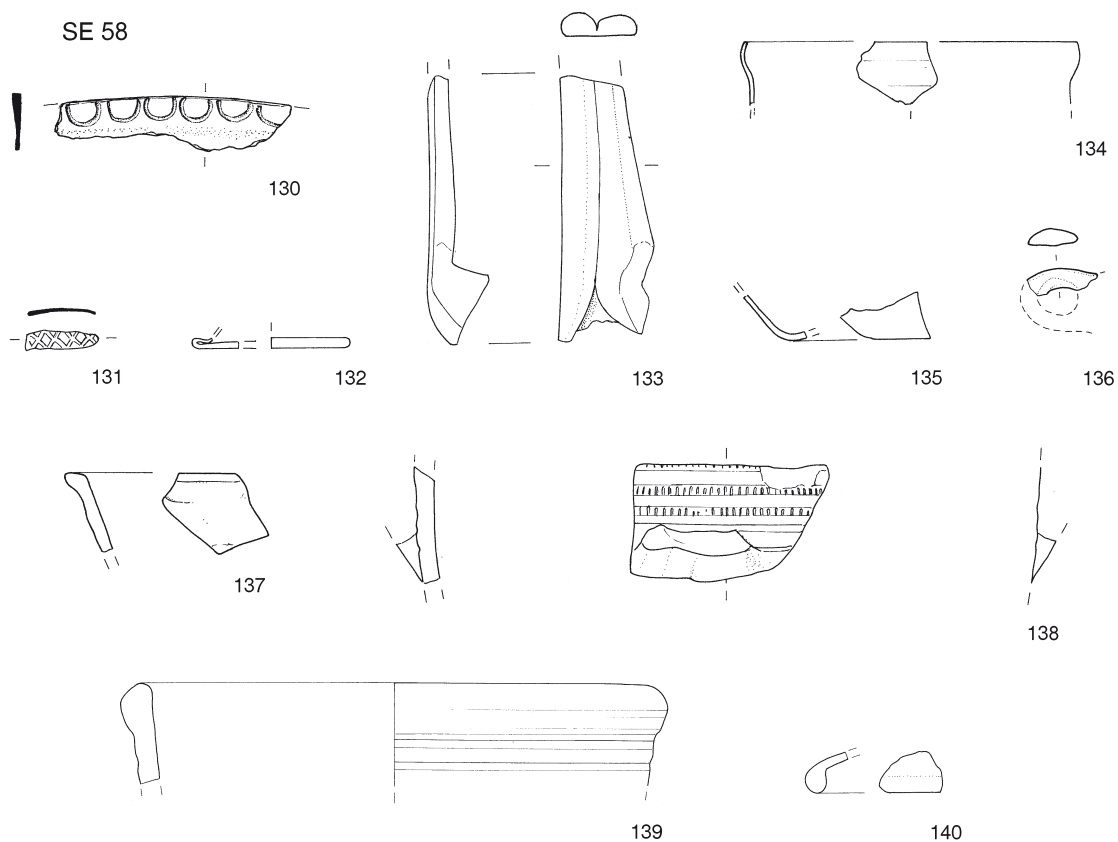
128

T. 9: Ajdovščina: Cesta 5. maja, Gregorčičeva ulica. 129 železo; 124,126 steklo; 121–123,125,127–128 keramika. M. 124–126,129 = 1:2; ostalo 1:3.

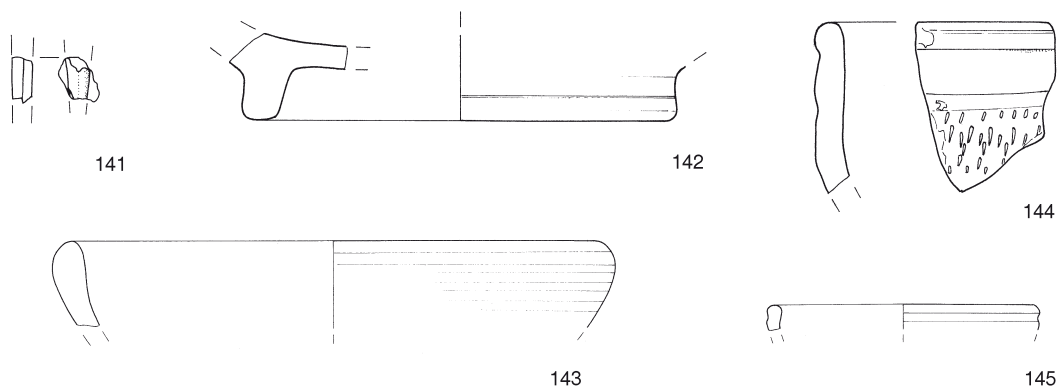
Pl. 9: Ajdovščina: Cesta 5. maja, Gregorčičeva ulica. 129 iron; 124,126 glass; 121–123,125,127–128 pottery. Scale 124–126,129 = 1:2; rest 1:3.

Gregorčičeva ulica

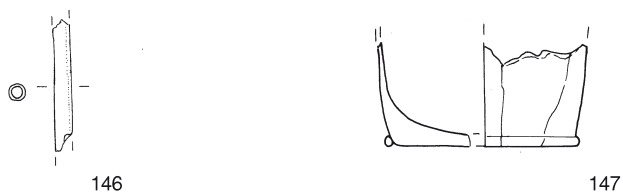
SE 58

SE 73

SE 69

T. 10: Ajdovščina: Gregorčičeva ulica. 130–131 bron; 132–135,141,146–147 steklo; 136–140,142–145 keramika. M. 130–137,141,146–147 = 1:2; ostalo 1:3.

Pl. 10: Ajdovščina: Gregorčičeva ulica. 130–131 bronze; 132–135,141,146–147 glass; 136–140,142–145 pottery. Scale 130–137,141,146–147 = 1:2; rest 1:3.